Koncepce aktivních nástrojů druhové ochrany v České republice 2023–2032

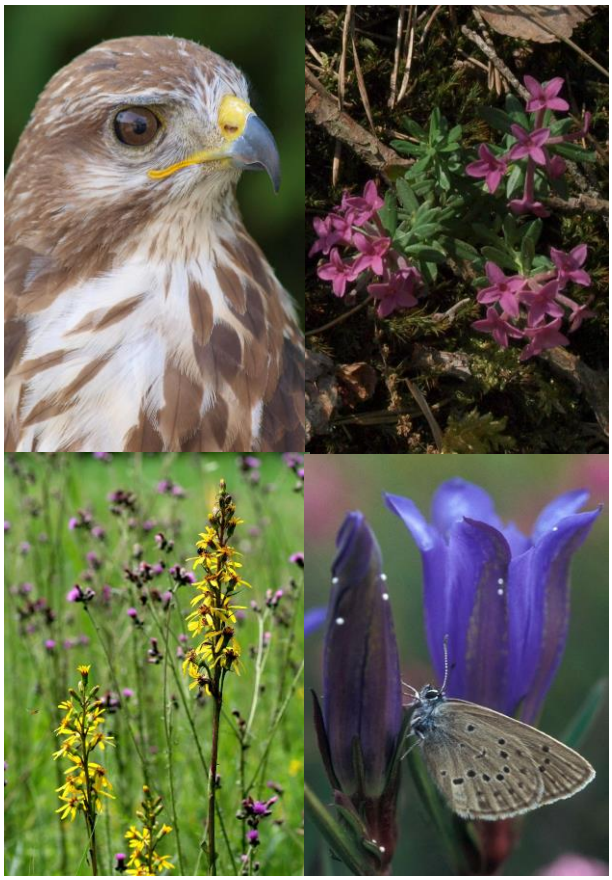

Ministerstvo životního prostředí
České republiky

AGENTURA OCHRANY
PŘÍRODY A KRAJINY
ČESKÉ REPUBLIKY

2023

DIVLAND

Projekt DivLand – Centrum pro krajinu a biodiverzitu (SS02030018)

Koncepce aktivních nástrojů druhové ochrany v České republice 2023–2032

Autorský kolektiv:

Mgr. Eliška Blažejová
Ing. Šárka Hidalgová
Mgr. Karolína Hrušková
RNDr. Jindřiška Jelínková, Ph.D.
Mgr. Jan David Reitschläger

Posouzeno a přijato Ministerstvem životního prostředí ČR (č. j. MZP/2023/630/694).

T A
Č R

Koncepce aktivních nástrojů druhové ochrany v České republice 2023–2032 byla vytvořena se státní podporou Technologické agentury ČR a Ministerstva životního prostředí ČR v rámci Programu Prostředí pro život

Souhrn:

Tento materiál shrnuje přístup k přípravě a realizaci záchranných programů a programů péče zvláště chráněných druhů živočichů a rostlin a regionálních akčních plánů pro kriticky ohrožené druhy s východisky v moderních poznatcích ochranářské biologie a stanoví priority v této oblasti pro nejbližší období. Koncepce je založena na definování tří skupin druhů významných z hlediska aktivní druhové ochrany (péče o populace a jejich prostředí). Nově jsou zahrnuty také cíle aktivních nástrojů. Souhrn druhů v těchto skupinách tvoří množinu druhů prioritních z celostátního hlediska. Dvě skupiny („záchranné programy“ a „programy péče“) zahrnují druhy, pro které by měly být realizovány konkrétní programy (v dokumentu jsou zároveň stručně představeny druhy, pro které je záchranný program nebo program péče již realizován). Pro tyto druhy jsou popsána kritéria jejich výběru, pravidla pro přípravu a realizaci programů včetně stanovení činnosti realizačních týmů a osnovy pro přípravu příslušných dokumentů.

Dále Koncepce uvádí dva významné seznamy druhů – druhy vyžadující zvláštní zřetel a druhy zařazené do nadnárodních managementových plánů/záchranných programů. „Seznam druhů vyžadujících zvláštní zřetel“ zahrnuje ohrožené zvláště chráněné taxony, u kterých však nedostatek aktuálních informací o jejich rozšíření, biologii či příčinách ohrožení neumožňuje zahájení konkrétní aktivní pomoci v potřebné šíři. Prioritou u těchto druhů je cílený výzkum zaměřený na získání chybějících informací. A dále jsou do této skupiny zařazeny některé ohrožené druhy, pro které by bylo vhodné zpracovat záchranný program, ale protože nejsou v současné době zvláště chráněny, nebyly hodnoceny v rámci kritérií pro kandidáty na záchranný program či program péče a nemohly se tedy dostat do skupin I. a II. „Seznam druhů zařazených do nadnárodních managementových plánů / záchranných programů“ zahrnuje druhy, pro které byly vypracovány programy pro aktivní ochranu na vyšší úrovni než národní (zpravidla evropské) a Česká republika je jedním z areálových států příslušného taxonu, nebo je příprava těchto plánů doporučena nadnárodními institucemi v rámci činností, kterých se ČR účastní (Rada Evropy – Bernská úmluva, Ornis Committee apod.). Potřeba vytvoření konkrétních programů na národní úrovni se ovšem může lišit.

Tato Koncepce se týká druhů živočichů a rostlin s nejvyšší prioritou z hlediska ochrany v České republice. Koncepce nevylučuje vznik jiných koncepcí např. na úrovni vybraných ochranářsky významných skupin rostlin a živočichů, ani realizaci konkrétních opatření aktivní ochrany pro zde neuvedené druhy živočichů a rostlin, pokud budou řádně odborně zdůvodněné a budou prováděny v souladu s platnými legislativními normami. Tato Koncepce navazuje na Koncepci záchranných programů a programů péče zvláště chráněných druhů živočichů a rostlin v České republice přijatou v roce 2014, resp. její 2. upravené vydání z roku 2022, a tuto obsahově nahrazuje.

Obsah:

ÚVOD **5**

ZÁKLADNÍ RÁMEC PROBLEMATIKY **8**

Ochrana biodiverzity na mezinárodní úrovni **8**

Principy záchranných programů **10**

CÍLE KONCEPCE **14**

AKTIVNÍ NÁSTROJE DRUHOVÉ OCHRANY V ČR **16**

Charakteristika jednotlivých nástrojů **16**

Záchranné programy 16

Regionální akční plány 17

Programy péče 18

Druhy vyžadující zvláštní zřetel 19

Druhy zařazené do nadnárodních managementových plánů/záchranných programů 19

Kritéria výběru taxonů **20**

Záchranné programy 20

Regionální akční plány 22

Programy péče 23

PRAVIDLA PŘÍPRAVY A REALIZACE ZÁCHRANNÝCH PROGRAMŮ, PROGRAMŮ PÉČE A REGIONÁLNÍCH AKČNÍCH PLÁNŮ A SPECIFIKACE KOMPETENCÍ **24**

Příprava a schválení programu **24**

Realizace **25**

Stanovení pravidel činnosti realizačních týmů **26**

Hodnocení, aktualizace a ukončení programů **27**

FINANCOVÁNÍ AKTIVNÍCH NÁSTROJŮ **29**

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK A POJMŮ **30**

LITERATURA **31**

PŘÍLOHY **33**

Příloha I – Stručný popis realizovaných a ukončených záchranných programů a programů péče **34**

Aktuálně realizované záchranné programy 34

Aktuálně realizované programy péče 38

Ukončené záchranné programy 39

Příloha II – Seznam kandidátních druhů pro záchranné programy **41**

Příloha III – Seznam kandidátních druhů pro programy péče **57**

Příloha IV – Seznam druhů vyžadujících zvláštní zřetel **60**

Příloha V – Seznam druhů zařazených do nadnárodních managementových plánů/záchranných programů **62**

Příloha VI – Osnova pro zpracování záchranného programu pro zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů **71**

Příloha VII – Osnova pro zpracování programu péče **80**

Příloha VIII – Osnova pro zpracování regionálního akčního plánu **84**

Příloha IX – Osnova pro zpracování Realizačního projektu (RP) a Vyhodnocení realizačního projektu (VRP) záchranného programu, programu péče a regionálního akčního plánu **87**

Úvod

Ubývání biodiverzity je jedním z nejzávažnějších globálních problémů současnosti. Mezi hlavní příčiny patří zejména změna a destrukce přirozeného prostředí, změna klimatu a šíření invazních druhů. Jednou ze tří základních úrovní biologické rozmanitosti (biodiverzity) zůstává úroveň populace/druhy, nejčastěji se vyjadřuje jako počet druhů v určité oblasti (druhová bohatost neboli alfa-diverzita). Za nejserióznější měřítko stupně ohrožení jednotlivých druhů a za nejspolehlivější ukazatele pravděpodobnosti jejich vyhubení či vyhynutí jsou považovány tzv. červené seznamy ohrožených druhů organismů. Od svého vzniku obsahují červené seznamy stále více taxonů. V současné době má i Česká republika k dispozici aktuální červené seznamy živočichů a rostlin založené na základě kritérií Světového svazu ochrany přírody (IUCN). S ohledem na specifika jednotlivých skupin je plně zohledňuje Červený seznam volně žijících obratlovců (CHOBOT & NĚMEC 2017), Červený seznam bezobratlých (HEJDA, FARKAČ & CHOBOT 2017), Červený seznam mechorostů (KUČERA & VÁŇA 2004, KUČERA, VÁŇA & HRADÍLEK 2012), Červený seznam cévnatých rostlin (GRULICH & CHOBOT 2017) a Červený seznam lišejníků (LIŠKA & PALICE 2010). Červený seznam makromycetů (HOLEC & BERAN 2006) využívá standardní kategorie, ale jejich aplikace je pouze stručně uvedena v úvodu. Na základě červených seznamů druhů pro Českou republiku (tj. seznamů vyjadřujících jejich aktuální ohroženost) lze konstatovat, že cca 22 % druhů savců, 58 % druhů ptáků, 61 % druhů plazů, 59 % druhů obojživelníků, 61 % druhů ryb, 58 % druhů cévnatých rostlin a 28 % druhů mechorostů je v ČR ohroženo úbytkem jedinců či přímo vyhynutím (PLESNÍK & CHOBOT 2017) – viz Obr. 1. Zmenšování velikosti populací, ubývání přirozených stanovišť a jejich degradace jsou jedny z nejčastějších příčin ohrožení těchto druhů. U všech těchto taxonů se nám s jejich zařazením do seznamu dostává varující informace o aktuálním ohrožení druhu a možnosti jeho ztráty pro českou přírodu, případně informace, že druh již byl vyhuben. Instituce ochrany přírody by měly svou činností napomáhat tento nepříznivý stav zvrátit a umožnit co nejvíce druhům vymanit se z aktuálního stavu ohrožení vyhubením či vyhynutím.

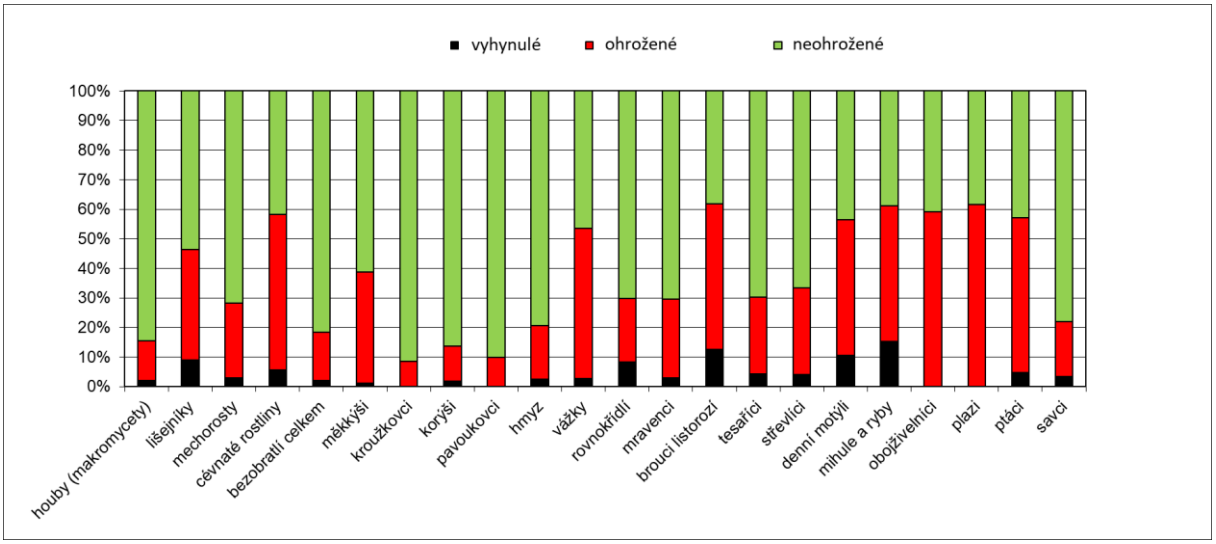

Obr. 1 Stav druhů České republiky podle červených seznamů.

(GRULICH V. & CHOBOT K. [eds.] (2017): Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Cévnaté rostliny. AOPK ČR, Příroda, Praha, 35, 1–178.)

Do červených seznamů jsou řazeny druhy lišící se biologií, stupněm a důvody ohrožení. Je zřejmé, že strategie ochrany jednotlivých druhů musí tyto odlišnosti odrážet. Pro určité druhy jsou málo početné populace a rozptýlený výskyt úspěšnou životní strategií. Ochranu těchto druhů je třeba založit na zajištění a zejména vymáhání legislativních nástrojů, kterých je i v souvislosti s transpozicí unijního práva na ochranu přírody k dispozici dostatek. Jiné druhy jsou vázány na určitý typ biotopů a jejich obhospodařování a jsou ohroženy změnami tohoto obhospodařování. Zde je třeba zajistit ochranu nespecifickými nástroji péče o biotopy s využitím dotační politiky státu, případně nadnárodních dotačních fondů. Zvláště užitečné mohou být krajinotvorné programy MŽP a program Agroenvironmentálně-klimatické opatření (AEKO) MZe. Přesto zbývá početná skupina druhů ohrožených v lokálním nebo dokonce v celostátním (či ještě širším) měřítku, pro které jsou tyto nástroje nedostatečné a které se neobejdou bez cílené aktivní lidské pomoci.

Tato Koncepce se zabývá druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin ohroženými vyhubením nebo vyhynutím v České republice či v určitých regionech, dále druhy mimořádně významnými z hlediska ochrany přírody a zároveň konfliktními z hlediska hospodářských zájmů člověka a druhy, u kterých povinnost aktivní ochrany vyplývá ze závazků mezinárodního práva, k nimž ČR přistoupila. Pro potřeby této Koncepce jsou prioritní druhy rozděleny do čtyř skupin s rozdílným režimem výběru druhů a charakterem opatření připravovaných a realizovaných v jejich prospěch.

Pro nejohroženější druhy s vysokým rizikem vyhynutí na území ČR se zpracovávají **záchranné programy**. Aktivní ochrana druhů prostřednictvím záchranných programů probíhá na celorepublikové úrovni. Pro druhy celostátně ohrožené s regionálním výskytem i regionálně ohrožené druhy živočichů a rostlin se zpracovávají **regionální akční plány.** Kromě záchranných programů a regionálních akčních plánů věnovaných specifikaci opatření pro nejvíce ohrožené druhy je potřeba koordinovaně řešit i otázky spojené s ochranou dalších zvláště chráněných druhů, u kterých dochází ke konfliktu mezi hospodářskými zájmy člověka a působením těchto druhů. Pro tyto druhy jsou navrženy tzv. **programy péče**. Koncepce dále definuje **druhy vyžadující zvláštní zřetel**, druhy ochranářsky velmi významné, ale jejich biologie, ekologie, rozšíření, příčiny ohrožení či způsob jejich odstranění nejsou dostatečně známy, aby mohly být aktivně řešeny. Zároveň jsou do této skupiny zařazeny kriticky a silně ohrožené druhy s malými populacemi, které se v současné době nezmenšují, ale je potřeba je sledovat, aby bylo možné na případný pokles početnosti včas reagovat. Koncepce dále uvádí souhrnný seznam druhů, pro něž je zpracování záchranných programů či managementových plánů doporučeno na mezinárodní úrovni.

Mimo to jsou pro některé druhy nebo jejich skupiny přijímány různé programy a plány na nadnárodní úrovni – ty však lze často naplňovat i přijetím dalších dokumentů na úrovni ČR a rozhodující by proto měl být faktický stav druhu na našem území, případně v rámci celého areálu (zejména tam, kde ČR hostí významnou část populací a nese tedy zvýšenou odpovědnost za jejich ochranu).

Limitujícím faktorem všech ochranářských snah je relativní nedostatek finančních prostředků. Instituce a osoby zodpovědné za ochranu přírody musejí využívat dostupných zdrojů s maximální účinností a volit nejvhodnější postupy a nástroje pro plnění základního strategického cíle, tedy zastavení poklesu biodiverzity,

který vyplývá ze Strategie ochrany biologické rozmanitosti ČR pro období 2016–2025 (MŽP 2016) i ze samotného účelu zákona o ochraně přírody a krajiny (§ 1 zákona č. 114/1992 Sb. – „*Účelem zákona je… přispět… k ochraně rozmanitostí forem života*“). Je proto nutné zdůraznit, že záchranné programy, regionální akční plány a programy péče jsou pouze jedním, navíc velmi specifickým nástrojem ochrany biodiverzity, jehož použitelnost má mnohá omezení.

Základní rámec problematiky

Ochrana biodiverzity na mezinárodní úrovni

Základem zachování biodiverzity je péče o biotopy a na ně vázané druhy. Pro značnou část druhů ale nelze pouhou péčí o jejich biotop dosáhnout příznivého stavu konkrétního druhu. Je nezbytná aktivní péče přímo o druhy samotné, včetně jejich záchranných kultivací nebo chovů a posilování populací v přírodě. Zákonná ochrana ohrožených druhů rostlin a živočichů (stanovená mj. v souladu s požadavky předpisů EU v oblasti ochrany přírody) poskytuje pouze pasivní ochranu před škodlivými zásahy, ale nestanovuje závazné povinnosti v oblasti aktivní péče. Nástrojem pro aktivní péči o druhy jsou jednak záchranné programy a programy péče, které navrhují a realizují nadstavbová opatření a aplikují komplexní přístup k těmto druhům na celostátní úrovni, jednak regionální akční plány, které obdobným způsobem řeší záchranu druhů na regionální úrovni.

Problematice záchranných programů a programů péče je věnována značná pozornost jak na mezinárodní úrovni, tak v jednotlivých ekonomicky vyspělých státech. Větší pozornost je přitom věnována živočichům než rostlinám. Tato Koncepce se snaží přispět k ochraně biologické rozmanitosti na úrovni druhů. Navazuje tak na řadu mezinárodních závazků.

Zastřešujícím dokumentem ochrany biodiverzity na mezinárodní úrovni je Úmluva o biologické rozmanitosti (Convention on Biological Diversity, CBD), která představuje obecný závazek pro všechny státy chránit biologickou rozmanitost. Úmluva je založena na širokém ekosystémovém přístupu k ochraně přírody a na udržitelném využití složek biologické rozmanitosti.

Úmluva stanoví typy druhů prioritních pro ochranu, smluvní strany by pak mimo jiné měly zajistit jejich ochranu *in situ* tím, že budou obnovovat a restaurovat degradované ekosystémy a podporovat obnovu ohrožených druhů, mezi jiným také prostřednictvím přípravy a realizace záchranných programů či jiných managementových strategií. V určitých případech je vhodné doplnit *in situ* ochranu *ex situ* ochranou, která se soustředí na přijímání opatření na obnovu ohrožených druhů a za vhodných podmínek také na jejich reintrodukci do jejich přirozených biotopů. V prosinci 2022 byl přijat nový Globální rámec ochrany biologické rozmanitosti po roce 2030.

Klíčovým dokumentem na ochranu druhů a jejich stanovišť v Evropě je Úmluva o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť (Bernská úmluva). Bernská úmluva v přílohách stanoví druhy zvláště ohrožené a prioritní z hlediska cíle úmluvy, kterým je ochrana volně žijících druhů a jejich přirozených stanovišť, zejména pokud ochrana vyžaduje spolupráci několika států. Stálý výbor úmluvy pak vydává doporučení, kterými zavazuje dotčené smluvní státy k přijetí vhodných opatření na obnovu těchto druhů a realizaci „záchranných programů/programů péče“ (viz příloha č. V Seznam druhů zařazených do nadnárodních managementových plánů).

V roce 1997 vydal Stálý výbor úmluvy doporučení č. 59, které detailně stanoví postupy pro přípravu a realizaci záchranných programů/programů péče volně žijících druhů živočichů. Záchranným programům rostlin se věnuje doporučení č. 40, ve kterém Stálý výbor doporučuje připravit a realizovat záchranné programy na vybrané druhy rostlin uvedené v příloze I úmluvy (ohrožené endemické druhy a druhy ohrožené v celém evropském areálu rozšíření), a doporučení č. 44, ve kterém Stálý výbor doporučuje přijmout příslušná opatření na zlepšení ochrany druhů rostoucích ve střední Evropě, které spadají do skupiny a) – mají zde obtížně předvídatelný výskyt; b) – vzácné pionýrské druhy; c) – druhy ohrožené znečištěním vzduchu nebo vody; d) – druhy vázané na polní kultury.

Dalšími důležitými dokumentemty jsou Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů (Bonnská úmluva) a Karpatská úmluva. V rámci Karpatské úmluvy se na nás vztahuje závazek ochrany velkých šelem medvěda hnědého, rysa ostrovida a vlka obecného. Na základě Bonnské úmluvy bychom měli chránit druhy uvedené v příloze I (druhy ohrožené vyhynutím na většině svého areálu) a v příloze II (ohrožené druhy, jejichž ochrana vyžaduje mezinárodní spolupráci, nebo které by díky mezinárodní spolupráci mohly lépe prospívat).

Na úrovni Evropské unie řeší ochranu druhů směrnice Rady č. 2009/147/ES, o ochraně volně žijících ptáků (směrnice o ptácích) a směrnice Rady 92/43/EHS, o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (směrnice o stanovištích). Směrnice o ptácích si stanoví za cíl zajistit ochranu všem druhům ptáků přirozeně se vyskytujících na území členských států Evropských společenství a pro vybrané druhy ptáků zajistit územní ochranu ve formě tzv. ptačích oblastí (SPA, Special Protection Areas). Implementovat směrnici o ptácích pomáhá Evropské komisi výbor Ornis Committee, který mimo jiné navrhuje seznam prioritních druhů ptáků, pro které mají být připraveny a realizovány záchranné programy a seznam tzv. lovných druhů, pro které mají být realizovány programy péče. Prioritními druhy jsou celosvětově ohrožené druhy pravidelně se vyskytující na území EU.

Cílem směrnice o stanovištích je zajistit územní ochranu vybraným druhům živočichů a rostlin uvedeným v příloze II směrnice formou tzv. evropsky významných lokalit (SCI, Sites of Community Importance). Ochrana druhů se na rozdíl od směrnice o ptácích nevztahuje na všechny druhy přirozeně se vyskytující na území členských států EU, ale je určena pouze druhům uvedeným v příloze IV směrnice. V roce 2008 začala Evropská komise podporovat vypracování záchranných programů pro vybrané druhy uvedené ve směrnici o stanovištích. Tyto programy poskytují informace o stavu, ekologii, příčinách ohrožení a současných ochranných opatřeních pro každý druh a uvádějí klíčová opatření, která jsou nutná ke zlepšení jejich stavu ochrany v Evropě. Programy mají pomoci členským státům při zajišťování ochrany těchto druhů, ale nejsou právně závazné. Seznam druhů, pro které jsou zpracovány tyto programy, je uveden v příloze č. V.

Koncepce přispívá k naplnění Strategie EU pro biodiverzitu do roku 2030, v ČR rozpracovaná v rámci hlavního koncepčního dokumentu definujícího priority v oblasti ochrany a udržitelného využívání biodiverzity, jímž je Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky pro období 2016–2025. Úlohou Strategie je

vytvoření základního koncepčního rámce vycházejícího ze stávající legislativy a existujících nástrojů, který přispěje ke zlepšení celkového stavu biodiverzity v ČR.

Principy záchranných programů

Záchranné programy jsou nyní již běžně užívaným nástrojem ochrany přírody. První aktivity, které je možno označit tímto termínem, probíhaly již v polovině 19. století (např. translokace tetřeva hlušce *Tetrao urogallus* ze Sibiře do Skotska). Počet záchranných programů se postupně zvyšoval a od 70. let minulého století probíhá na tomto poli exponenciální rozvoj. Z prvních projektů, spočívajících většinou pouze v manipulaci s jedinci dotčeného druhu, se v průběhu doby stávaly záchranné programy stále komplexnějšími projekty, založenými na detailním poznání bionomie druhu a nejmodernějších poznatcích ochranářské biologie.

Kromě níže uvedených záchranných programů a programu péče probíhala, probíhá nebo je ve stadiu přípravy celá řada projektů nejrůznější povahy, rozsahu, organizačního a finančního zajištění. Jsou zaměřené na aktivní podporu živočišných a rostlinných druhů a autory jsou často nazývané záchrannými programy přesto, že nesplňují obecně doporučovaná pravidla pro přípravu záchranných programů vyplývající z této Koncepce a nejedná se o dokument přijatý v souladu s § 52 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb. Odborná úroveň těchto projektů je velmi různorodá, část těchto aktivit je zajištěna na velmi dobré úrovni, ale mnoho dalších projektů není z odborného hlediska kvalitně připraveno a oponováno a zvláště v případě manipulací s jedinci mohou tyto aktivity vést k nežádoucím výsledkům.

Záchranné programy představují komplex aktivních opatření na ochranu druhů *in situ*, doplňovaná opatřeními *ex situ* (chovem či pěstováním v kultuře). Základem ochrany *in situ* je ochrana biotopů dotčeného druhu. Zajištění dostatečné rozlohy biotopů v odpovídající kvalitě je klíčovou podmínkou každého záchranného programu. *Ex situ* opatření mohou být zacílena na:

- vytvoření (znovuobnovení) populace druhu v místech historického areálu, odkud druh vymizel – tzv. reintrodukce (repatriace),
- zvýšení početnosti určité populace a tím snížení pravděpodobnosti jejího vyhynutí – tzv. posilování populací,
- vytvoření nové populace druhu mimo jeho historický areál, v případě, že není vhodná alternativa v místě původního areálu – tzv. introdukce.

Vypouštění/vysazovaní jedinci mohou pocházet buď z odchovu v lidské péči/pěstování v kultuře nebo jsou na cílová místa přesunováni volně se vyskytující/planě rostoucí jedinci z jiných oblastí výskytu druhu – tzv. translokace.

Nezbytnou podmínkou přípravy záchranného programu je dostatek aktuálních informací o biologii daného druhu, rozšíření, příčinách ohrožení a způsobech jejich odstranění. Každý záchranný program musí mít stanovené konkrétní měřitelné cíle a kritéria pro hodnocení úspěšnosti programu. Nezbytnou součástí záchranných programů je důkladný monitoring před, v průběhu i po ukončení realizace naplánovaných

opatření. Standardní součástí záchranných programů jsou studie proveditelnosti (feasibility study) navržených opatření, analýzy genetické variability populací nebo kvantitativní modely životaschopnosti populace (Population Viability Analysis, PVA), které napomáhají při výběru nejvhodnějších opatření péče. PVA představuje souhrn metod, pomocí kterých se vyhodnocuje kombinace všech možných efektů ovlivňujících přežití populací daného druhu, riziko extinkce, šance na obnovu v dané časové době, vliv odebírání části jedinců na vývoj zdrojové populace apod.

Pro plánování reintrodukcí rostlin a živočichů vypracovala odborná pracovní skupina Komise pro přežití druhů (Species Survival Commission) působící v rámci Mezinárodní unie pro ochranu přírody (IUCN) Doporučení pro reintrodukce a další ochranářské translokace (IUCN/SSC 2013). Zároveň na svých webových stránkách https://iucn-ctsg.org/ začala pravidelně zveřejňovat souhrn realizovaných případových studií zaměřených na záchranu ohrožených druhů živočichů a rostlin v různých částech světa (SOORAE 2008, 2010, 2011, 2013, 2016, 2018, 2021). V úvodu každé z těchto publikací je rovněž celková bilance úspěšnosti představovaných projektů, z nichž drtivá většina je hodnocena jako alespoň částečně úspěšná a jen zanedbatelné procento je vyloženě neúspěšných. Jak ale upozorňují autoři přehledových studií vyhodnocujících doposud publikované výsledky záchranných programů (FISCHER & LINDENMAYER 2000, GODEFROID & AL. 2011), poměr úspěšných projektů je ve skutečnosti mnohem nižší z důvodu všeobecné tendence publikovat spíše pozitivní výsledky. FISCHER & LINDENMAYER (2000), kteří se ve své přehledové studii zaměřili na živočichy, i GODEFROID & AL. (2011), kteří se věnovali rostlinám, uvádějí několik společných aspektů, které rozhodují o tom, jestli daný projekt bude úspěšný. Důležitý je počet vypouštěných/vysazovaných jedinců (více než 100), jejich původ (stabilní zdrojové populace), vhodný cílový habitat, odstranění příčin předchozího úbytku druhu, u rostlin např. použití semenáčků místo semen. Zcela neúspěšné byly translokace prováděné za účelem řešení konfliktu lidí s určitým druhem (velké šelmy apod.). Reintrodukce jsou každopádně hodnoceny jako značně rizikové a enormně finančně nákladné projekty (GODEFROID & AL. 2011).

V polovině 90. let 20. století zadal Stálý výbor Bernské úmluvy vypracování studie věnované problematice záchranných programů (MACHADO l.c.). Autor zevrubně popsal legislativní rámce přípravy a realizace záchranných programů na globální a evropské úrovni a ve vybraných státech s bohatou tradicí na tomto poli a představuje zásady pro přípravu záchranných programů. Tato doporučení se stala základem pro doporučení Stálého výboru Bernské úmluvy č. 59 (1997) pro přípravu a realizaci záchranných programů volně žijících živočichů a jsou obecně platná i pro rostliny. Nejdůležitější závěry, které je potřeba brát v úvahu při přípravě a realizaci záchranných programů jsou:

- Integrovaná péče o ekosystémy a ochrana biotopů mají pro ochranu biodiverzity větší význam než úsilí zaměřené na jednotlivé druhy. Záchranné programy by proto měly být co do počtu omezené a měly by být uskutečňovány jen v kritických případech.
- Obnovou druhů se rozumí příprava a naplňování (praktická aplikace) opatření, zaměřených pouze na druhy ohrožené vyhubením nebo vyhynutím. Proto by měla být jasně odlišena od obecné druhové ochrany a obecných opatření péče o přírodu.

- Proces obnovy druhů může být podstatně usnadněn, je-li daný program zajištěn specializovanými vládními institucemi a existuje-li v daném státě legislativa, která poskytuje zákonný rámec pro ochranu druhů a nezbytné nástroje pro realizaci daných opatření.

- Měla by být stanovena jasná výběrová kritéria, aby seznam druhů určených pro obnovu nepřesáhl reálné meze. Vysokou prioritu v tomto procesu by měly mít, vzhledem k jejich přímému přínosu pro ochranu, tzv. deštníkové druhy (umbrella species). Upřednostněny by také měly být endemické druhy (princip odpovědnosti za endemické druhy, Endemism Responsibility Principle).

- V případě druhů, které mají stejnou biologii nebo jejichž ochranu je možno řešit současně, je vhodnější vícedruhová obnova nežli opatření zaměřená na jednotlivé druhy.

- Při ochraně a obnově víceméně sedentárních druhů bezobratlých, jakými jsou měkkýši a některý hmyz, je zřejmě účinnější přístup založený na ochraně celých společenstev. V těchto případech je vhodná zejména kombinovaná strategie pro rostliny a bezobratlé.

- Na přípravě záchranných programů by se měli podílet lidé mající zkušenosti s praktickou ochranou přírody a péče o ni, aby bylo možno předem se vyhnout příliš vědeckým a nerealistickým představám.

- Při přípravě záchranných programů by měla být umožněna účast veřejnosti, přinejmenším tam, kde se předpokládá, že přijatá opatření budou mít socio-ekonomický dopad.

- Má-li mít příprava záchranných programů co největší šanci na úspěch, musí být založena na nejmodernějších principech a postupech. Kvantitativní modely, které vyžadují velké množství dat, by však měly být používány uvážlivě, aby nezůstalo jen u nikdy nekončícího výzkumu. Výsledek by měl být kompromisem mezi požadavkem větší důkladnosti při plánování a potřebou dosáhnout výsledků v co nejkratším čase.

- Záchranné programy by měly mít přesně stanovené hlavní cíle, aby mohl být snadněji sledován postup obnovy. Opatření směřující k dosažení těchto cílů by měla být upřednostňována před přístupem „udělat za každou cenu všechno".

- Záchranná opatření by měla být zaměřena především na ochranu a stabilizaci existující populace a teprve v druhé řadě na obnovu historického rozšíření druhu a na propojení izolovaných populací. V tomto smyslu by měly být zvažovány případné repatriace.

- Zásadní součástí záchranných programů je monitoring. Měl by být plánován a zahrnut do rozpočtu, jakožto výzkum sloužící ke sledování výsledků realizace záchranných programů. Závěrečná zpráva by měla vždy vycházet z důkladného monitoringu.

- Je lepší připravit flexibilní a všeobecné programy na vzdělávání veřejnosti v otázce ohrožených druhů, nežli vytvářet speciální osvětu pro každý záchranný program. Pokud ovšem obnova daného druhu vyžaduje zvláštní podporu veřejnosti nebo se střetává s jejím odporem, je nutno uspořádat cílenou kampaň na zvýšení veřejné informovanosti.

- Plány na obnovu, které jsou záležitostí mnoha zainteresovaných stran, by měly mít vyváženou koordinační strukturu. Mělo by být přesně stanoveno, kdo je primárně zodpovědným partnerem.
- Plány a projekty na obnovu musí být financovány přímo, mají-li být skutečně realizovány. Odhady nákladů by měly být stanoveny odpovědně a měly by odrážet priority. Případné náklady na výkup pozemků by měly být v rozpočtu uvedeny samostatně.
- Úspěch obnovy je velmi závislý na profesionální a organizační úrovni.

Cíle Koncepce

Hlavním cílem Koncepce je přispět k zachování biodiverzity prostřednictvím stanovení prioritních ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, u nichž pro celkové zlepšení jejich stavu a zachování v přírodě ČR nestačí pouhá péče o jejich biotopy, ale je nezbytná realizace aktivních opatření ke zvrácení negativního populačního trendu u těchto druhů. Hlavními nástroji pro to jsou záchranné programy a programy péče, na regionální úrovni pak regionální akční plány. S ohledem na limitované finanční a lidské zdroje je nutné provést pečlivý výběr nezpochybnitelných priorit pro tuto formu péče o populace vybraných druhů a jejich prostředí. Jedním z cílů tohoto materiálu je popsat pravidla a kritéria výběru, postup přípravy, schvalování a realizace záchranných programů, regionálních akčních plánů a programů péče a stanovit seznam priorit rezortu životního prostředí v této oblasti.

Konkrétní cíle Koncepce

Pro období platnosti této Koncepce (2023–2032) jsou vytyčeny tyto cíle:

1) pro vybrané druhy ohrožené na národní úrovni realizovat 25–30 záchranných programů.
2) pro druhy ohrožené regionálně realizovat 40–60 regionálních akčních plánů.
3) pro zvláště chráněné konfliktní druhy realizovat minimálně 4 programy péče.
4) doplnit znalostní mezery u minimálně 10 ohrožených druhů vyžadujících zvláštní zřetel prioritně definovaných v příloze IV.
5) dostatečně personálně a finančně zajistit realizaci stávajících i nově schválených záchranných programů a programů péče.
6) nastavit funkční systém spolupráce všech OOP na realizaci programů a zajistit fungování realizačních týmů pro všechny programy.
7) na příkladu péče o druhy schválených programů prezentovat veřejnosti příčiny ohrožení druhů v ČR a vysvětlovat význam zachování biodiverzity.

Záchranné programy, regionální akční plány a programy péče by jako odborné koncepční dokumenty měly být zohledňovány a využívány jako podklady při výkonu státní správy i přípravě ostatních koncepčních dokumentů v ochraně přírody a krajiny tak, aby mohly být efektivně naplňovány jejich cíle. Především by potřebná opatření pro realizaci programů identifikovaná ve zpracovaných ZP a RAP měla být implementována v plánech péče příslušných maloplošných zvláště chráněných území a souhrnů doporučených opatření u evropsky významných lokalit, ale naplňována také v rámci činnosti orgánů ochrany přírody všech úrovní státní správy.

Vyhodnocení a aktualizace Koncepce

Tato Koncepce je navržena na období 2023–2032. Po uplynutí tohoto období bude vyhodnoceno, do jaké míry se podařilo naplnit její cíle a zda realizace jednotlivých programů přispěla k zastavení negativního populačního trendu u vybraných druhů, pro něž byly programy zpracovány. Zároveň bude na základě zkušeností z realizace jednotlivých programů zhodnoceno, zda byly vhodně vybrány druhy pro realizaci programů aktivní péče a zda by měla být pro další období upravena kritéria pro výběr druhů.

Na základě tohoto vyhodnocení bude Koncepce aktualizována na období 2033–42. V závislosti na aktuálních informacích o ohrožení jednotlivých druhů, nových poznatcích o doposud nedostatečně známých ohrožených druzích, v návaznosti na aktualizaci seznamu zvláště chráněných druhů, či v návaznosti na nové vydání červených seznamů budou aktualizovány seznamy kandidátních druhů pro záchranné programy, programy péče a seznam druhů vyžadujících zvláštní zřetel.

Aktualizaci Koncepce zadává MŽP, které určí rozsah aktualizace, zda je potřeba aktualizace celé Koncepce či dílčích částí. Aktualizace Koncepce může být učiněna i v průběhu její realizace, například ve vazbě na legislativní změny, zároveň mohou být samostatně aktualizovány i jednotlivé přílohy Koncepce.

Aktualizace Koncepce je zpracována na základě jejího rozsahu nejdéle do 12 měsíců při zadání aktualizace celé Koncepce (včetně seznamu prioritních druhů pro realizaci ZP a PP). Aktualizovaná Koncepce je schvalována MŽP a zveřejněna na webu MŽP.

Aktivní nástroje druhové ochrany v ČR

Charakteristika jednotlivých nástrojů

Záchranné programy

Záchranné programy se připravují pro druhy, u kterých hrozí velmi vysoké riziko vyhubení nebo vyhynutí v ČR v příštích 20 letech, pokud nebude neodkladně zahájena realizace nápravných opatření. Zároveň není možné toto riziko odvrátit běžnou péčí o biotopy těchto druhů a je potřeba speciálních opatření, včetně manipulace s jedinci, záchranných chovů či kultur, posilování populací apod. Nezbytnou podmínkou pro realizaci záchranného programu je posouzení významnosti druhu pro faunu a flóru ČR (případně Evropy) a reálnosti obnovení nebo posílení jeho populace/í.

Záchranné programy jsou dočasné projekty, jejichž smyslem je kombinací různých typů opatření dosáhnout zvýšení populace dotčeného druhu nad úroveň ohrožení vyhynutím. Součástí záchranného programu často bývá manipulace s jedinci daného druhu, jedná se tedy o kombinaci opatření *ex situ* (záchranné chovy a vypouštění, resp. pěstování v kultuře a vysazování) s *in situ* ochranou. Základem ochrany *in situ* je ochrana biotopů dotčeného druhu, obnova vhodného prostředí a odstraňování rizikových faktorů, které v oblasti současného nebo potenciálního výskytu druhu působí. Zajištění dostatečné rozlohy biotopů v odpovídající kvalitě je klíčovou podmínkou každého záchranného programu. Nezbytnou součástí záchranných programů je důkladný monitoring populací druhu a efektu realizovaných zásahů, a to před, v průběhu i po ukončení realizace naplánovaných opatření. Důležitým nástrojem pro efektivní ochranu druhů je aplikovaný výzkum a také výchova a osvěta veřejnosti, zejména různých zájmových skupin (rybáři, myslivci apod.).

Institut záchranných programů byl do právního řádu ČR zaveden § 52 zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, který říká: „*K ochraně zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů zajišťují všechny orgány ochrany přírody záchranné programy s cílem vytvořit podmínky umožňující takové posílení populací těchto druhů, které by vedlo ke snížení stupně jejich ohrožení. Záchranné programy spočívají v návrhu a uskutečňování zvláštních režimů řízeného vývoje, jakými jsou záchranné chovy, introdukce, reintrodukce, záchranné přenosy a jiné přístupné metody vhodné k dosažení sledovaného cíle*.“ Jejich zpracování a naplňování je zakotveno mj. ve Státním programu ochrany přírody a krajiny ČR pro období 2020–2025 v cíli 2.3.2.

Vytvoření legislativního rámce pro záchranné programy je vnímáno jako nezbytná podmínka pro zajištění účinné ochrany nejvíce ohrožených druhů (např. MACHADO 1997). Druhým předpokladem je pověření státní instituce, která má v kompetenci koordinaci přípravy a realizace záchranných programů a zodpovídá za jejich odbornou úroveň. Na realizaci záchranných programů se samozřejmě podílejí (často rozhodující měrou) nevládní organizace či soukromé osoby, zodpovědnost za ochranu druhů a obecněji biodiverzity však má stát. V tomto ohledu bylo legislativní zakotvení záchranných programů v zákoně č. 114/1992 Sb. ve své době velmi pokrokovým krokem.

Kompetence k zajištění a schvalování záchranných programů pro zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů je zákonem svěřena Ministerstvu životního prostředí, které tak činí ve spolupráci s ostatními orgány ochrany přírody, vlastníky a nájemci pozemků, občanskými sdruženími a dalšími odbornými subjekty. Koordinací realizace záchranných programů Ministerstvo pověřilo Agenturu ochrany přírody a krajiny ČR. Právě z toho důvodu jsou principy a přístupy k přípravě a realizaci záchranných programů shrnuty v tomto dokumentu.

Výběr kandidátů pro přípravu záchranného programu je nutné pečlivě zvážit. Zvláště by mělo být detailně zhodnoceno, zda je daný taxon významnou složkou biodiverzity ČR (neprioritními jsou málo početné druhy, pro něž představuje ČR okraj areálu a které jsou v rámci svého areálu hojné, přičemž se okraj areálu může přirozeně posouvat) a zda je záchranný program odborně, finančně a personálně proveditelný. Oprávněnost zařazení druhu do seznamu kandidátních druhů pro zpracování ZP by měla být posouzena s využitím kritérií pro výběr prioritních druhů (viz dále). Proto byl pro budoucí realizaci ZP sestaven seznam kandidátních druhů, u kterých hrozí vysoké riziko vyhubení nebo vyhynutí v ČR (viz příloha II). Pro tyto druhy budou postupně připravovány a realizovány komplexní záchranné programy, které budou směřovat k dlouhodobému obnovení životaschopné populace druhu.

Příprava záchranného programu je založena na odborné bázi za využití moderních poznatků ochranářské biologie, environmentálních věd a dalších vědních disciplín, včetně ekonomických a společenských. Komplexnost projektu by měla být zajištěna použitím závazné osnovy pro vypracování záchranného programu (viz příloha VI). Realizace schváleného programu je řízena realizačním týmem složeným ze zainteresovaných osob (pracovníci státní ochrany přírody, externí odborníci na danou problematiku, důležité hospodařící subjekty, zástupci akademické obce, samospráva, nevládní organizace, popř. ostatní resorty – Ministerstvo zemědělství, Ministerstvo obrany apod.).

Regionální akční plány

Regionální akční plány se připravují pro druhy, které jsou regionálně významné, ubývající nebo ohrožené vyhynutím a pro jejichž zachování je potřebná manipulace s druhy anebo druhově specifický management, který by nebyl zajištěn běžnou péči o biotopy těchto druhů. Jsou zaměřeny především na ohrožené druhy, které jsou svým výskytem vázané pouze na určitý region ČR anebo na druhy, které jsou bezprostředně ohrožené vyhynutím v určitém regionu ČR. Často se jedná o tzv. deštníkové druhy („umbrella species“), jejichž ochrana pokrývá zároveň biotopové nároky dalších ohrožených druhů živočichů a rostlin v konkrétním regionu či regionech.

Regionální akční plány nemají zatím specifickou zákonnou úpravu a metodicky nahrazují dřívější regionální záchranné programy. Jsou zpracovávány operativně dle aktuální potřeby ochrany druhů v každém regionu, proto není stanoven seznam druhů pro zpracování RAP, ale druhy jsou vybírány místně příslušnými orgány ochrany přírody na základě dále uvedených kritérií.

Regionální akční plány jsou koncepční dokumenty schvalované příslušnými regionálními orgány ochrany přírody. Mohou být zpracovávány pro všechny ohrožené druhy nejen pro druhy zvláště chráněné a proces jejich schválení není tak náročný (schvalovány orgány ochrany přírody, viz dále), takže mohou mnohem rychleji reagovat na potřebu zavést opatření pro ohrožené druhy. Ve vybraných případech mohou být regionální akční plány předstupněm záchranného programu.

Programy péče

Programy péče se zpracovávají pro druhy, u nichž není bezprostřední riziko vymizení (extinkce), ale jedná se o druhy zařazené mezi zvláště chráněné a vzhledem k ekonomickým škodám, které mohou způsobovat či k jiným střetům s lidskými zájmy dochází ke konfliktům a hrozí narušení udržitelnosti jejich výskytu na našem území (nárůstem jejich pronásledování na jedné straně a rozsahu škod na druhé). Tyto programy mohou být považovány za obdobu managementových plánů, jejichž zpracování je doporučováno pro některé druhy v rámci mezinárodních úmluv atp. Druhy zařazené do této skupiny jsou pro ochranu biodiverzity určitým způsobem „symbolické“ (tzv. vlajkové druhy) a označují se také jako druhy konfliktní vzhledem k přímé kolizi s hospodářskými zájmy člověka.

Ochrana těchto druhů nemůže být zajištěna pouze nespecifickými opatřeními (legislativní nástroje, nespecifické obhospodařování stanovišť apod.), ale vyžaduje komplexní přístup. Hlavní náplní programu jsou opatření zajišťující cíle ochrany těchto druhů, zejména různé formy řízení či snižování konfliktu, základní management druhu většinou spojený s osvětovým působením zejména na zájmové skupiny a veřejnost. Manipulace s jedinci je realizována výjimečně, posilování volně žijících populací není účelem programu péče. Zásadní součástí je však monitoring druhu, poskytující objektivní data o stavu populací i rozsahu působených škod. Programy péče zahrnují především opatření administrativní, legislativní a osvětová, opatření aktivní péče o jedince druhu se uplatňují pouze v omezené míře. Mohou ale také zahrnovat i další opatření k zajištění ochrany druhů.

Programy péče, stejně jako regionální akční plány, nemají specifickou zákonnou úpravu, ale jsou zpracovávány jako resortní dokumenty na pomezí metodického a koncepčního. Zpracování a naplňování programů péče je však zakotveno např. ve Státním programu ochrany přírody a krajiny ČR pro období 2020–2025 v cíli 1.1.2 *„Zajistit komplexní přístup k ochraně vybraných zvláště chráněných druhů živočichů s konfliktním potenciálem včetně řešení socioekonomickcýh aspektů spojených s jejich rozšířením*“.

Pro druhy zařazené do této skupiny budou postupně vypracovány programy péče podle závazné osnovy (viz příloha VII), která zaručí komplexnost řešení ochrany druhu. Náplní programu péče mohou být jakákoliv opatření směřující k zajištění stanovených cílů, důraz je kladen na kvalitní monitoring druhu, přípravu a ochranu biotopů, výchovu a osvětu různých cílových skupin a opatření administrativního rázu přispívající k řízení konfliktu, jako např. zonace území a intenzity praktické ochrany apod. Manipulace s jedinci daného druhu není vyloučena, netvoří však významnou část programu.

Druhy vyžadující zvláštní zřetel

Druhy vyžadující zvláštní zřetel jsou takové druhy významné z hlediska ochrany přírody, u nichž není k dispozici dostatek aktuálních informací nutných pro plánování péče o daný druh nebo zpracování záchranného programu/regionálního akčního plánu. Chybějícími informacemi mohou být aktuální údaje o rozšíření a početnosti druhu, populačních trendech, ekologii, genetice, bionomii atd. Řazeny jsou sem i druhy, u kterých jsou výše uvedené informace k dispozici, nejsou však odhaleny příčiny ohrožení nebo způsob odstranění těchto příčin.

Jelikož chybí u těchto druhů znalosti nezbytné pro plánování konkrétních ochranářských opatření, měly by být objektem intenzivního vědeckého výzkumu. Výsledky výzkumu napomohou v budoucnu k rozhodnutí, zda je vhodné pro druh zpracovat záchranný program, regionální akční plán nebo řešení situace druhu napomohou jiná nadstandartní managementová opatření. Stanovení příčin ohrožení druhu by mělo předcházet přípravě záchranného programu a mělo by být výsledkem cíleného výzkumu, zároveň je znalost a odstranitelnost příčin ohrožení jedním z hlavních kritérií při výběru druhů pro zpracování ZP. Do této skupiny jsou zařazeny také kriticky a silně ohrožené druhy s malými populacemi, které se v současné době nezmenšují, ale je potřeba je sledovat, aby se mohlo na případný pokles početnosti včas reagovat.

MŽP bude v případě těchto druhů, v souladu s § 79 odst. 2 písm. b) zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny usilovat o koordinaci a podporu výzkumu vedoucího k získání požadovaných dat a informací. Přitom bude spolupracovat zejména s pracovišti Akademie věd, vysokými školami a grantovými agenturami.

Seznam druhů je uveden v příloze IV., nejedná se však o úplný výčet druhů, ale pouze o dílčí seznam, který vznikl v rámi diskuse s odborníky při konzultování navrženého seznamu kandidátů na záchranné programy.

Druhy zařazené do nadnárodních managementových plánů/záchranných programů

Druhy zařazené do nadnárodních managementových plánů/záchranných programů jsou druhy, u nichž jsou relizovány mezinárodní záchranné programy na úrovni EU, v mezinárodním měřítku i např. v Karpatském oblouku. Česká republika jako smluvní strana Bernské úmluvy má na základě konkrétních doporučení povinnost/možnost přípravy cílených programů pro tyto druhy. Mimo Bernskou úmluvu jsou zde soustředěny doporučení vyplývající z Karpatské úmluvy a Dohody o ochraně evropských netopýrů (EUROBATS).

Seznam druhů je uveden v příloze V.

Kritéria výběru taxonů

Záchranné programy, regionální akční plány a programy péče se připravují pro vybrané druhy živočichů a rostlin. Mohou být sestaveny také pro dvojici či skupinu taxonomicky či ekologicky blízkých druhů (ekologickou/funkční skupinu). Při výběru druhů je vhodné zohlednit také praktické aspekty, jako je finanční stránka realizace, pravděpodobnost úspěchu programu nebo také odborné kapacity pro realizaci programu. Níže jsou specificky uvedena kritéria pro jednotlivé aktivní nástroje.

Záchranné programy

Způsob výběru vhodných kandidátů pro realizaci záchranných opatření je jedním z nejvíce diskutovaných témat v odborné literatuře. V zahraniční literatuře (např. USFWS 1983, LUNNEY et al. 1996, MACHADO 1997, BÁLDI et al. 2001, RESTANI et MARZLUFF 2002, KELLER et BOLLMANN 2004) je zmíněna možnost bodového hodnocení jednotlivých druhů na základě jejich ekologických nároků, stupně jejich ohrožení, interakcí s dalšími složkami přírodního prostředí a člověkem a dalších ukazatelů. Ačkoli se tato metoda jeví jako nejméně ovlivnitelná subjektivním hodnocením navrhovatele, je v praxi do značné míry nepoužitelná. Systém založený na nízkém počtu hodnocených kritérií není pro účely výběru priorit pro záchranné programy dostatečně citlivý, detailní systém, jaký byl například použit v Maďarsku (BÁLDI et al. 1997), je velice náročný na dostatek kvalitních dat, která pro řadu taxonů nejsou k dispozici a dochází ke zvýhodňování více poznaných taxonů (např. obratlovci). Protože obdobné klasifikace vycházejí z klasické booleovské logiky pravda – nepravda (ano – ne), nedokáží např. odlišit, zda nula pro určitý druh v kategorii endemický taxon znamená, že druh není pro hodnocenou oblast endemitem nebo zda je hodnocení výsledkem našich omezených znalostí o rozšíření taxonu. Navíc se některé z hodnocených kritérií částečně překrývají a různá kritéria mají také různou váhu pro rozhodování.

Pro výběr prioritních druhů, pro něž je vhodné v ČR realizovat záchranný program, byla proto navržena vlastní výběrová kritéria. Níže uvedené podmínky byly sestaveny s přihlédnutím ke geografické poloze ČR, nízkému zastoupení endemických druhů a analýze dostupných dat uvažovaných kandidátů. Taxon, který je adeptem pro záchranný program, musí splňovat kritéria v celém rozsahu.

Při výběru kandidátních druhů pro záchranné programy nebyly zvažovány některé taxonomické skupiny organismů, a to z důvodu, že se buď jedná o organismy, pro které záchranné programy nepředstavují vhodný nástroj jejich ochrany (např. houby) anebo proto, že daná taxonomická skupina není zahrnuta mezi zvláště chráněné druhy, což je podle zákona č.114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny nutná podmínka toho, aby pro daný druh mohl být ZP realizován (např. lišejníky a mechorosty, jež dosud nebyly mezi zvláště chráněné druhy zařazeny). Nicméně pro tyto druhy je možné zpracovat regionální akční plány, pokud orgány ochrany přírody vyhodnotí, že je tento nástroj pro daný druh vhodný.

Kritéria:

1. Druh je zařazen mezi zvláště chráněné druhy ve vyhlášce č. 395/1992 Sb.
2. Druh je v ČR aktuálně ohrožen, tj. v celostátních červených seznamech pro ČR (vydávaných AOPK ČR) je zařazen v kategorii kriticky ohrožený (CR) nebo silně ohrožený (EN).[1]
3. Druh je do červeného seznamu zařazen z důvodu pozorovaného nebo předpokládaného úbytku početnosti nebo zmenšování areálu přímo ohrožujícího přežití druhu v ČR[2].
4. Druh je prokazatelně ohrožen i v dalších částech areálu rozšíření resp. v rámci Evropy[3].
5. Druh v ČR není na okraji areálu (historicky nebyl na okraji areálu). Pokud ano, musí být ohrožený v rámci areálu rozšíření (u široce rozšířených druhů je posuzována relevantní nižší taxonomická jednotka[3]), musí se jednat o evropsky významný druh anebo jsou populace druhu v ČR významné (geneticky odlišné, geograficky významné apod.)[4]. Druhy na okraji areálu představují zvýšené riziko zániku populací, právě protože jsou na okraji svého areálu a lokality průběžně zanikají/přesouvají se jinam.
6. V minulosti prokazatelně existovala v ČR stálá životaschopná populace druhu.
7. Příčiny ohrožení jsou známé a odstranitelné, tj.:
   7.1. příčiny ohrožení působí intenzivně na území ČR[5],
   7.2. odstranění příčin je reálné z hlediska technického, finančního a personálního[6],
   7.3. ekologické nároky druhu a jeho biologie jsou dostatečně známé[7].

---

[1] Druh splňuje kritérium rovněž v případě, že platný červený seznam pro danou skupinu není aktuální a jsou zde relevantní údaje o tom, že by do příslušné kategorie zařazen být měl.

[2] Některé druhy jsou řazeny do červených seznamů z důvodu málo početných populací vázaných na specifické, plošně limitované typy biotopů (např. vysokohorské bezlesí), dlouhodobě však nevykazují výraznější změny početnosti. Tyto druhy nejsou adepty pro záchranné programy, jejich ochrana musí být založena na trvalých opatřeních (individuální ochrana jedinců a důsledná ochrana stanovišť) a pravidelném monitoringu stavu, změn a vývojových trendů jejich populací.

[3] Tato podmínka se nevztahuje na české endemity. Pokud je taxon na území ČR vzácný a současně na hranici areálu rozšíření, přičemž v jiných částech areálu je početný, není prioritním druhem druhové ochrany ČR. Výjimku tvoří druhy, které jsou vzácné i v podstatné části areálu rozšíření, nebo je populace na území ČR zvláště významná z taxonomického hlediska nebo jiných důvodů. U druhů rozšířených na rozsáhlých oblastech (např. palearktický typ rozšíření) je možné posuzovat nižší taxonomickou jednotku, např. poddruh nebo i lokální populaci.

[4] V rámci této podmínky je potřeba zvážit, jak by záchranný program přispěl k ochraně druhu v rámci jeho areálu.

[5] U stěhovavých druhů živočichů (zejména ptáků) mohou působit hlavní příčiny ohrožení druhu mimo území ČR, např. v průběhu migrací nebo na zimovištích. Tyto příčiny není možné řešením záchranného programu v ČR odstranit, pravděpodobnost úspěchu ZP je výrazně snížena.

[6] Znovuvytvoření populace určitého druhu by mohlo vyžadovat neúměrné náklady, např. na vytvoření biotopu, který v důsledku změny hospodaření vymizel. Realizace některých záchranných programů může být limitována také nedostatkem personálních kapacit.

8. Pro ochranu druhu jsou nezbytná aktivní druhová opatření.

Z uvedených bodů vyplývá, že mezi aktuální kandidáty mohou být zařazeny zejména ty druhy, u nichž je soubor poznatků o ekologických nárocích, příčinách ohrožení a úbytku na vysoké odborné úrovni. Splnění všech podmínek pro výběr druhu pomůže částečně omezit nebezpečí, že záchranný program bude probíhat spíše jako experiment s předem těžko předvídatelným výsledkem. Při posuzování míry rizika extinkce je vhodné přihlížet k výsledkům hodnocení analýzy životaschopnosti populace (Population Viability Analysis, PVA). V případě nedostatku dat nutných k provedení PVA se vychází z „úsudku nejlepšího znalce".

Mezi druhy splňující výše uvedená kritéria budou vytvořeny priority na základě následujících zvýhodňujících podmínek:

a. Endemismus.
b. Deštníkový druh pro skupinu ohrožených druhů nebo pro významný/ohrožený biotop.
c. Klíčový druh v ekosystému.
d. Mezinárodní ochrana druhu.
e. Atraktivní druh pro veřejnost.
f. Projekt po naplnění cílů bude udržitelný (bez nutných velkých nákladů).
g. Odborné zázemí – druhu se věnují odborníci, kteří mohou a jsou připraveni na tvorbě a realizaci ZP spolupracovat.
h. Realizovatelnost ZP (výhodou např. vlastnictví pozemků státu – AOPK ČR, spolupracující vlastník atd.).

Seznam kandidátních druhů pro záchranné programy je uveden v Příloze II

Regionální akční plány

Při výběru druhů pro regionální akční plány se uplatní následující kritéria:

1. Druh je zařazen v celostátním červeném seznamu pro ČR (vydávaném AOPK ČR) v kategoriích RE v ČR, CR, EN nebo VU[8].
2. Druh v regionu ubývá nebo je ohrožen vyhynutím (druhy v daném regionu na ústupu + vzácné v určitém regionu).

---

[7] Hlavní náplní ZP jsou konkrétní opatření na podporu druhu, nikoli pouze výzkum. Vlastní zjištění příčin ohrožení musí předcházet návrhu ZP.

[8] Druh splňuje kritérium rovněž v případě, že platný červený seznam pro danou skupinu není aktuální a jsou zde relevantní údaje o tom, že by do příslušné kategorie zařazen být měl.

3. Je potřeba aktivní péče o druh (např. záchrana ex situ, posilování populací, reintrodukce apod.) nebo druhově specifický management nad rámec běžné péče o biotop druhu.
4. Příčiny ohrožení jsou známé a odstranitelné.

Podpůrná kritéria

a. Regionálně významné druhy.
b. Geneticky unikátní populace s úbytkem počtu stanovišť nebo populací.
c. Deštníkový druh.

Seznam kandidátních druhů pro regionální akční plány není stanoven, kritéria jsou doporučující pro regionální orgány ochrany přírody při výběru druhů.

Programy péče

1. Zvláště chráněný druh nebo druh uvedený v příloze II. nebo IV. Směrnice Rady 92/43/EHS, o stanovištích

a současně

2. Druh způsobuje ekonomicky významnou hospodářskou újmu nebo jeho synantropní výskyt způsobuje konflikty s běžnými lidskými činnostmi

Seznam kandidátních druhů pro programy péče je uveden v Příloze III.

Pravidla přípravy a realizace záchranných programů, programů péče a regionálních akčních plánů a specifikace kompetencí

Záchranné programy dle § 79 odst. 3 písm. p) zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, schvaluje MŽP a zajišťuje je ve spolupráci s ostatními orgány ochrany přírody, vlastníky a nájemci pozemků, občanskými sdruženími a dalšími odbornými subjekty. Záchranné programy se připravují zpravidla pro druhy, jejichž výskyt stávající, popř. cílový, je rozptýlen po území ČR a u nichž je nezbytné zajistit koordinaci opatření v celostátním rozsahu nebo v rozsahu více regionů.

Regionální akční plány jsou realizované v omezeném území, zpravidla v působnosti jednoho místně příslušného orgánu ochrany přírody (krajského úřadu či správy národního parku) nebo regionálního pracoviště AOPK ČR. Jedná se o koncepční dokumenty, které si pro území své působnosti schvalují jednotlivé orgány ochrany přírody samy proto, aby si pro své aktivity stanovily odborný a metodický rámec a zvýšily tak efektivitu realizovaných opatření pro záchranu druhu. V rámci AOPK ČR jsou navrhovány a zpracovávány regionálními pracovišti a schvalovány ústředím.

Programy péče přijímá MŽP jako metodické dokumenty v oblasti ochrany přírody a krajiny. V případě spolupráce s jinými resorty (stanovené např. v SPOPK) zajistí projednání návrhu programu. Realizace a vyhodnocování probíhá obdobně jako u záchranných programů.

Příprava a schválení programu

1. Záchranné programy, regionální akční plány a programy péče se vypracovávají podle Osnovy pro zpracování záchranného programu, regionálního akčního plánu a programu péče viz Příloha VI, VII a VIII.
2. MŽP zadává AOPK ČR vypracování seznamů druhů, pro něž je prioritní zpracovat ZP/PP na základě kritérií uvedených v této Koncepci. Konkrétní seznamy prioritních druhů pro ZP/PP jsou v přílohách této Koncepce (Přílohy II, III, IV).
3. Záchranné programy a programy péče mohou být vypracovány pro druhy uvedené v přílohách II nebo III této Koncepce. V případě druhů zařazených do přílohy IV „Druhy vyžadující zvláštní zřetel“, je možné ZP/RAP vypracovat pouze v případě, že dojde k objasnění skutečností, či překážek, které bránily zařazení druhu mezi kandidátní druhy pro ZP/RAP.
4. Regionální akční plány jsou zpracovávány a schvalovány příslušnými orgány ochrany přírody pro druhy vybrané na základě doporučených kritérií uvedených výše a konzultovány s AOPK ČR.
5. Vypracování záchranných programů a programů péče zajišťuje AOPK ČR s ohledem na skutečnost, že ji MŽP pověřilo k přípravě záchranných programů a programů péče pro zvláště chráněné druhy, ale také jejich koordinací, realizací a vyhodnocováním účinnosti (v rámci zřizovací listiny AOPK ČR).

5.1. Příprava záchranných programů/programů péče je vzhledem k jejich komplexnosti vždy nezbytná prostřednictvím širšího autorského týmu, který AOPK ČR sestaví a koordinuje pak jeho činnost při přípravě textu. Autorský tým by měl být složen ze spektra odborníků na daný druh v ČR a případně odborníků na specifické typy opatření. Pokud nejsou tito odborníci přímo v autorském týmu, je s nimi návrh záchranného programu/programu péče konzultován. Příprava programu by měla být maximálně objektivní a odborná. V rámci přípravy jsou návrh či jeho jednotlivá opatření konzultovány s odbornou veřejností a hlavními dotčenými subjekty a zájmovými skupinami s cílem maximálně text objektivizovat a zvýšit podporu připravovaného dokumentu.

5.2. Text záchranného programu/programu péče je předložen věcně příslušnému odboru MŽP jako návrh ZP/PP. Věcně příslušný odbor MŽP zadá oponentské posudky nejméně dvěma nezávislým odborníkům – specialistovi na daný druh nebo příbuzné druhy a odborníkovi v problematice, která je hlavní náplní navržených opatření programu. ZP/PP jsou také v případě potřeby nebo pokud je tak stanoveno (např. v rámci SPOPK) poskytnuty k připomínkám dalším subjektům – orgánům státní správy atp. Tyto posudky a připomínky jsou vypořádány navrhovatelem programu a autorským týmem, připomínky jsou buď akceptovány a zapracovány, nebo odmítnuty se zdůvodněním, proč se tak stalo. V ZP/PP jsou pak případně provedeny další úpravy dle připomínek shromážděných MŽP.

6. Finální verze záchranného programu/programu péče je schválena MŽP. Zpráva o schválení je publikována ve Věstníku MŽP a vlastní text i protokol o schválení je zveřejněn na webu MŽP, webovém portálu *www.zachranneprogramy.cz* spravovaném AOPK ČR, případně také dle možností a potřeby publikován tiskem.

7. Záchranné programy jsou schvalovány na dobu neurčitou – do splnění dlouhodobých cílů. Vlastní text záchranného programu a opatření v něm formulovaná se připravují zpravidla na období 10 let. Programy péče jsou schvalovány zpravidla na dobu 10–15 let. Regionální akční plány jsou obvykle schvalovány na období 5–10 let. Každý ZP, RAP a PP je vyhodnocován a na základě výsledků hodnocení dojde buď k aktualizaci a dalšímu pokračování programu nebo jeho ukončení (viz dále).

Realizace

1. Realizace (zajištění) záchranných programů náleží do působnosti MŽP, přičemž všechny orgány ochrany přírody se na realizaci v souladu s § 52 odst. 1 a § 79 odst. 3 písm. p) zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny podílejí. Jedná se především o aktivní spolupráci krajských úřadů a správ národních parků či regionálních pracovišť AOPK ČR, jakožto orgánů ochrany přírody příslušných v oblasti zvláštní druhové ochrany a zvláštní územní ochrany (s ohledem na výskyt druhů v ZCHÚ). Tyto využívají záchranné programy jako odborný podklad pro svoji činnost a dle svých možností se podílí na realizaci programu, zapojují se do činnosti realizačních týmů a zajišťují (i finančně, včetně využití fondů EU a jiných zdrojů) opatření navržená v realizačních projektech v rozsahu své působnosti. Zároveň se podílejí na přípravě a vyhodnocování ZP. Pro ostatní orgány ochrany přírody (obce s rozšířenou působností aj.) jsou ZP vhodným

zdrojem informací pro výkon státní správy a v rámci své činnosti usilují o zabezpečení podmínek pro úspěšnou realizaci programu.

2. Praktickou koordinaci a odbornou gesci nad realizací záchranných programů a programů péče vykonává AOPK ČR v souladu s pověřením ze strany MŽP (viz zřizovací listina AOPK ČR).

3. V případě regionálních akčních plánů zajišťuje realizaci, koordinaci a vyhodnocování místně příslušný orgán ochrany přírody či regionální pracoviště AOPK ČR, které iniciovalo jeho zpracování.

4. Informace o schválení regionálního akčního plánu a jeho znění posílají jednotlivé orgány ochrany přírody do Informačního systému ochrany přírody (§ 72 písm. d zákona č. 114/1992 Sb.).

5. MŽP, AOPK ČR i jednotlivé orgány ochrany přírody spolupracují při realizaci programů s vlastníky a nájemci pozemků, občanskými sdruženími a dalšími odbornými subjekty (akademickými pracovišti apod.).

6. Pro realizaci každého záchranného programu či programu péče ustanovuje AOPK ČR kooridinátora a po projednání s MŽP také realizační tým. Systém fungování realizačních týmů je popsán níže.

7. Pro regionální akční plán je místně příslušným orgánem ochrany přírody či regionálním pracovištěm AOPK ČR, které iniciovalo jeho zpracování, jmenován jeho koordinátor, který řídí realizaci aktivit.

8. Každoročně do konce března připravuje AOPK ČR tzv. realizační projekty pro jednotlivé záchranné programy a programy péče (každoroční plány prací vč. návrhu financování projektu – příprava rozpočtu, rozvržení financí z dotačních titulů) a zpracovává jejich vyhodnocení za uplynulý rok. Realizační projekty a vyhodnocení zasílá AOPK ČR na MŽP. Realizační projekty za jednotlivé druhy lze zasílat i jednotlivě. Realizační projekty a jejich vyhodnocení se zpracovávají dle závazné osnovy uvedené v Příloze IX.

9. MŽP schvaluje realizační projekty nejpozději do 2 měsíců od jejich přijetí.

10. Schválené realizační projekty, jejich vyhodnocení a detailní informace o průběhu realizace ZP a PP zveřejňuje AOPK ČR na svých webových stránkách: *www.zachranneprogramy.cz*

11. Financování ZP/PP, zejména z POPFK podprogramu 115 173 (Péče o zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů), je každoročně souhrnně projednáno s MŽP.

12. MŽP je dále průběžně informováno o všech významných investičních a osvětových akcích a připravovaných mezinárodních projektech v rámci všech ZP/PP.

Stanovení pravidel činnosti realizačních týmů

Dlouhodobé směřování příslušného ZP/PP je řízeno realizačním týmem programu. Realizační tým je pracovní skupina, jejímiž členy jsou pracovníci AOPK ČR, zástupci místně příslušných orgánů ochrany přírody, odborných organizací a externí odborníci, kteří se přímo podílejí na realizaci záchranného programu/programu péče. Členem je vždy koordinátor ZP/PP a věcně příslušný pracovník MŽP. Dále jsou členy odborníci

z akademické sféry (z univerzit a výzkumných institucí) či neziskového sektoru, kteří se specializují na daný taxon a řešenou problematiku a kteří svými znalostmi přispívají k vysoké odborné úrovni programu. Součástí týmu jsou také garanti jednotlivých lokalit výskytu druhu (zejména u druhů ZP/PP s celorepublikovým rozšířením), kteří jsou zodpovědní za stav lokalit výskytu druhu, pomáhají zajistit péči o lokalitu a jsou přítomni všech jednání ve vztahu k dané lokalitě. Garanty jsou většinou pracovníci orgánů ochrany přírody kompetentních ke správě území, případně to mohou být lokální externí odborníci s vhodnou kvalifikací (dlouhodobá znalost lokality, taxonu atd.).

Činnost realizačního týmu řídí koordinátor příslušného programu, který zodpovídá za realizaci ZP/PP a zajišťuje průběžné a závěrečné vyhodnocení a případnou aktualizaci programu. Každoročně pak připravuje realizační projekty a jejich vyhodnocení (viz Příloha VIII), svolává jednání a informuje členy o nových skutečnostech, které mají vliv na realizaci ZP/PP.

Jednání realizačního týmu probíhají dle potřeby, minimálně však 1× za rok za účelem vyhodnocení realizačního projektu z předchozího roku a návrhu opatření na rok následující.

MŽP je pravidelně oslovováno a informováno o zásadních jednáních a změnách v průběhu realizace programů, je součástí významných odborných a osvětových aktivit.

Hodnocení, aktualizace a ukončení programů

1. Úspěšnost realizace záchranného programu/programu péče pravidelně hodnotí AOPK ČR ve vztahu k naplnění střednědobých a dlouhodobých cílů. Program je, na žádost MŽP, poprvé hodnocen nejpozději v období po ukončení první realizační etapy ZP, tj. v době předpokládaného naplnění střednědobých cílů, zpravidla po pěti letech realizace tak, aby bylo možné včas korigovat případné nežádoucí trendy ovlivňující úspěšnost programu.
2. Dlouhodobé vyhodnocení ZP/PP je zpracováno přibližně po 10 letech realizace na žádost MŽP. Toto vyhodnocení je zpracováno AOPK ČR nejdéle do 12 měsíců od zaslání žádosti. Následně je vyhodnocení podstoupeno MŽP ke schválení a poté zveřejněno na webech MŽP i AOPK ČR.
3. Regionální akční plány jsou hodnoceny místně příslušnými orgány ochrany přírody či regionálním pracovištěm AOPK ČR, které iniciovalo jejich zpracování po uplynutí období, pro které byl RAP zpracován.
4. Na základě hodnocení realizace záchranného programu, regionálního akčního plánu či programu péče může být navrženo ukončení programu nebo jeho aktualizace a pokračování.
5. Na základě dlouhodobého vyhodnocení nebo při významných změnách poznání druhů záchranných programů a programů péče zadává MŽP zpracování jejich aktualizace AOPK ČR. Aktulizace je zpracována nejdéle do 24 měsíců od zadání.

6. Aktualizovanou verzi ZP/PP předkládá AOPK ČR k přijetí MŽP – postup je obdobný jako u předložení nového programu. Dílčí úpravy či aktualizace ZP/PP jsou MŽP schvalovány operativně formou dodatku či upraveného textu, schválená aktualizace ZP/PP se zveřejňuje na webu MŽP i AOPK ČR.

7. Záchranný program/program péče je ukončen z důvodů:

   7.1. nemožnosti naplnění dlouhodobých cílů navrženými ani jinými opatřeními – z vyhodnocení účinnosti realizace programu vyplyne, že navržená a realizovaná opatření jsou neúčinná a neexistují ani jiná opatření, kterými by šlo cílů dosáhnout,

   7.2. po naplnění dlouhodobých cílů ZP/PP – z vyhodnocení účinnosti realizace programu vyplyne, že navržená a realizovaná opatření byla účinná a cílů bylo dosaženo.

8. V případě ukončení záchranného programu či programu péče vypracuje AOPK ČR závěrečnou zprávu hodnotící dosažené výsledky a předloží ji MŽP k projednání.

9. O ukončení záchranného programu či programu péče rozhoduje MŽP protokolem na základě dlouhodobého vyhodnocení a následně informuje veřejnost zprávou o ukončení publikovanou ve Věstníku MŽP.

Financování aktivních nástrojů

Hlavním finančním zdrojem pro realizaci záchranných programů, regionálních akčních plánů a programů péče živočichů a rostlin v České republice je státní rozpočet, odkud jsou prostředky čerpány různými způsoby. Základ financování záchranných programů je zajišťován krajinotvornými programy Ministerstva životního prostředí – především programem Podpora obnovy přirozených funkcí krajiny (POPFK), podprogramem Realizace a příprava záchranných programů a programů péče o zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů, dále Programem péče o krajinu (PPK) a v jednotlivých případech také Podprogramem Správa nezcizitelného státního majetku ve zvláště chráněných územích (MaS).

Pro realizaci finančně nákladných opatření je nutné využívat evropských finančních zdrojů, a to zejména Operační program Životní prostředí (OP ŽP) 2021–2027. V období 2022–2025 je využíván také evropský program Národní plán obnovy, komponenta 2.9 Podpora biodiverzity a boj se suchem, subkomponenta Péče o zvláště chráněná území a území soustavy Natura 2000 a péče o zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů, administrovaná prostřednictvím programu Národní plán obnovy – Podpora přirozených funkcí krajiny z programů EU. Další možností pro zajištění realizace je také program LIFE 2021–2027. Projekty v rámci programů Interreg 2021–2027 poskytují příležitost pro řešení společných přeshraničních/nadnárodních problematik se zaměřením na ochranu druhů.

Pro přípravu záchranných programů, regionálních akčních plánů či programů péče, jakožto i pro výzkum potřeb jednotlivých druhů lze využít programů Technologické agentury ČR.

Realizaci ZP zajišťují částí svých rozpočtů i další organizace – kraje, správy národních parků, Ministerstvo zemědělství (zejména Agroenvironmentálně-klimatické opatření Společné zemědělské politiky), nevládní neziskové organizace, nelze opomenout ani význam dobrovolnické práce.

Kromě finančních prostředků na aktivní péči umožňuje legislativa také vyplácení kompenzací za škody a újmu způsobenou aktivní činností či výskytem zvláště chráněných druhů. Zákon č. 115/2000 Sb. upravuje náhradu škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy na vybraných předmětech náhrady škody. Ustanovení § 58 zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny pak umožňuje vyplácet finanční kompenzaci za ztížení (omezení či vyloučení) zemědělského a lesního hospodaření, ke kterému došlo v důsledku výskytu zvláště chráněných druhů.

V následujících letech je pro rozvoj využívání nástroje záchranných programů, regionálních akčních plánů a programů péče třeba zajistit stabilní finanční a personální zázemí, které umožní, aby při zachování vysoké kvality bylo zvýšeno množství realizovaných a připravovaných ZP a PP. Důraz při přípravě a realizaci záchranných programů a zejména programů péče by měl být na mezinárodní spolupráci a sdílení informací. Důležitým předpokladem je také rozvoj a finanční podpora aplikovaného výzkumu ve spolupráci s akademickou sférou. Výzkum by měl být cílen na získání potřebných poznatků u druhů, u kterých chybí aktuální informace o jejich rozšíření, biologii či příčinách ohrožení apod., na hledání a ověřování úspěšnosti praktických opatření na podporu druhů a vhodného managementu jejich lokalit, jejichž znalost je nezbytná pro zpracování ZP/PP/RAP.

Seznam použitých zkratek a pojmů

Akční plán – v tomto dokumentu používán jako překlad anglického termínu action plan (správně tedy jde spíše o plán akcí či aktivit), který představuje soubor opatření na záchranu ohroženého druhu, tj. záchranný program/program péče v našem pojetí

AOPK ČR – Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky

CBD – Úmluva o biologické rozmanitosti (Convention on Biological Diversity)

ČR – Česká republika

EU – Evropská unie

ES – Evropské společenství

GSPC – Globální strategie pro ochranu rostlin (Global Strategy for Plant Conservation)

IUCN – Mezinárodní unie pro ochranu přírody (International Union for Conservation of Nature)

LHP – lesní hospodářský plán

MZe – Ministerstvo zemědělství

MŽP – Ministerstvo životního prostředí

NBSAP – Národní strategie ochrany biologické rozmanitosti a akční plány (National Biodiversity Strategies and Action Plans)

NDOP – Nálezová databáze ochrany přírody

OSN – Organizace spojených národů (United Nations)

PO – ptačí oblast

PP – program péče (angl. management plan)

PVA – analýza životaschopnosti populace (Population Viability Analysis)

SPA – tzv. ptačí oblasti (Special Protection Areas)

SPOPK - Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky

ZP – záchranný program (angl. action plan)

Literatura

BÁLDI A., CSORBA G. & KORSÓS Z. (2001): Setting priorities for the conservation of terrestrial vertebrates in Hungary.

FISCHER J. & LINDENMAYER D. B. (2000): An assessment of the published results of anima relocations. *Biological Conservation* 96: 1–11.

GODEFROID S., PIAZZA C., ROSSI G., BUORD S., STEVENS A. D., AGURAIUJA R., COWELL C., WEEKLEY C., VOGG G., IRIONDO J. M., JOHNSON I., DIXON B., GORDON D., MAGNANON S., VALENTIN B., BJUREKE K., KOOPMAN R., VICENS M., VIREVAIRE M., VANDERBORGHT T. (2011): How successful are plant species reintroductions? Biological Conservation 144: 672–682.

GRULICH V. & CHOBOT K. [eds.] (2017): Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Cévnaté rostliny. AOPK ČR, Příroda, Praha, 35, 1–178.

HEJDA R., FARKAČ J. & CHOBOT K. [eds.] (2017): Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí. AOPK ČR, Příroda, Praha, 36, 1–612.

HOLEC J. & BERAN M. [eds.] (2006): Červený seznam hub (makromycetů) české republiky, Příroda, Praha 24: 1-282.

CHOBOT K. & NĚMEC M. [eds.] (2017): Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Obratlovci. AOPK ČR, Příroda, Praha, 34, 1–182.

IUCN (1998): Guidelines for Re-introductions. Prepared by IUCN/SSC Re-introductions Specialist Group. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK. 10 pp.

IUCN/SSC (2013). Guidelines for Reintroductions and Other Conservation Translocations. Version 1.0. Gland, Switzerland: IUCN Species Survival Commission, viiii + 57 pp.

KELLER V. & BOLLMANN K. (2004): From Red Lists to species of conservation concern. Conserv. Biol. 18: 1636–1644.

KUČERA J. & VÁŇA J. (2004): Seznam a červený seznam mechorostů České republiky. Příroda, Praha, 23: 1–104.

KUČERA J., VÁŇA J. & HRADÍLEK Z. (2012): Bryophyte flora of the Czech Republic: updated checklist and Red List and a brief analysis. Preslia, Praha, 84: 813–850

LIŠKA J. & PALICE Z. (2010): Červený seznam lišejníků České republiky. Příroda, Praha, 29: 3–66.

LUNNEY D., CURTIN A., AYERS D., COGGER H. G. & DICKMAN C. R. (1996): An ecological approach to identifying the endangered fauna of New South Wales. Pacific Conserv. Biol. 2: 212–231.

MACH J., PEŠOUT P., ROLFOVÁ E. & CHOCHOLOUŠKOVÁ H. [eds.] (2020): Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky pro období 2020–2025. Ministerstvo životního prostředí

MACHADO A. (1997): Guidelines for Action Plans for animal species. Planning animal species recovery. Workshop on drafting and implementing Action Plans for threatened species, Bertiz (Navarra, Spain, 5-7 June 1997). – Council of Europe Strasbourg, 76 pp.

MATĚJŮ J., HULOVÁ Š., NOVÁ P., CEPÁKOVÁ E., MARHOUL P. & UHLÍKOVÁ J. (2007): Záchranný program sysla obecného (*Spermophilus citellus*) v České republice.

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ (2005): Strategie ochrany biologické rozmanitosti ČR.

PLANTA EUROPA (2008): European Strategy for Plant Conservation (2008–2014): A Sustainable Future for Europe. Plantlife International (Salisbury, UK) and the Council of Europe (Strasbourg, France).

RESTANI M. & MARZLUFF J. M. (2002): Funding extinction? Biological needs and political realities in the allocation of resources to endangered recovery. BioScience 52: 169–177.

SOORAE P. S. [ed.] (2008): Global Re-introduction Perspectives. Re-introduction case-studies from around the globe. IUCN/SSC Re-introduction Specialist Group, Abu Dhabi, UAE.

SOORAE P. S. [ed.] (2010): Global Re-introduction Perspectives: 2010. Additional case-studies from around the globe. IUCN/SSC Re-introduction Specialist Group, Abu Dhabi, UAE.

SOORAE P. S. [ed.] (2011): Global Re-introduction Perspectives: 2011. More case-studies from around the globe. IUCN/SSC Re-introduction Specialist Group, Abu Dhabi, UAE

SOORAE P. S. [ed.] (2013): Global Re-introduction Perspectives: 2013. Further case-studies from around the globe. IUCN/SSC Reintroduction Specialist Group & Environment Agency, Abu Dhabi, UAE

SOORAE P. S. [ed.] (2016): Global Re-introduction Perspectives: 2016. Case-studies from around the globe. IUCN/SSC Reintroduction Specialist Group & Environment Agency, Abu Dhabi, UAE

SOORAE P. S. [ed.] (2018): Global Reintroduction Perspectives: 2018. Case-studies from around the globe. IUCN/SSC Reintroduction Specialist Group & Environment Agency, Abu Dhabi, UAE

SOORAE P. S. [ed.] (2021): Global Conservation Translocations Perspectives: 2021. Case-studies from around the globe. IUCN/SSC Conservation Translocation Specialist Group & Environment Agency, Abu Dhabi, UAE

STANDING COMMITTEE OF THE CONVENTION ON THE CONSERVATION OF EUROPEAN WILDLIFE AND NATURAL HABITATS (1997): Recommendation No. 59 on the Drafting and Implementation of Action Plans of Wild Fauna Species. - http://www.nature.coe.int/english/main/Bern/texts/rec9759.htm
https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1487307&Site=COE

USFWS (1983): Endangered and threatened species listing and recovery priority guidlines. U.S. Federal Register 43 (184): 43018–43105.

Přílohy

I. **Stručný popis realizovaných a ukončených záchranných programů a programů péče**

II. **Seznam kandidátních druhů pro záchranné programy**

III. **Seznam kandidátních druhů pro programy péče**

IV. **Druhy vyžadující zvláštní zřetel**

V. **Seznam druhů zařazených do nadnárodních managementových plánů**

VI. **Osnova pro zpracování záchranného programu pro zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů**

VII. **Osnova pro zpracování programu péče**

VIII. **Osnova pro zpracování regionálního akčního plánu**

IX. **Osnova pro zpracování Realizačního projektu a Vyhodnocení realizačního projektu záchranného programu, programu péče a regionálního akčního plánu**

Příloha I – Stručný popis realizovaných a ukončených záchranných programů a programů péče

V současné době jsou v ČR realizovány **záchranné programy** pro tyto rostlinné a živočišné druhy: hořeček mnohotvarý český (*Gentianella praecox* subsp. *bohemica*) (2010), hořeček nahořklý a hořeček drsný Sturmův (*Gentianella amarella* a *Gentianella obtusifolia* subsp. *sturmiana*) (2020), koniklec otevřený (*Pulsatilla patens*) (2020), matizna bahenní (*Angelica palustris*) (2000), rdest dlouholistý (*Potamogeton praelongus*) (2003), hvozdík písečný český (*Dianthus arenarius* subsp. *bohemicus*) (2008), zvonovec liliolistý (*Adenophora liliifolia*) (2020), sysel obecný (*Spermophilus citellus*) (2007), užovka stromová (*Zamenis longissimus*) (2008), sýček obecný (*Athene noctua)* (2020), perlorodka říční (*Margaritifera margaritifera*) (2013), krasec dubový (*Eurythyrea quercus*) (2022) a hnědásek osikový (*Euphydryas maturna*) (2011).

Aktuálně jsou realizovány **programy péče** pro: vydru říční (*Lutra lutra*), bobra evropského (*Castor fiber*) a vlka obecného (*Canis lupus*).

Aktuálně realizované záchranné programy

Záchranný program **matizny bahenní** (*Angelica palustris*) (RYBKA 2000) byl jako první ZP pro rostliny schválen MŽP v r. 2000. Tento druh slatinných luk se historicky vyskytoval na šesti lokalitách v Pomoraví a na jedné v Polabí, ale v důsledku přímé likvidace biotopů, narušení vodního režimu, chemizace zemědělství a sukcesních změn stanovišť se do současnosti zachovala pouze jediná zbytková populace u Hrdibořic. Relativně stabilní populace druhu v NPP Hrdibořické rybníky, která měla v roce 2012 více než 2000 kvetoucích jedinců se propadla téměř na nulu poté, co byla lokalita v roce 2013 dlouhodobě přeplavena v důsledku činnosti bobra evropského. Od té doby se nepodařilo populaci obnovit, i přesto, že jsou na lokalitu každoročně vysévána semena a vysazovány rostliny z kultivace. Do roku 2017 probíhaly snahy o obnovu populace na lokalitě Černovír, ale vzhledem k nestálému vodnímu režimu se nedařilo vytvořit optimální podmínky pro růst matizny na této lokalitě a realizace záchranného programu byla na této lokalitě ukončena.

Záchranný program na **rdest dlouholistý** (*Potamogeton praelongus*) byl schválen r. 2003 (PRAUSOVÁ & al. 2003), kdy z pěti historických oblastí výskytu rdestu zbývala poslední populace ve slepém rameni Orlice v Malšově Lhotě u Hradce Králové. Hlavními příčinami rapidního ústupu tohoto druhu ve druhé polovině 20. století byla přímá devastace lokalit, znečištění vod a výsadba býložravých ryb. V rámci záchranného programu se řeší zejména obnova populace na revitalizované poslední přirozené lokalitě druhu a výsadby na náhradní lokality. Rostliny pro výsadby jsou získávány z kultivace rostlin *ex situ* v Botanickém ústavu AVČR v Třeboni. Dlouhodobě je druh uchováván v *in vitro* kultuře (zajišťuje K. Pásek).

Hvozdík písečný český (*Dianthus arenarius* subsp. *bohemicus*) je endemitem pleistocénních štěrkopískových teras u Roudnice nad Labem a vždy byl extrémně vzácným druhem, který se historicky vyskytoval pouze na dvou lokalitách (písčité stráně u Klenče a Vražkova). Na lokalitách svého výskytu rostl ve velkém množství a pro svoji dekorativnost byl trhán a prodáván na městských trzích. V důsledku výsadby borovice a akátu a sukcesních změn stanoviště, k tomu vlivem změn ve využívání krajiny však lokalita u

Vražkova zanikla zcela a na Klenči se do 90. let 20. stol. dochovalo cca 200 posledních trsů. Díky radikálním asanačním úpravám (velkoplošné stržení drnu až na štěrkopískové podloží) v letech 1999, 2009 a 2015 došlo k rychlému šíření semen a zvýšení počtu jedinců. Záchranný program (BĚLOHOUBEK 2008) je zaměřen na zajištění dlouhodobě stabilní populace hvozdíku na lokalitě NPP Kleneč a udržení dlouhodobě stabilní záložní populace hvozdíku na náhradní lokalitě u Kyškovic.

Ke druhům, kterým probíhající záchranný program dává reálnou šanci, že z naší přírody nevymizí, patří také **hořeček mnohotvarý český** (*Gentianella praecox* subsp. *bohemica*). Tento subendemit České republiky se v historii vyskytoval roztroušeně na většině území ČR, a to na stovkách lokalit. Věrohodně byl doložen z více než 650 lokalit, v roce 2010 však byla v ČR evidována pouhá desetina tohoto počtu. Hlavní příčinou tak masivního ústupu byla přímá destrukce stanovišť a zejména absence vhodného managementu (ukončení pastvy, seče a narušování travního drnu). Základem záchranného programu (BRABEC 2010) je proto zajištění optimální péče o všechny prioritní recentní lokality doprovázené monitoringem populací i účinnosti zavedeného managementu s cílem zastavit úbytek počtu a velikosti populací hořečku v ČR. Toto opatření se daří na naprosté většině stanovených lokalit naplňovat. V rámci záchranného programu se dále u vybraných populací provádí přímá podpora druhu a repatriační projekt na historické lokalitě Boletice, vrch Olymp. Celkem 9 lokalit bylo zahrnuto do soustavy Natura 2000 a následně vyhlášeno jako zvláště chráněné území. Za dobu platnosti záchranného programu byla také zpracována celá řada odborných i popularizačních článků, studií a publikací, které doplňují naše stávající znalosti a pomáhají zvyšovat povědomí o ochraně vzácných druhů u širší veřejnosti.

Populace **perlorodky říční** (*Margaritifera margaritifera*) byly v minulosti poškozovány lovem sladkovodních perel a v současnosti jsou ohrožovány zejména nevhodným hospodařením, znečištěním vod, eutrofizací, erozí a nerovnoměrným teplotním a vodním režimem. Oficiální záchranný program je realizován od roku 2000 (ABSOLON & HRUŠKA 1999), poslední aktualizace proběhla v roce 2013 (ŠVANYGA & al. 2013). Je podložen znalostí ekologie druhu, lokalit výskytu a příčin ohrožení. Cílem je zajistit na základě péče o druh a prostředí životaschopnost populací perlorodky a obnovu její přirozené reprodukce, ale vždy až po realizaci opatření, která odstraní příčiny ohrožení v jednotlivých povodích, a s ohledem na péči o celý vzájemně propojený ekosystém.

Sysel obecný (*Spermophilus citellus*) byl v první polovině 20. století naprosto běžným obyvatelem luk, pastvin, travnatých mezí a porostů zemědělských plodin. Byl považován za významného hospodářského škůdce a jako takový byl cíleně huben. Dnes je ohrožen především ztrátou vhodných biotopů a jejich izolovaností, vlivem změny zemědělského hospodaření a zánikem metapopulačního charakteru výskytu druhu. V rámci záchranného programu (MATĚJŮ & al. 2007) přijatého MŽP v roce 2008 byl proto vytvořen katalog lokalit pro propojení populací a potenciální repatriace druhu, byly založeny polopřirozené odchovy ve třech ZOO (Praha, Brno, Hluboká nad Vltavou) a ve dvou záchranných stanicích (Rozovy při ZOO Hluboká, Vlašim). Díky těmto chovům pravidelně probíhá repatriace a posilování malých populací, a to vždy na základě pravidelného hodnocení lokalit potenciálně vhodných pro repatriaci sysla a na základě výsledků monitoringu. Do repatriací jsou zapojováni také jedinci ze zahraničních ZOO (Norimberk, Opel, a od r. 2021 také švédská Nordens Ark).

Dále je zajišťován kvalitní management hlavních lokalit výskytu druhu. V roce 2020 byl záchranný program sysla obecného aktualizován.

Užovka stromová (*Zamenis longissimus*) byla v České republice vždy vzácným druhem, v poslední době však ještě více ustoupila v důsledku změn ve způsobu hospodaření a využívání krajiny a z toho plynoucí ztráty biotopů, ale i následkem autoprovozu a výstavby. Hlavním cílem záchranného programu (ZAVADIL & al. 2008) přijatého v r. 2008 a aktualizovaného dodatkem z prosince 2012, je zachování životaschopných populací druhu ve všech třech známých, vzájemně izolovaných oblastech výskytu v ČR, tj. v Poohří, v Podyjí a v Karpatech. Naplnění tohoto cíle by mělo být dosaženo zajištěním vhodného biotopu pro užovku stromovou, péčí o líhniště, významné biotopové prvky a migrační koridory, dále pak monitoringem biotopů, líhnišť a stavů populace. Mezi další realizovaná opatření patří ověřování dalších potenciálních lokalit výskytu v ČR, výchovné a osvětové aktivity a podpora maloplošného způsobu zemědělského hospodaření. Kromě tří hlavních oblastí výskytu je pozornost soustředěna také do středního Povltaví, v oblasti Štěchovické přehrady, kde byla objevena životaschopné populace druhu.

Záchranný program pro hnědáska osikového (MŽP, 2011) byl přijat v roce 2011. **Hnědásek osikový** (*Euphydryas maturna*) je kriticky ohroženým druhem světlých listnatých lesů nížin a pahorkatin, který přežívá v ČR pouze v PR Dománovický les v Polabí. ZP zajišťuje zejména koordinaci péče o biotop tohoto motýla (raná sukcesní stadia lesů s nízkým zápojem stromového patra a bohatým bylinným i keřovým patrem), cílem je stabilizace poslední populace a obnova výskytu na některých historických lokalitách. V letech 2016–2017 byl zahájen záchranný odchov druhu, který umožnil realizování reintrodukcí bez nutnosti většího odběru jedinců z Dománovic. Od roku 2018 tak probíhá reintrodukce v NPR Libický luh v Polabí; od roku 2021 i v PP Žiželický les v Polabí.

Na sklonku roku 2020 Ministerstvo životního prostředí schválilo nový záchranný program (BRABEC & MARTINEC 2020) pro **hořeček nahořklý** (*Gentianella amarella*) **a hořeček drsný Sturmův** (*Gentianella obtusifolia* subsp. *sturmiana*). Oba tyto taxony patří na našem území mezi vzácné a mizející a v červeném seznamu jsou zařazené mezi kriticky ohrožené. Do dnešních dnů se počty jejich lokalit řádově snížily na jednotky v případě hořečku drsného Sturmova a desítky u hořečku nahořklého. Hořečky můžeme zařadit do skupiny druhů, které doplatily na změny hospodaření v krajině. Zásadně se na jejich početnosti projevilo přerušení pastvy zejména ovcí a koz, eutrofizace, zarůstání a zalesňování stanovišť. Některá místa, kde dříve rostly, byla zničena nenávratně. Cílem záchranného programu je zastavit úbytek počtu a snižování velikosti populací hořečku nahořklého na prioritních lokalitách, v případě hořečku drsného Sturmova pak udržet jeho populace alespoň na polovině stávajících lokalit a alespoň u jedné populace zlepšit její stav. Hlavními opatřeními navrženými k dosažení stanovených cílů jsou nastavení a udržení optimálního managementu (seč popř. pastva v kombinaci s různou formou narušování travního porostu) a monitoring populací hořečků a prováděné péče. Záchranný program zahrnuje i další opatření, mezi které patří opatření přímé péče o druh, výzkum, osvěta a zajištění územní ochrany vybraných lokalit.

Koniklec otevřený (*Pulsatilla patens*) býval relativně častým druhem extenzivních pastvin, okolí skalních výchozů nebo kamenných snosů středních, severních a severozápadních Čech. Poté, co se v průběhu 20. století změnil způsob tradičního hospodaření, se početnost koniklecu začala snižovat a na některých lokalitách zcela vyhynul. V roce 2020 byl pro druh schválen záchranný program (ONDRÁČEK & BLAŽEJOVÁ 2020), jehož cílem je zastavení úbytku počtu a snižování velikosti populací koniklece otevřeného. Zároveň by měl být zlepšen stav alespoň jedné lokality v každé geografické oblasti výskytu druhu. Navržena je optimalizace péče o jednotlivé lokality a druh samotný. Součástí jsou také záchranné kultivace druhu v botanických zahradách, které budou sloužit jako zdroj pro posilování stávajících lokalit a reintrodukce na lokality, kde již druh vymizel.

Zvonovec liliolistý (*Adenophora liliifolia*) je druhem především světlých lesů a lesních ekotonů a v České republice se vyskytuje na šesti lokalitách. Záchranný program pro zvonovec liliolistý (PRAUSOVÁ & al. 2020) byl schválený s cílem zajistit dlouhodobou existenci stávajících populací a na každé lokalitě zajistit rozšíření druhu. Schválení předcházela pětiletá příprava, v rámci které byly již realizovány některé aktivity na podporu druhu. Klíčovým opatřením je ochrana všech rostlin proti okusu zvěří. Neoplocené rostliny jsou většinou poškozeny, nevykvetou a nevytvoří semena. Nové oplocenky vznikly na Babinských loukách v Českém středohoří, v Českém krasu i na lokalitě Smradovna. Oplocenky je nutné pravidelně kontrolovat a neprodleně opravovat. Pro růst zvonovce je dále nezbytné udržovat vhodné světelné podmínky na lesních lokalitách (tj. les přiměřeně prosvětlovat) a omezovat konkurečně silné druhy v bylinném patře (např. sečí). Vzcházení mladých rostlin je podmíněno přítomností volných obnažených plošek v okolí rostlin. Tyto plošky budou vytvářeny výhrabem a v případě potřeby budou populace posilovány výsevem semen.

Sýček obecný (*Athene noctua*), druh reálně ohrožený vyhynutím, byl v polovině 20. století naší nejpočetnější sovou. Záchranný program pro tento druh byl MŽP schválen v srpnu 2020. Jedná se o druh zemědělské krajiny, jehož hnízdní výskyt je vázán výhradně na lidská sídla. Výskyt sýčků je v současnosti omezen na oblast severozápadních Čech a jižní Moravy. Početnost hnízdní populace zřejmě nepřesahuje 80 párů. Cílem záchranného programu je zachovat tento druh jako součást naší fauny zmírněním vlivu ohrožujících faktorů. Mezi hlavní příčiny ohrožení této drobné sovy patří nedostatečná a nedostupná potravní nabídka (drobní savci, hmyz), antropogenní pasti v lidských sídlech, nedostatek bezpečných hnízdišť, izolovanost subpopulací spjatá se ztrátou genetické variability.

Krasec dubový (*Eurythyrea quercus*) je kriticky ohroženým, reliktním druhem vázaným na osluněné staré stromy, v našich podmínkách téměř výhradně na duby. Vyskytuje se jen na lokalitách s velmi dlouhou kontinuitou existence vhodného biotopu, v podmínkách moderního lesnictví vymírá na celém území Evropy. Recentně u nás přežívá v oblasti evropsky významné lokality Soutok a sousedním Bořím lese, ve Veselí nad Moravou, v Moravském krasu, na Náměšťsku a na Třeboňsku. Cílem záchranného programu (JOHN & al. 2022) je zastavení pokračujícího úbytku a záchrana přežívajících populací, především za využití cíleného prosvětlování příliš zahuštěných porostů.

Aktuálně realizované programy péče

Vydra říční (*Lutra lutra*) patří ke klasickým „konfliktním" druhům – je celoevropsky ohrožená (uvedená v přílohách II a IV Směrnice o stanovištích č. 92/43/EEC), v ČR je však zároveň druhem, který působí značné škody na rybích obsádkách v nádržích vybudovaných za účelem chovu ryb. Program péče (POLEDNÍK & al. 2009) proto řeší zejména osvětu zaměřenou na rybáře a myslivce, propagaci a zprostředkování náhrad za škody způsobené vydrou říční podle zákona č. 115/2000 Sb. Protože vydru zároveň ohrožuje vysoká úmrtnost na silnicích, probíhá v rámci programu péče mapování kritických míst na silnicích, upravují se nevhodné mosty, budují se propustky apod.

Program péče o **bobra evropského** (*Castor fiber*) (VOREL & al. 2013) byl přijat MŽP v říjnu 2013. Bobr se od konce 80. let 20. století postupně navrací na naše území a jeho současná populace o velikosti přibližně 10 000 jedinců se dostává do střetu se zájmy člověka v krajině. Mezi nejčastější konfliktní situace patří: okus a kácení dřevin, zaplavování pozemků a komunikací hrázemi bobrů, narušování hrází a břehů vodních nádrží bobřími norami. Bobr evropský je druhem uvedeným v příloze IV Směrnice o stanovištích, proto je třeba zajistit existenci druhu na území ČR v příznivém stavu z hlediska ochrany a současně zabránit vzniku neúměrné hospodářské újmy. Program péče řeší problematické soužití bobra a člověka v kulturní krajině, stanovuje pravidla, která zajistí ochranu bobra a zároveň omezí rozsah škod, které způsobuje. Česká republika je v Programu rozdělena do tří zón, které se liší přístupem k ochraně bobřích populací v návaznosti na míru konfliktnosti výskytu tohoto druhu. V průběhu realizace Programu péče je realizován výběr vhodných preventivních opatření, optimalizace náhrad škod způsobených bobrem, osvěta veřejnosti, monitoring a výzkum.

Vlk obecný (*Canis lupus*) je kriticky ohroženým druhem, jehož výskyt na území ČR byl ve vlčím roce 2019/2020 vyhodnocen na 22 teritorií zasahujících na naše území. Program péče o vlka obecného byl schválen v březnu 2020, pro rok 2023 je připravována jeho aktualizace s ohledem na aktuální vývoj v souvislosti s hodnocením příznivého stavu, novelou zákona k náhradám škod a přípravou podmínek pro projekty z Operačního programu Životní prostředí na preventivní opatření. Základním cílem s ohledem na současný stav populací vlka u nás je stabilizace populací s cílem zabezpečit podmínky pro jeho trvalý výskyt, možnost reprodukce a dosažení příznivého stavu druhu z hlediska ochrany. Neméně důležité je zajistit zachování propojení jádrových oblastí výskytu vlka sítí vhodných migračních koridorů s cílem umožnit přirozenou biologickou a genetickou konektivitu populací a šíření vlka do nových vhodných oblastí výskytu. Samozřejmostí je také předcházet ztrátám na hospodářských zvířatech působených vlkem podporou a zavedením vhodných preventivních opatření a zavedením efektivního a spravedlivého systému vyplácení náhrad škod. Část programu péče dále tvoří cíle a opatření týkající se snahy o akceptaci vlka v ČR hlavními cílovými skupinami (chovatelé hosp. zvířat, myslivci, lesníci) a otázkou vhodného působení na širokou veřejnost tak, aby se předešlo zhoršení jejího postoje k vlkovi. Program péče také stanovuje postup řešení situací s problematickými vlky (zranění, nemocní, hybridi a jedinci uniklí ze zajetí). Důraz klade i na zlepšení komunikace a spolupráce zástupců ochrany přírody s Policií ČR při řešení případů ilegálního lovu a rozvoj přeshraniční spolupráce

v ochraně vlka se sousedními státy, a to nejen v oblasti monitoringu stavu populací a výzkumu některých aspektů jejich biologie a role v ekosystému, jež jsou pro stanovení dalších konkrétních kroků programu péče klíčové. K otázce návratu vlka byla AOPK ČR zřízena webová stránka www.navratvlku.cz, kde jsou publikovány veškeré informace k postupu při hlášení škody, statistika škod, informace k preventivním opatřením a jiné.

Ukončené záchranné programy

V minulosti byly realizovány (a již ukončeny) tři záchranné programy oficiálně schválené MŽP: Záchranný program rysa ostrovida (*Lynx lynx*) (1998–2000), Záchranný program pro tetřeva hlušce (*Tetrao urogallus*) (1998–2007) a Záchranný program pro hořec jarní (*Gentiana verna* subsp. *verna*) (2008–2012).

Záchranný program rysa ostrovida spočíval v rozčlenění území České republiky do tří zón s různým režimem managementu rysí populace. Smyslem zonace bylo umožnit myslivecké veřejnosti regulované využívání tohoto druhu a předejít tak vysoké mortalitě rysů v důsledku ilegálního lovu. Program však v této podobě nepřinesl zamýšlený efekt (navržená zonace nebyla ze strany myslivecké veřejnosti využita a nedošlo k snížení nelegálního lovu) a k ochraně rysa kromě vydání osvětových materiálů tak nijak výrazně nepřispěl. Aktuálně je zvažována příprava programu péče.

Záchranný program tetřeva hlušce si kladl za cíl prostřednictvím repatriací posílit či znovuvytvořit populace tetřevů ve vytipovaných oblastech. Chov v lidské péči a vypouštění tetřevů byl v podstatě jediným typem opatření tohoto programu, opatření ve vztahu k biotopu tetřeva byla realizována pouze ve velmi lokálním měřítku. Vypouštění v zajetí odchovaných jedinců tetřeva hlušce se ukázalo (nejen v ČR) jako nevhodné s ohledem na nízkou míru přežívání vypuštěných jedinců (neschopnost adaptace jedinců na prostředí, vysoká míra predace a v některých případech i nežádoucí sociální i fyziologické změny u chovaných jedinců). Program byl proto na základě zpracovaného vyhodnocení po deseti letech ukončen a další ochrana a péče o tetřeva hlušce je zajišťována na lokální úrovni v rámci vymezených ptačích oblastí (Šumava, Beskydy) atp.

Hlavním záměrem posledního ukončeného **záchranného programu hořce jarního** bylo zachování nížinné i horské formy *Gentiana verna* subsp. *verna* jako planě rostoucího druhu na území České republiky. Záchranný program byl přijat v roce 2008 (KIRSCHNEROVÁ & al. 2008) a již v roce 2011 byly aktivity v rámci ZP omezeny na zajištění pravidelného managementu lokality NPP Rovná, zajištění druhově specifických opatření, pravidelný monitorig populací a sledování hladiny podzemní vody. Důvodem omezení aktivit ZP bylo zjištění, že nebude možné dosáhnout naplnění cílů ZP. Populace hořce jarního v CHKO Jeseníky je dlouhodobě stabilní s rostoucí tendencí. Hořec se zde vyskytuje na primárních stanovištích, tj. na subalpinských prameništích, lavinových ohlazech a mokvavých skalkách, a z hlediska ochrany hořce zde není potřeba realizovat ochranářská opatření. Oproti tomu populace v NPP Rovná je malá, není schopná samostatné existence (nedosahuje minimální velikosti životaschopné populace) a její stav se nezlepšil ani přes prováděný vhodný management a v minulosti realizované výsadby. Na základě všech výše uvedených skutečností byl záchranný program pro hořec jarní jako celostátní záchranný program 31. 12. 2012 ukončen. Zachována zůstala stávající úroveň péče o NPP Rovná včetně druhově specifických opatření (zavodnění lokality). Pokud by se podařilo zlepšit stav

biotopu v NPP Rovná, bylo by možné po širší odborné diskusi přistoupit k posílení populace výsadbami rostlin z kultivací či případně výsadbami rostlin z Bavorska.

Příloha II – Seznam kandidátních druhů pro záchranné programy

Rostliny		
	Hlízovec Loeselův	*Liparis loeselii*
	Kohátka kalíškatá	*Tofieldia calyculata*
	Lýkovec vonný	*Daphne cneorum*
	Mečík bahenní	*Gladiolus palustris*
	Popelivka sibiřská	*Ligularia sibirica*
	Rozchodník huňatý	*Sedum villosum*
	Snědek pyrenejský kulatoplodý	*Ornithogalum pyrenaicum* subsp. *sphaerocarpum*
	Tořič hmyzonosný	*Ophrys insectifera*
	Vrba borůvkovitá	*Salix myrtilloides*
	Vstavač bahenní	*Orchis palustris*
	Vstavač trojzubý	*Orchis tridentata*
	Zvonek hadincovitý	*Campanula cervicaria*
Hmyz		
	Bourovec trnkový	*Eriogaster catax*
	Chrobák pečlivý	*Copris lunaris*
	Modrásci	*Phengaris arion, Phengaris alcon*
	Mravenci *Coptoformica*	*Formica pressilabris, F. foreli, F. exsecta*
	Okáč jílkový	*Lopinga achine*
	Okáč skalní	*Chazara briseis*
	Potápník dvojčárý	*Graphoderus bilineatus*
	Přástevník svízelový	*Chelis maculosa*
	Střevlík lesklý	*Carabus nitens*
Měkkýši		
	Svinutec tenký	*Anisus vorticulus*
Korýši		
	Rak kamenáč	*Austropotamobius torrentium*
Ryby		
	Piskoř pruhovaný	*Misgurnus fossilis*
Obojživelníci		

	Ropucha krátkonohá	*Epidalea calamita*
Ptáci		
	Břehouš černoocasý	*Limosa limosa*
	Drop velký	*Otis tarda*
	Linduška úhorní	*Anthus campestris*
	Raroh velký	*Falco terruh*
	Tetřívek obecný	*Lyrurus tetrix*

Odůvodnění zařazení druhů

Hlízovec Loeselův (*Liparis loeselii*); čeleď vstavačovité *(Orchidaceae)*

- Konkurenčně málo zdatná vytrvalá bylina rostoucí na slatinách, slatinných loukách, rašeliništích, prameništích a vlhkých píscích; celkový areál rozšíření zahrnuje východ Severní Ameriky, velkou část Evropy a západní Sibiř, v ČR roste jen na 13 lokalitách (většina na Českolipsku, 3 lokality ve východních Čechách a 1 na Třeboňsku).
- V ČR zařazen v kategorii CR a je zvláště chráněným druhem v kategorii KO, je uveden v přílohách II a IV Směrnice o stanovištích, v příloze II Bernské úmluvy a chrání ho CITES; většina lokalit zanikla v důsledku odvodňování mokřadů a neobhospodařování mokřadních luk (zarostly rákosem, ostřicemi a náletem dřevin).
- Pro zachování stávajících lokalit je žádoucí pravidelné kosení, odstraňování náletů, odstraňování pokosené biomasy, důležité je obnažování travinného drnu, vytváření menších depresí bez vegetace a udržování stálé hladiny spodní vody.

Kohátka kališkatá (*Tofieldia calyculata*); čeleď kohátkovité *(Tofieldiaceae)*

- Konkurenčně málo zdatný druh rostoucí na slatinných loukách, prameništích, v borech a na vlhkých skalách od nížin do alpinského stupně, na půdách jak kyselých, tak zásaditých, může sloužit jako deštníkový druh bažinných stanovišť; celkový areál rozšíření zahrnuje střední a východní Evropu, v ČR roste recentně jen na 5 reliktních lokalitách, a to pouze v nižších polohách.
- V ČR zařazena v kategorii CR a je zvláště chráněným druhem v kategorii KO; je značně na ústupu, většina lokalit zanikla v důsledku změny vodního režimu, neobhospodařování mokřadních luk (zarůstají konkurenčně silnějšími druhy) a eutrofizace.
- Pro zachování druhu je žádoucí rozvolňování a narušování travinného drnu, podpora výsevu semen z uzrálých tobolek a udržování vysoké hladiny spodní vody.

Lýkovec vonný (*Daphne cneorum);* čeleď vrabečnicovité *(Thymelaeaceae)*

- Nízký keř rostoucí ve světlých suchých doubravách a smíšených lesích a na trávnících v blízkosti lesa, vyžaduje polostín; celkové rozšíření zahrnuje větší množství arel v jižní polovině Evropy, v ČR roste recentně jen na 4 lokalitách ve středních Čechách a zhruba na 18 lokalitách na střední a jižní Moravě.
- V ČR zařazen v kategorii CR a je zvláště chráněným druhem v kategorii KO; je značně na ústupu, většina lokalit zanikla v důsledku změny lesního hospodaření, zavádění jehličnanů, scelování pozemků za socialismu, ukončení pastvy a následné sukcese konkurenčně zdatnějších druhů.
- Pro zachování druhu je žádoucí prosvětlování lesních lokalit a zejména kosení, ještě lépe však pastva a eliminace konkurenčně silnějších druhů trav, ostružiníků a trnky.

Mečík bahenní (*Gladiolus palustris);* čeleď kosatcovité *(Iridaceae)*

- Dlouhověký vytrvalý světlomilný až částečně stínomilný druh slatinných až mezofilních luk bohatých na vápník, vzácněji roste v doubravách s podrostem bezkolence; celkové rozšíření zahrnuje střední Evropu, střední a východní submediterrán, v ČR roste recentně jen na 3 lokalitách (Slatinná louka u Velenky, Hodonínská dúbrava a Čertoryje).
- V ČR zařazen v kategorii CR a je zvláště chráněným druhem v kategorii KO, dále je uveden v přílohách II a IV Směrnice o stanovištích; v minulosti nebyl na území ČR nikdy hojný, lokality mohou být ohroženy mýcením lesních porostů a následnou radikální změnou světelných a vlhkostních poměrů, zarůstáním stanovišť, pokud by se přestala kosit, a také příliš časným kosením lokalit, které vede k nedostatečnému vysemeňování rostlin a zejména v sušších letech k vysychání.
- Pro zachování druhu je žádoucí pravidelné kosení jednou ročně na podzim, na lesních lokalitách dodržovat citlivou výběrovou těžbu, populace v Hodonínské dúbravě je vhodné podpořit umělým výsevem na malé plošky s odstraněnou vegetací v okolí rostlin.

Popelivka sibiřská (*Ligularia sibirica);* čeleď hvězdnicovité *(Asteraceae)*

- Vytrvalá statná bylina rostoucí na slatinách, mokřadních loukách a olšinách s vysokou hladinou podzemní vody, upřednostňuje plné osvětlení, snese i slabý zástin; eurasijský druh se západní hranicí areálu ve Francii, v ČR má reliktní výskyt na 7 lokalitách na Českolipsku a Mladoboleslavsku a 1 lokalitě na Krumlovsku.
- V ČR zařazena v kategorii CR a je zvláště chráněným druhem v kategorii KO, dále je uvedena v přílohách II a IV Směrnice o stanovištích; v minulosti nebyla na území ČR nikdy hojná, ohrožuje ji jednak snížení hladiny spodní vody, jednak zastavení obhospodařování, které vede k rychlé expanzi rákosu a nástupu dřevin, jako je olše, krušiny, vrby, aj.

- Pro zachování druhu je žádoucí pravidelné kosení 1× za 1–3 roky v podzimním termínu (častější kosení rostlinám škodí), opětovně zvýšit hladinu spodní vody, tam kde došlo k jejímu poklesu.

Rozchodník huňatý (*Sedum villosum*); čeleď tlusticovité *(Crasullaceae)*

- Drobný dvouletý až vytrvalý sukulent rostoucí na rašelinných loukách a prameništích ve vyšších polohách, kde jsou místa s narušovanou vegetací, většinou na minerálně bohatších půdách; celkový areál zahrnuje západní polovinu Evropy s výjimkou jižních částí, v současnosti má v ČR poslední 4 lokality (NPR Božídarské rašeliniště, Kostelní vrch, Knížecí Pláně a NPP Stročov).
- V ČR zařazen v kategorii CR a je zvláště chráněným druhem v kategorii KO; trpí výrazným úbytkem lokalit, ohrožuje ho odvodňování a rozorávání rašelinných luk, zánik málo používaných cest a likvidace extenzivně používaných pastvin.
- Pro zachování druhu je ideální extenzivní pastva, kterou lze nahradit kosením dvakrát ročně, rozrušováním drnu a vytvářením plošek zcela bez vegetace, dále udržování zamokření lokalit, kultivace ex situ a introdukce druhu na nová vhodná stanoviště.

Snědek pyrenejský kulatoplodý (*Ornithogallum pyrenaicum* subsp. *sphaerocarpum*); čeleď chřestovité *(Asparagaceae)*

- Vytrvalá bylina osidlující travnaté sady, sušší louky, meze a křovinaté stráně, kde jsou místa s narušovanou vegetací; celkový areál zahrnuje střední a východní mediterrán a submediterrán s centrem rozšíření na Balkáně a v Malé Asii, v současnosti má v ČR 27 lokalit v Hostýnských vrších a 5 lokalit v Bílých Karpatech.
- V ČR zařazen v kategorii CR a je zvláště chráněným druhem v kategorii KO; ohrožuje ho změna obhodspodařování stanovišť na intenzivní nebo naopak úplné upuštění od obhospodařování, nevhodné načasování seče před dozráním semen, okus zvěří, rytí divokých prasat.
- Pro zachování druhu je vhodné kosení jednou ročně po vysemenění, ochrana rostlin proti okusu, výsev semen z pěstovaných rostlin.

Tořič hmyzonosný (*Ophrys insectifera*); čeleď vstavačovité *(Orchidaceae)*

- Drobná orchidej rostoucí na sušších loukách a pastvinách, křovinatých stráních a světlých borových lesích s vápnitou, humózní, často skeletovitou půdou; celkový areál zahrnuje téměř celou Evropu s výjimkou nejjižnějších oblastí, v současnosti má v ČR 10 lokalit v oblasti mezi Litoměřicemi, Ústěkem, Štětím a Roudnicí n. L. a 1 lokalitu u Sušice (PP Milčice).
- V ČR zařazen v kategorii CR a je zvláště chráněným druhem v kategorii KO, dále ho chrání CITES, z důvodu výskytu na suchých vápnitých trávnících se na něj vztahuje evropský ZP *Action plan to maintain and restore to favourable conservation status the habitat type 6210*

*Semi-natural dry grasslands and scrubland facies on calcareous substrates (Festuco-Brometalia) (*important orchid sites),* tj. *Akční plán pro péči a obnovu za účelem dosažení příznivého stavu ochrany u typu biotopu 6210 Druhotné suché trávníky a facie křovin na vápnitých podložích (Festuco-Brometalia) (*význačná stanoviště orchidejí);* u nás nebyl nikdy moc hojný, ohrožuje ho minerální hnojení, upuštění od obhospodařování a následná sukcese, nelze vyloučit škodlivý vliv imisí na houbovou složku mykorrhizy, na které je celoživotně závislý.

- Pro zachování druhu je vhodná buď pastva, nebo kosení jednou ročně a narušování drnu, dále odstraňování křovin a náletových dřevin.

Vrba borůvkovitá (*Salix myrtilloides);* čeleď vrbovité *(Salicaceae)*

- Nízký keř rostoucí na rašelinných loukách; celkový areál zahrnuje střední, severní a východní Evropu a severní polovinu Asie, v současnosti má v ČR 5 lokalit (NPP Upolínová louka pod Křížky, NPP Na Požárech, Nové Údolí, Chlum u Volar a PP Upolíny u Kamenice).
- V ČR zařazena v kategorii CR a je zvláště chráněným druhem v kategorii KO; u nás nebyla nikdy příliš hojná, ohrožuje ji přímá destrukce lokalit, změna vodního režimu stanovišť, jejich zarůstání konkurenčně silnějšími a invazními druhy a křížení s vrbou ušatou *(Salix aurita).*
- Pro zachování druhu je důležité udržování vysoké hladiny spodní vody, kosení lokalit jednou ročně a odstraňování vrby ušaté v místech výskytu, aby se tak snížilo riziko křížení, které je značně vysoké.

Vstavač bahenní (*Orchis palustris,* syn. *Anacamptis palustris);* čeleď vstavačovité *(Orchidaceae)*

- Roste na slatinách, bažinatých loukách, březích rybníků a okrajích rákosin na vápnitých půdách, snese i mírné zasolení; celkový areál zahrnuje Evropu na sever po Nizozemí a Polsko, na východ zasahuje po Kavkaz a severní Írán a severní polovinu Asie, v současnosti má v ČR 5 lokalit ve středním Polabí a 1 lokalitu na Hodonínsku.
- V ČR zařazen v kategorii CR a je zvláště chráněným druhem v kategorii KO, chrání ho CITES; ke značnému úbytku lokalit došlo zejména v 50. letech 20. stol. – ohrožuje ho přímá destrukce lokalit, přeměna biotopů na zemědělské plochy, eutrofizace, změna vodního režimu stanovišť (buď velké vysušení, nebo naopak zamokření a následná expanze rákosu), jejich zarůstání náletovými dřevinami.
- Pro zachování druhu je důležité udržování přiměřeně vysoké hladiny spodní vody a kosení lokalit jednou ročně za účelem potlačování sukcesních změn.

Vstavač trojzubý (*Orchis tridentata,* syn. *Neotinea tridentata);* čeleď vstavačovité *(Orchidaceae)*

- Roste na sušších loukách a pastvinách, v křovinných lemech a světlých lesích na vápnitých, málo úživných půdách; celkový areál zahrnuje střední, jižní a jihovýchodní Evropu a

jihozápadní Asii, v současnosti má v ČR 7 lokalit na střední a jihovýchodní Moravě, přičemž jediná větší a stabilní populace je v NPR Strabišov-Oulehla.

- V ČR zařazen v kategorii CR a je zvláště chráněným druhem v kategorii KO, chrání ho CITES, z důvodu výskytu na suchých vápnitých trávnících se na něj vztahuje evropský ZP *Action plan to maintain and restore to favourable conservation status the habitat type 6210 Semi-natural dry grasslands and scrubland facies on calcareous substrates (Festuco-Brometalia) (*important orchid sites),* tj. *Akční plán pro péči a obnovu za účelem dosažení příznivého stavu ochrany u typu biotopu 6210 Druhotné suché trávníky a facie křovin na vápnitých podložích (Festuco-Brometalia) (*význačná stanoviště orchidejí);* ke značnému úbytku lokalit došlo zejména v 50. letech 20. stol. – v minulosti doplácel na rozorávání pastvin, zalesňování a stavební práce, v současnosti ho ohrožuje ukončení extenzivní pastvy a následné zarůstání dřevinami a konkurenčně silnějšími bylinami a eutrofizace.
- Pro zachování druhu je důležité kosení lokalit drobnou mechanizazací jednou za 1–2 roky, narušování svrchní struktury vegetačního krytu a zřízení ochranných pásem MZCHÚ za účelem eliminace přísunu živin z okolních obhospodařovaných ploch.

Zvonek hadincovitý (*Campanula cervicaria);* čeleď zvonkovité *(Campanulaceae)*

- Dvouletá, vzácně až vytrvalá bylina rostoucí v teplomilných doubravách a jejich lemech, dubohabřinách, křovinách a na travnatých výslunných stráních, někdy i na střídavě vlhkých loukách; celkový areál se rozprostírá od Francie přes většinu Evropy až na východní Sibiř, v současnosti má v ČR 3 lokality v Čechách, 1 lokalitu u Krnova a několik lokalit na jižní a jihovýchodní Moravě, zejména v Bílých Karpatech.
- V ČR zařazen v kategorii CR a je zvláště chráněným druhem v kategorii SO, z důvodu výskytu na suchých vápnitých trávnících se na něj vztahuje evropský ZP *Action plan to maintain and restore to favourable conservation status the habitat type 6210 Semi-natural dry grasslands and scrubland facies on calcareous substrates (Festuco-Brometalia) (*important orchid sites),* tj. *Akční plán pro péči a obnovu za účelem dosažení příznivého stavu ochrany u typu biotopu 6210 Druhotné suché trávníky a facie křovin na vápnitých podložích (Festuco-Brometalia) (*význačná stanoviště orchidejí);* utrpěl značný úbytek lokalit, ohrožuje ho velkoplošné používání umělých hnojiv, likvidace mezí a remízků, ukončení extenzivní pastvy, zakládání jehličnatých monokultur a spásání spárkatou zvěří.
- Pro zachování druhu je důležité obnovení pastvy, alternativně kosení lokalit drobnou mechanizazací jednou ročně na podzim po vysemenění, narušování svrchní struktury vegetačního krytu, aby měla jeho semena kde klíčit, získávání semen z rostlin pěstovaných ex situ a jejich následný umělý výsev, ochrana před okusem pomocí oplocenek, obnova mezí a

remízků v oblastech jeho výskytu a zřízení ochranných pásem MZCHÚ za účelem eliminace přísunu živin z okolních obhospodařovaných ploch.

Bourovec trnkový (*Eriogaster catax);* řád motýli *(Lepidoptera)*

- V ČR v současnosti vázán na xerotermní křovinaté stráně, případně křovinaté meze a remízky; celkový areál rozšíření začíná v severním Španělsku, pokračuje mezi jižní Itálií a severním Polskem a sahá až po Malou Asii a Ural, v ČR je jeho výskyt omezen na Podyjí od Vranova n. D. po Břeclav, jižní část Bílých Karpat a okolí Uherského Brodu, v posledních letech se počet populací propadl z cca 20 na cca 5, jediná početnější populace je v PP Na cvičišti v CHKO Pálava.
- V ČR zařazen v kategorii EN a je zvláště chráněným druhem v kategorii SO, je uveden v přílohách II a IV Směrnice o stanovištích a v příloze II Bernské úmluvy; většina lokalit zanikla v důsledku přechodu od pařezinového hospodaření na vysokokmenné, v současnosti druh ohrožuje likvidace rozptýlené zeleně, zalesňování a chemizace, dále sukcese křovinatých stanovišť v zapojené mlází, z druhé strany však také plošné vyřezávání křovin v rámci péče o jiné ohrožené druhy.
- Pro zachování stávajících lokalit je žádoucí zamezení likvidace rozptýlené zeleně, plošného leteckého chemického ošetřování polních a lesních kultur, druh potřebuje, aby na jeho lokalitách byla udržována řídká mozaika shluků křovin (hlavně hlohy a trnky) a travnatých ploch, zapojenější křovinaté porosty nutno prořezávat (od konce července do konce září), při prořezávkách je nutné vyhnout se místům, kde byla zjištěna larvální hnízda, ve vybraných teplomilných doubravách by byl vhodný návrat k výmladkovému hospodaření.

Chrobák pečlivý (*Copris lunaris);* řád brouci *(Coleoptera)*

- Vyskytuje se na stepích a pastvinách, je vázaný na trus dobytka a jelenovitých; celkový areál rozšíření zahrnuje většinu Evropy s výjimkou severu a sahá přes střední Asii až do Číny, v ČR je jeho výskyt omezen pouze na Mikulovskou vrchovinu.
- V ČR zařazen v kategorii EN a je zvláště chráněným druhem v kategorii KO; je ohrožen úbytkem pastvy v nížinách, příp. používáním veterinárních antibiotik.
- Pro zachování druhu je žádoucí podpora pastvy na stávajích lokalitách a v jejich okolí a regulace veterinárních antibiotik.

Modrásci: modrásek černoskvrnný (*Phengaris arion,* syn. *Maculinea arion)* a modrásek hořcový *(Phengaris alcon,* syn. *Maculinea alcon);* řád motýli *(Lepidoptera)*

- **M. černoskvrnný** obývá spásaná vřesoviště a především extenzivní pastviny – živnou rostlinou dospělců a housenek do 3. instaru jsou různé druhy mateřídoušek *(Thymus sp.)* a dobromysl obecná *(Origanum vulgare),* housenky 4. instaru žijí v mraveništích druhu *Myrmica sabuleti*

(méně *M. scabrinoidis*), kde se živí jejich larvami; celkový areál se táhne od severu Pyrenejského poloostrova přes většinu Evropy a střední Asii až do Japonska, v ČR se jeho současný výskyt váže na nejjižnější část Čech, Doupovské hory, bývalý VVP Ralsko, severní část česko-moravského pomezí, Vsetínsko a severní část Bílých Karpat.

M. hořcový má dvě formy – nominátní f. *alcon* žije především na vlhčích bezkolencových loukách, vlhčích pastvinách a vřesovištích, kde je živnou rostlinou housenek do 3. instaru hořec hořepník *(Gentiana pneumonanthe),* a f. *rebeli* žije v sušších trávnících, kde je živnou rostlinou hořec křížatý *(Gentiana cruciata),* ve 4. instaru obou forem žijí housenky v mraveništích různých druhů rodu *Myrmica,* kde se nechají živit a požírají larvy; jeho celkový areál je podobný jako u předešlého druhu, v ČR nyní přežívá v jižních a jihozápadních Čechách (f. *alcon*), v dolním Polabí a na jihovýchodě Moravy (f. *rebeli*).

- V ČR je **m. černoskvrnný** zařazen v kategorii EN a je zvláště chráněným druhem v kategorii KO, je uveden v příloze IV Směrnice o stanovištích a v příloze II Bernské úmluvy; u **m. hořcového** je f. *alcon* zařazena v kategorii CR a f. *rebeli* v kategorii EN a je v obou případech zvláště chráněným druhem v kategorii KO, vztahuje se na ně evropský ZP *Action plan for Maculinea Butterflies in Europe, June 1999*; oba druhy jsou ohroženy ukončením extenzivní pastvy, úbytkem populací živných rostlin a zalesňováním jejich lokalit, m. hořcový navíc melioracemi.

- Pro zachování **m. černoskvrnného** je žádoucí extenzivní pastva malých stád ovcí či smíšených stád krav a ovcí, každý rok jen na polovině lokality (lze nahradit mozaikovitým sečením před 15. červnem a po 10. září, kvůli mravencům nikdy nesekat celoplošně), na dlouhodobě neobhospodařovaných lokalitách je vhodné každý rok v zimě provést postupně rychlé maloplošné povrchové požáry a pak zavést pastvu.

  Pro zachování **m. hořcového** je důležitá péče o oba druhy hořců – ideální je krátkodobá pastva začátkem léta (před kvetením), popř. na podzim (po dozrání semen), u dlouhodobě neobhospodařovaných pozemků je na začátek dobré pokosení křovinořezem a extenzivní přepasení skotem.

Mravenci *Coptoformica:* mravenec pasekový *(Formica pressilabris),* m. Forelův *(F. foreli)* a m. pastvinný (*F. exsecta));* řád blanokřídlí *(Hymenoptera)*

- Všechny druhy se živí převážně výměšky různých druhů mšic – **m. pasekový** tvoří kolonie na suchých pastvinách, **m. Forelův** na xerotermních trávnících hlavně na píscích, méně na vápenci, **m. pastvinný** na horských pastvinách, na pasekách a lesních okrajích, na sušších trávnících a vřesovištích a ve světlých lesích; celkový areál rozšíření zahrnuje u **m. pasekového** a **m. Forelova** střední a severní Evropu a ostrůvkovité výskyty na východ po Kazachstán, u **m. pastvinného** zahrnuje většinu Evropy a Asie mírného pásu až po dálný

východ, v ČR má **m. pasekový** jednu lokalitu u Hodonína, **m. Forelův** 3 lokality na jihu Vysočiny a **m. pastvinný** 2 lokality na Šumavě a v Pošumaví.

- V ČR jsou všechny druhy zařazeny v kategorii CR a jsou zvláště chráněnými druhy v kategorii O; jsou ohroženy zalesňováním, ukončením extenzivní ovčí pastvy, popř. seče, nástupem intenzivní pastvy krav, používáním minerálních hnojiv a tekutého hnojení, imisemi dusíku, v případě m. pastvinného také nedostatkem prořezávání v lesích.
- Pro zachování druhu je žádoucí zavedení ovčí pastvy na stávajících lokalitách a potenciálních lokalitách v jejich blízkosti, odstraňování porostů dřevin, narušování souvislejšího travního drnu a vymezení ochranných zón kolem stávajících lokalit za účelem eliminace hnojiv.

Okáč jílkový (*Lopinga achine*); řád motýli *(Lepidoptera)*

- Vyskytuje se v teplomilných doubravách a rozvolněných ekotonech orchidejových luk s nízkým podílem keřů, živnou rostlinou jsou různé druhy ostřic *(Carex);* celkový areál rozšíření zahrnuje ostrůvkovité výskyty od Pyrenejí přes střední Evropu, jižní lesní a lesostepní zónu Asie až po Dálný východ, v ČR se v současnosti vyskytuje jen v NPP Hodonínská dúbrava, nedávno byl zjištěn výskyt u Děhylova na Opavsku (nejasného původu).
- V ČR zařazen v kategorii CR a je zvláště chráněným druhem v kategorii KO, uveden v příloze IV Směrnice o stanovištích a v příloze II Bernské úmluvy; ubývá v celé Evropě, u nás je také na velkém ústupu, je ohrožen zahušťováním lesních porostů a změnou listnatých lesů na jehličnaté
- Pro zachování druhu je žádoucí vytvoření sítě lesních světlin udržovaných kombinací lesní pastvy a hrabání steliva, obnovení pařezinového hospodaření a středního lesa, udržování širokých lesních průseků.

Okáč skalní (*Chazara briseis*); řád motýli *(Lepidoptera)*

- Vyskytuje se na výslunných skalách a krátkostébelných skalních a spražových stepích, také na vátých píscích a ve starých lomech; celkový areál rozšíření zahrnuje Středomoří až po jih střední Evropy, na východ zasahuje až po Střední Asii, v ČR se v současnosti jeho výskyt soustředí v Lounském středohoří.
- V ČR zařazen v kategorii CR a je zvláště chráněným druhem v kategorii KO; utrpěl značným úbytkem lokalit, je ohrožen zarůstáním stepí po ukončení pastvy, zalesňováním, rekultivací lomů, tento druh vyžaduje velké plochy biotopů nebo hustou síť menších ploch.
- Druh potřebuje zajistit extenzivní pastvu, sešlap, maloplošné skrývky zeminy, obnovit dostatečně velké plochy krátkostébelných trávníků, zvětšit počet vhodných stanovišť v blízkém okolí těch stávajících (lokální odlesnění, vypalování, obnažování skalního podloží), zároveň však je žádoucí, aby na lokalitách byla místa s vysokostébelným porostem, aby měli

dospělci kde sát nektar, součástí ZP by měla být obnova stanovišť na Pálavě a na dalších místech na jižní Moravě, kde druh vyhynul v 90. letech 20. stol., a jeho repatriace z blízkých populací v okolních státech.

Potápník dvojčárý (*Graphoderus bilineatus);* řád brouci *(Coleoptera)*

- Žije hlavně v hlubokých nádržích a jezerech s oligotrofní až dystrofní vodou a hustou vegetací; celkový areál rozšíření zahrnuje většinu Evropy s výjimkou severu a sahá až do západní Sibiře, v ČR se jeho výskyt soustředí v rybnících na Třeboňsku, nově byl objeven na Mimoňsku a u Lanžhota.
- V ČR zařazen v kategorii EN a je zvláště chráněným druhem v kategorii KO, uveden v příloze IV Směrnice o stanovištích a v příloze II Bernské úmluvy; je ohrožen intenzivním rybníkářstvím, splachy živin z blízkých polí, zazemňováním pískoven a mrtvých ramen a vysazováním ryb na těchto stanovištích.
- Pro zachování druhu je žádoucí především zamezení rybářského hospodářství a nastavení obdobného stavu na vhodných stanovištích v okolí těch stávajících, aby se druh mohl šířit.

Přástevník svízelový (*Chelis maculosa);* řád motýli *(Lepidoptera)*

- Je vázán na nejranější sukcesní stadia na skalních stepích, lesostepích, suchých trávnících a úhorech od nížin až do hor, za potravu mu slouží především různé druhy svízele a řebříčku; celkový areál rozšíření zahrnuje jižní polovinu Evropy od Španělska po Malou Asii, v ČR má v současnosti několik málo lokalit na jihu a jihozápadě Moravy.
- V ČR zařazen v kategorii CR a je zvláště chráněným druhem v kategorii SO; utrpěl značným úbytkem lokalit, je takřka na hranici vyhynutí, je ohrožen zarůstáním xerotermních stanovišť po ukončení pastvy a zalesňováním.
- Druh potřebuje především zajistit extenzivní pastvu a obnovit nejranější sukcesní stadia na svých lokalitách.

Střevlík lesklý (*Carabus nitens);* řád brouci *(Coleoptera)*

- Reliktní druh obývající velmi raná sukcesní stadia písčin, vřesovišť a okraje rašelinišť; celkový areál rozšíření zahrnuje severní polovinu Evropy a Ruska až po západní Sibiř, v ČR má v současnosti poslední 3 lokality v Krušných horách a Podkrušnohoří
- V ČR je překvapivě zařazen v kategorii VU a je zvláště chráněným druhem v kategorii KO; je ohrožen postupující sukcesí, splachy živin z blízkých polí, zánikem pastvy a zvyšujícími se teplotami.

- Pro zachování druhu je vhodná rekultivace po těžbě surovin, podpora činností narušujících půdní povrch a vegetační kryt (mj. sportovní aktivity), cílené blokování sukcese na vytěžených plochách rašelinišť.

Svinutec tenký (*Anisus vorticulus*); řád plicnatí *(Pulmonata)*

- Žije ve stojatých eutrofních tůních v nivách velkých řek a slepých ramenech se spletí vodního rostlinstva; celkový areál rozšíření zahrnuje Evropu a Rusko až po západní Sibiř, v ČR má v současnosti několik málo lokalit na jihu Moravy, Přerovsku, Poodří a ve středním Polabí.
- V ČR je zařazen v kategorii CR a je zvláště chráněným druhem v kategorii KO, je uveden v přílohách II a IV Směrnice o stanovištích; je ohrožen nevhodnými zásahy do vodních nádrží a jejich okolí, regulacemi velkých řek, zazemňováním stanovišť a změnami druhového složení vodních společenstev.
- Pro zachování druhu je vhodné citlivé odstraňování biomasy, zajištění co nejpřirozenějšího vodního režimu a introdukce na vhodné lokality v oblasti výskytu.

Rak kamenáč (*Austropotamobius torrentium*); řád desetinožci *(Decapoda)*

- Žije hlavně v horních úsecích meandrujících toků s kamenitým či štěrkovitým dnem; celkový areál rozšíření zahrnuje Evropu s výjimkou Španělska, ostrovů, Skandinávie a Pobaltí, v ČR se jeho výskyt soustředí na Český les, Plzeňsko, Příbramsko, Kladensko, Brdy a České středohoří, má také izolované lokality v Podkrkonoší.
- V ČR je zařazen v kategorii CR a je zvláště chráněným druhem v kategorii KO, je uveden v přílohách II a V Směrnice o stanovištích a v příloze III Bernské úmluvy; je ohrožen odpadními vodami z průmyslu, zemědělství a obcí, regulačními zásahy do vodních toků, vysazováním nadměrného množství pstruhů a v neposlední řadě račím morem, který je šířen nepůvodními druhy raků.
- Pro zachování druhu je nutné zachovat přirozený stav koryt vodních toků, zabraňovat jejich znečištění, odstraňovat nežádoucí vodohospodářské zásahy, eliminovat nepůvodní druhy predátorů a odstranit z české přírody invazní druhy raků.

Piskoř pruhovaný (*Misgurnus fossilis*); řád máloostní *(Cypriniformes)*

- Vyhledává pomalu tekoucí a stojaté vody s bahnitým dnem, včetně některých rybníků, zahrabaný v bahně je schopen přežít krátkodobé vyschnutí vody; celkový areál rozšíření zahrnuje Evropu od Francie po povodí Volhy s výjimkou ostrovů, Skandinávie, jihoevropských poloostrovů a Krymu, v ČR se vyskytuje mozaikovitě napříč celým územím.
- V ČR je zařazen v kategorii EN a je zvláště chráněným druhem v kategorii O, je uveden v příloze II Směrnice o stanovištích a v příloze III Bernské úmluvy; je ohrožen úbytkem

vhodných biotopů, protože vzhledem k izolovanosti jednotlivých lokalit nemá možnost jejich znovuosídlení.

- Pro ochranu druhu je potřebné komplexně zachovat vhodné podmínky s důrazem na vhodný substrát a kvalitu vody, v případě rybníků je nutné navrhnout hospodaření a rybí obsádku, která piskoře neohrozí.

Ropucha krátkonohá (*Epidalea calamita,* syn. *Bufo calamita);* řád žáby *(Anura)*

- Vyskytuje se od nížin do pahorkatin v oblastech s písčitými, spražovými a hlinitými půdami v blízkosti vodních nádrží, kde vyhledává druhotné biotopy – pískovny, výsypky, kaolinové lomy, častá je i v polích, k rozmnožování využívá dobře osluněné mělké nádrže s hloubkou do 10 cm, které jsou zcela prosté nebo téměř prosté vegetace – často se jedná o úplně nové nádrže, kde se ropucha rozmnožuje tak dlouho, dokud nezačnou zarůstat vegetací; celkový areál rozšíření zahrnuje západní Evropu a střední Evropu po Finský záliv, v ČR se vyskytuje mozaikovitě, zejména v Karlovarském kraji, na Třeboňsku, v Polabí a nově také na severu Bruntálska.

- V ČR je zařazena v kategorii CR a je zvláště chráněným druhem v kategorii KO, je uvedena v příloze IV Směrnice o stanovištích a v příloze II Bernské úmluvy; je ohrožena především vysušováním a regulací vodních toků, které vedou k poklesu hladiny spodní vody a tím i k zániku drobných periodických tůní, dále zavážením pískoven, znečišťováním vody a nadměrnou chemizací v zemědělství a lesnictví a také přirozenou sukcesí na stávajících lokalitách.

- Pro ochranu druhu je potřebné potlačování sukcesních změn a udržení vodních poměrů na stávajících lokalitách a na lokalitách, ze kterých vlivem pokročilejší sukcese druh v nedávné době vymizel a kam by se mohl snadno vrátit.

Břehouš černoocasý (*Limosa limosa);* řád dlouhokřídlí *(Charadriiformes)*

- Vyskytuje se na podmáčených nelesních stanovištích a na okrajích vodních ploch, hnízdí na vlhkých loukách nebo v mokřadních porostech, okolnostmi je tlačen i k hnízdění na polích; hnízdní areál je holarktický, evropští ptáci zimují v západní a jižní Evropě a v Africe, v ČR hnízdí ve většině rybničních oblastí.

- V ČR je zařazen v kategorii CR a je zvláště chráněným druhem v kategorii KO, má evropský ZP *International Single Species Action Plan for the Conservation of the Black-tailed Godwit Limosa l. limosa & L. l. islandica, September 2008*; je ohrožen především odvodněním či degradací stanovišť, fragmentací stanovišť vlivem stavby cest, sečením a rušením klidu v době hnízdění, příliš intenzivním zemědělským hospodařením a omezováním otevřenosti krajiny (výsadba stromů, stavba budov), které mj. vede ke zvýšení tlaku ze strany predátorů.

- Pro zachování druhu v české přírodě je potřebná ochrana trvale podmáčených ploch, dvojí seč lokalit, na nichž břehouš hnízdí (v letních a podzimních měsících), odstranění stromů na stávajících a potenciálních lokalitách za účelem zvětšení otevřenosti krajiny a omezení predačního tlaku, zákaz rekreačních aktivit na lokalitách během hnízdění, finanční podpora zemědělských praktik šetrných k potřebám druhu, zajistit výzkum zaměřený na optimální podmínky pro přežívání mláďat.

Drop velký (*Otis tarda*); řád krátkokřídlí *(Gruiformes)*

- Stepní až polopouštní druh, který se adaptoval na život v krajině s rozlehlými loukami a poli jetelovin, obilnin, okopanin či řepy v rovinatých oblastech; celkový areál je roztříštěný a ostrůvkovitý a sahá od evropských břehů Atlantiku po Mongolsko a Čínu, v ČR již řadu let nehnízdí a pouze sem příležitostně zalétá ze stabilních hnízdišť v Rakousku.
- V ČR je zařazen v kategorii RE a je zvláště chráněným druhem v kategorii KO, je uveden v příloze I Směrnice o ptácích a v příloze I a II Bonnské úmluvy, vztahuje se na něj *Memorandum o ochraně středoevropské populace dropa velkého* a má evropský ZP *International single species action plan for the Western Palearctic population of Great Bustard, Otis tarda tarda, 2009;* je ohrožen plošným pěstováním pro něj nevhodných plodin, jako je kukuřice a řepka, rušením, fragmentací biotopů a dráty vysokého napětí.
- Pro obnovu hnízdění druhu v české přírodě je potřebný návrat vojtěšky do krajiny, založení travnatých ploch a řízených úhorů, vyloučení jakýchkoli aktivit na vybraných plochách ozimých obilovin v jarním období, zamezení rušení v období toku a zimování a individuální ochrana hnízd.

Linduška úhorní (*Anthus campestris*); řád pěvci *(Passeriformes)*

- Deštníkový druh teplomilných společenstev vázaných na travnaté plochy s nízkou pokryvností – např. vřesoviště, pole nebo výsypky hnědouhelných dolů; celkový areál zahrnuje kontinentální Evropu s výjimkou Skandinávie a severního Ruska, dále stepní část Asie až po střední Asii, zimuje v afrických savanách, v ČR v současnosti hnízdí jen několik desítek párů v hnědouhelných těžebních oblastech.
- V ČR je zařazena v kategorii CR a je zvláště chráněným druhem v kategorii SO, je uvedena v příloze I Směrnice o ptácích; je ohrožena nedostatkem vhodných biotopů (krátkostébelné travní porosty s nízkou pokryvností), v těžebních oblastech pak intenzivní rekultivací a změnou technologických postupů skládkování zeminy.
- Pro zachování druhu v české přírodě je důležité zajistit v těžebních oblastech dostatečné rozlohy ploch s nízkou pokryvností vegetace bez zásahů v hnízdním období, ve volné krajině v okolí současného výskytu (České středohoří) zavést pastvu za účelem obnovy vhodných biotopů.

Raroh velký (*Falco cherrug);* řád sokoli *(Falconiformes)*

- Dravec hnízdící v listnatých a smíšených lesích, také na sloupech velmi vysokého napěti, loví v otevřené krajině; celkový areál zahrnuje Eurasii, v asijské části areálu však nastal v posledních letech drastický pokles populace vinou odlovu pro sokolnické účely, v Evropě naopak díky ochranářským opatřením jeho početnost narůstá, v ČR v současnosti hnízdí 15–30 párů hlavně na jižní Moravě, v posledních letech také ve středních Čechách.
- V ČR je zařazen v kategorii CR a je zvláště chráněným druhem v kategorii KO, je uveden v příloze I Směrnice o ptácích a ve směrnici I a II Bonnské úmluvy, má evropský ZP *International Action Plan for the Saker Falcon (Falco cherrug)* a celosvětový *Saker Falcon Falco cherrug Global Action Plan (SakerGAP), August 2014;* je ohrožen vyrušováním v době hnízdění, ilegálním lovem, plašením a úhyny na sloupech elektrického napětí.
- Pro zachování druhu u nás je žádoucí detailní monitorování hnízdící populace, zabezpečování hnízdišť a eliminace rušení, prioritní zabezpečování linek velmi vysokého napětí, podpora hnízdních příležitostí a osvěta myslivecké veřejnosti.

Tetřívek obecný (*Lyrurus tetrix,* syn. *Tetrao tetrix);* řád hrabaví *(Galliformes)*

- Jeho primárním prostředím je tundra, v Evropě jsou to alpinské louky, vřesoviště, rašeliniště a vlhké louky ve vyšších polohách, ale také imisní holiny, na jeho stanovištích je nezbytná přítomnost vzrostlých stromů; celkový areál zahrnuje severní polovinu Evropy a Alpy, dále severní oblasti Asie až po Dálný východ, v ČR je jeho výskyt omezen na Krušné hory, Jizerské hory, Krkonoše a Šumavu a vojenské újezdy Doupovské hory, Boletice a Libavá.
- V ČR je zařazen v kategorii EN a je zvláště chráněným druhem v kategorii SO, je uveden v přílohách I a II Směrnice o ptácích; je ohrožen odvodňováním rašelinišť a jiných mokřadů, nevhodným lesním hospodařením, zarůstáním krajiny, nárůstem početnosti predátorů a rušením.
- Pro zachování druhu u nás je žádoucí zachování komunikace mezi jednotlivými metapopulacemi, revitalizace odvodněných rašelinišť, udržování travních porostů, udržování a vytváření vhodných stanovišť cílenými lesnickými zásahy a důsledné posuzování rozvojových aktivit ovlivňujících lokality s tetřívkem.

Literatura

BERAN L. (2002): Vodní měkkýši České republiky – rozšíření a jeho změny, stanoviště, šíření, ohrožení a ochrana, červený seznam (Aquatic molluscs of the Czech Republic – distribution and its changes, habitats, dispersal, threat and protection, Red List). – Sborník přírodovědného klubu v Uh. Hradišti, Supplementum 10, 258 pp.

CUTTELOD A., SEDDON M. & NEUBERT E. (2011): European Red List of Non-marine Molluscs. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 110 pp. http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/redlist/downloads/European_molluscs.pdf

GRULICH V. & CHOBOT K. [eds.] (2017): Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Cévnaté rostliny. – Příroda, Praha, 35: 1-178.

HEJDA R., FARKAČ J. & CHOBOT K. [eds.] (2017): Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí. (Red List of threatened species of the Czech Republic. Invertebrates). – Příroda, Praha, 36: 1-612.

HEJNÝ S. & SLAVÍK B. [eds.] (1988, 1990, 1992): Květena České (socialistické) republiky 1, 2, 3. Academia, Praha.

HORA J., ČIHÁK K. ET AL. (in prep.): Monitoring druhů přílohy I směrnice o ptácích a ptačích oblastí v letech 2008–2010.

CHOBOT K. & NĚMEC M. [eds.] (2017): Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Obratlovci. – Příroda, Praha, 34: 1-182

IUCN (2012): The IUCN Red List of Threatened Species 2012.2. http://www.iucnredlist.org/details/7618/1

JAKUBKOVÁ M. (1997): Biologie, ekologie a rozšíření *Daphne cneorum* L. na Moravě. Dipl. pr. depon. in Knihovna ústavu botaniky a zoologie PřF MU Brno.

JENSEN F. P., BÉCHET A. & WYMENGA E. (2008): International Single Species Action Plan for the Conservation of the Black-tailed Godwit *Limosa l. limosa* & *L. l. islandica*. AEWA Technical Series No. 37

KOVÁCS A., WILLIAMS N. P. & GALBRAITH C. A. (2014): Saker Falcon *Falco cherrug* Global Action Plan (SakerGAP) including a management and monitoring system, to conserve the species. Raptors MOU Technical Publication No. 2. CMS Technical Series No. 31. Coordinating Unit - CMS Raptors MOU, Abu Dhabi

KUBÁT K., HROUDA L., CHRTEK J. JUN., KAPLAN Z., KIRSCHNER J. & ŠTĚPÁNEK J. [eds.] (2002): Klíč ke květeně České republiky. – Academia, Praha, p. 928.

MUNGUIRA M. L. & MARTÍN J. (1999). Action plan for Maculinea Butterflies in Europe. Nature and Environment No. 97. Council of Europe Publishing.

NAGY S. (2009). International single species action plan for the Western Palearctic population of Great Bustard, *Otis tarda tarda*.

NAGY S. & DEMETER I. (2006). International Action Plan for the Saker Falcon *(Falco cherrug)*.

SLAVÍK B. [ed.] (1995, 1997, 2000, 2004): Květena České republiky 4, 5, 6., 7. [Flora of the Czech Republic 4, 5, 6, 7]. Academia, Praha.

SVAČINA T., HANÁKOVÁ P. & PODEŠVA Z. (2011): Mapování kriticky ohroženého taxonu snědek pyrenejský kulatoplodý *Ornithogalum pyrenaicum* L. subsp. *sphaerocarpum* (Kerner) Hegi v Hostýnských vrších a okolí a jeho ekologie. Závěrečná zpráva projektu. Českomoravské sdružení pro ochranu přírody.

ŠÍMOVÁ P., MÁLKOVÁ P., BEJČEK V. & ŠŤASTNÝ K. (2000): Ekologické nároky tetřívka obecného v Krušných horách a jeho management. In: MÁLKOVÁ P. Tetřevovití – *Tetraonidae* na přelomu tisíciletí. Mezinár. konf. v Č. Budějovicích 24. – 26. 3. 2000: 90–99.

ŠŤASTNÝ K., BEJČEK V. & HUDEC K. (2006): Atlas hnízdího rozšíření ptáků v České republice 2001–2003. Aventinum.

ŠŤASTNÝ K., HUDEC K. et al. (2011): Fauna ČR, Ptáci – AVES díl III/1. Academia. Praha.

ŠTĚPÁNKOVÁ J., CHRTEK J. JUN. & KAPLAN Z. [eds.] (2010): Květena České republiky 8. [Flora of the Czech Republic 8]. Academia, Praha.

ZAVADIL V., SÁDLO J. & VOJAR J. [eds.] (2011): Biotopy našich obojživelníků a jejich management při současných změnách dlouhodobého vývoje krajiny. AOPK ČR, Praha.

Internetové zdroje:

www.biomonitoring.cz

http://portal.nature.cz/c1/rostliny/

www.botany.cz

https://botzool.sci.muni.cz

https://portal.nature.cz/kartydruhu

Příloha III – Seznam kandidátních druhů pro programy péče

Savci		
	Letouni	*Chiroptera*
	Medvěd hnědý	*Ursus arctos*
	Rys ostrovid	*Lynx lynx*

Odůvodnění zařazení druhů

Letouni (*Chiroptera)*

- Z řádu letounů (*Chiroptera*) je v současné době na území ČR udáván výskyt celkem 26 druhů netopýrů ze dvou čeledí: vrápencovitých (*Rhinolophidae*) a netopýrovitých (*Vespertilionidae*). Přestože tyto druhy mohou mít odlišné nároky na prostředí a rozdílné jsou samozřejmě i jejich areály výskytu, početnosti a stupně ohrožení, lze říci, že základní životní cyklus (letní kolonie – podzimní přelety – zimní spánek – jarní přelety) a způsob rozmnožování všech našich netopýrů jsou velmi obdobné (ANDREAS & al. 2010).
- Všichni naši letouni patří mezi zvláště chráněné druhy, 3 druhy jsou u nás v kategorii CR, 2 druhy v kategorii VU, 2 druhy v kategorii NT, 7 druhů v kategorii DD, oba druhy vrápenců jsou uvedeni v příloze II Bonnské úmluvy, na všechny letouny se vztahuje Dohoda o ochraně evropských netopýrů (EUROBATS) a evropský záchranný program *Action Plan for the Conservation of All Bat Species in the European Union, 2018–2024*.
- Konflikt s lidskými zájmy spočívá v tom, že často využívají lidské stavby či struktury jako úkryty a jejich výskyt na těchto místech není vždy vítaný, zejména kvůli hromadění trusu a problémům v případě rekonstrukcí střech a půdních prostorů, půdním vestavbám, apod. Jedná se zejména o letní kolonie na větších půdách, které bývají poměrně početné, tudíž zničení či výraznější zásah do takového prostoru může postihnout významnou část populace.
- Cílem programu péče by měla být ochrana letních úkrytů kolonií v lidských sídlech. K navrhovaným opatřením tedy patří zejména osvětové působení, poradenství a zajišťování správného vydávání výjimek ze základních podmínek ochrany netopýrů. Přes obecné nastavení pro všechny letouny lze předpokládat, že realizace by byla přínosná především pro vrápence malého a netopýra velkého, brvitého a večerního. Takto koncipovaný program péče sice neřeší ochranu předmětných druhů komplexně, nicméně vzhledem k závažnosti řešené problematiky popsané výše je přesto považován za žádoucí. Je to možnost, jak podpořit populace hned několika ohrožených druhů v situaci, kdy příprava komplexního záchranného programu pro jeden konkrétní druh je v případě netopýrů s ohledem na zatím nedostatečné

informace o jejich migracích a přesných stanovištních či potravních nárocích jen velmi těžko představitelná.

Medvěd hnědý (*Ursus arctos*)

- Největší šelma žijící v Evropě s holarktickým areálem rozšíření – obývá lesy, stepi, tundru i okraje pouští. Je to všežravec, jehož hlavní potravou jsou různé plody, hmyz a ryby. Na území ČR byl vyhuben v 19. století, v současnosti se pravidelně vyskytuje ve východní části Česka, především v Moravskoslezských Beskydech, Javorníkách a Vsetínských Beskydech.
- Je zvláště chráněným druhem v kategorii KO a je ohrožen v kategorii CR, je uveden v příloze II a IV Směrnice o stanovištích a v příloze II Bonské úmluvy, vztahuje se na něj evropský záchranný program *Action Plan for Conservation of the Brown Bear in Europe (Ursus arctos), January 2000.*
- Konflikt s lidskými zájmy je dán tím, že způsobuje škody na chovech hospodářských zvířat, včelstvech a včelařském zařízení, na zemědělských plodinách a vznikají obavy části veřejnosti o bezpečnost při pohybu v přírodě.
- Cílem programu by mělo být udržení příznivého stavu přeshraniční populace druhu (Česko – Slovensko – Polsko), předcházení konfliktů a zefektivnění poskytování náhrad vzniklých škod, zvyšování tolerance/akceptace výskytu populace medvěda v ČR veřejností a zajištění objektivních informací i jejich sdílení se zainteresovanými subjekty a poskytování široké odborné i laické veřejnosti, zachování migrační prostupnosti krajiny pro medvěda i jeho kořist jako podmínky zachování funkčních ekosystémů a konektivity populací.

Rys ostrovid (*Lynx lynx*)

- Samotářská šelma obývající lesy všeho druhu, tundru, stepi a polopouště. Jeho areál zahrnuje celou Evropu a Asii mírného pásu až po Sibiř a hory Střední Asie, jeho výskyt v Evropě je však rozdělen do několika víceméně izolovaných populací. V ČR byl v minulosti vyhuben. V současnosti se pravidelně vyskytuje jednak ve východní části Česka, především v Moravskoslezských Beskydech, Javorníkách a Vsetínských Beskydech (Karpatská populace) a v jižních a jihozápadních Čechách (reintrodukovaná tzv. česko-bavorsko-rakouská populace s jádrem výskytu v NP Šumava a NP Bavorský les, odkud jedinci migrují do okolí).
- Je zvláště chráněným druhem v kategorii SO a je ohrožen v kategorii EN, je uveden v příloze II a IV Směrnice o stanovištích a v příloze III Bernské úmluvy, vztahuje se na něj evropský záchranný program *Action Plan for the Conservation of the Eurasian Lynx in Europe (Lynx lynx), 2000.*
- Ke konfliktům s lidskými zájmy dochází jednak v souvislosti s rysím obstaráváním potravy (škody na lesních a hospodářských zvířatech), jednak v souvislosti s pytláctvím.

- Cílem programu by mělo být udržení příznivého stavu obou populací a zachování migrační prostupnosti krajiny jak v rámci ČR, tak umožnění přirozené migrace jedinců v návaznosti na ostatní populace druhu ve střední Evropě. Klíčovým opatřením je omezení pytláctví a jiného nelegálního nakládání s druhem a zavedení výměny informací mezi klíčovými zájmovými skupinami (myslivci, lesníci). Důraz by měl být také kladen na zpřísnění evidence chovu (problematika jedinců uprchlých/vypuštěných z chovu v zajetí) a problematiku sirotků. Část aktivit by měla být cílena na zefektivnění poskytování náhrad škod způsobených rysem. Další prioritou je zavedení jednotného systému monitoringu distribuce a početnosti rysa na území ČR a jeho pravidelné vyhodnocování na vnitrostátní i mezinárodní úrovni.

Literatura

ANDĚRA M. & HORÁČEK I. (2005): Poznáváme naše savce. 2. vydání, Praha, 327 pp.

ANDREAS M., CEPÁKOVÁ E. & HANZAL V. (2010): Metodická příručka pro praktickou ochranu netopýrů. Metodika AOPK ČR, 94 str.

BAROVA S. & STREIT A. [eds.] (2018): Action Plan for the Conservation of All Bat Species in the European Union, 2018–2024.

BREITENMOSER U. & AL. (2000): Action Plan for the Conservation of the Eurasian Lynx in Europe *(Lynx lynx)*. Nature and Environment, No. 112. Council of Europe Publishing.

PAPP C. R., GERSTL N., DAHLE B. & ZEDROSSER A. (2000): International Action Plan on Conservation of Large Carnivores and Ensuring Ecological Connectivity in the Carpathians.

SWENSON J. E., EGERER H., NAGY G. & KURAŚ K. (2020): Action Plan for the Conservation of the Brown Bear in Europe *(Ursus arctos)*. Nature and Environment, No. 114. Council of Europe Publishing.

Příloha IV – Seznam druhů vyžadujících zvláštní zřetel

Rostliny		
	Hořečky	*G. campestris* subsp. *baltica, G. Lutescens*
	Lněnky	*Thesium dollineri, T. ebracteatum, T. rostratum*
	Pobřežnice jednokvětá	*Littorella uniflora*
	Pomněnka úzkolistá	*Myosotis stenophylla*
	Prasetník lysý	*Hypochaeris glabra*
	Starček oranžový	*Tephroseris aurantiaca*
	Šášiny	*Schoenus ferrugineus, S. nigricans*
	Písečnatka nejmenší	*Arnoseris minima*
	Řebříček sleziníkolistý	*Achillea asplenifolia*
	Stozrník lnovitý	*Radiola linoides*
	Zeměžluč přímořská slatinná	*Centaurium littorale* subsp. *Compressum*
Mechorosty		
	Bažinník kostrbatý	*Paludella squarrosa*
	Jehlancovka čtyřboká	*Pyramidula tetragona*
	Mozolka skalní	*Mannia triandra*
	Mrtník váčkovitý	*Asterella saccata*
	Poparka třířadá	*Meesia triquetra*
Hmyz		
	Cikáda vinična	*Tibicen haematodes*
	Hnědásek chrastavcový	*Euphydryas aurinia*
	Chrobák jednorohý	*Bolbelasmus unicornis*
	Klopuška jesenická	*Pithanus hrabei*
	Modrásek černočárný	*Pseudophilotes baton*
	Modrásek komonicový	*Polyommatus dorylas*
	Modrásek černočárný	*Pseudophilotes baton*
	Okáč bělopásný	*Hipparchia alcyone*
	Přástevník mařinkový	*Watsonartia casta*
	Přástevník svízelový	*Chelis maculosa*
	Střevlík mřížkovaný	*Carabus clathratus*

	Váleček český	*Cylindromorphus bohemicus*
Ryby		
	Jeseter malý	*Acipenser ruthenus*
	Karas obecný	*Carassius carassius*
	Losos obecný	*Salmo salar*
	Slunka obecná	*Leucaspius delineatus*
Ptáci		
	Jeřábek obecný	*Tetrastes bonasia*
	Lelek lesní	*Caprimulgus europaeus*
	Potápka černokrká	*Podiceps nigricollis*
	Strakapoud bělohřbetý	*Dendrocopos leucotos*
	Vodouš rudonohý	*Tringa totanus*
Savci		
	Plch zahradní	*Eliomys quercinus*
	Kočka divoká	*Felis silvestris*
	Tchoř stepní	*Mustela eversmanni*

Příloha V – Seznam druhů zařazených do nadnárodních managementových plánů/záchranných programů

Savci		
	Křeček polní	*Cricetus cricetus*
	Letouni	*Chiroptera*
	Medvěd hnědý	*Ursus arctos*
	Rys ostrovid	*Lynx lynx*
	Vlk obecný	*Canis lupus*
Ptáci		
	Břehouš černoocasý	*Limosa limosa*
	Bukač velký	*Botaurus stellaris*
	Drop velký	*Otis tarda*
	Chřástal polní	*Crex crex*
	Kolpík bílý	*Platalea leucordia*
	Luňák červený	*Milvus milvus*
	Orel mořský	*Haliaeetus albicilla*
	Polák malý	*Aythya nyroca*
	Raroh velký	*Falco cherrug*
Plazi		
	Užovka stromová	*Zamenis longissimus*
Hmyz		
	Hnědásek osikový	*Hypodryas maturna*
	Jasoň dymnivkový	*Parnassius mnemosyne*
	Klínatka rohatá	*Ophiogomphus cecilia*
	Modrásek bahenní	*Maculinea nausithous*
	Modrásek černoskvrnný	*Maculinea arion*
	Modrásek hořcový	*Maculinea alcon*
	Modrásek očkovaný	*Maculinea teleius*
	Modrásek Rebelův	*Maculinea rebeli*
	Okáč jílkový	*Lopinga achine*
	Páchník hnědý	*Osmoderma eremita*
	Potápník	*Graphoderus bilineatus*

	Potápník široký	*Dytiscus latissimus*
	Vážka	*Leucorrhinia caudalis*
	Vážka běloústá	*Leucorrhinia albifrons*
	Vážka jasnoskvrnná	*Leucorrhinia pectoralis*
Rostliny		
	Aldrovandka měchýřkatá	*Aldrovanda vesiculosa*
	Bařička chudokvětá	*Eleocharis quinqueflora*
	Bělolist obecný	*Filago vulgaris*
	Bělolist žlutavý	*Filago lutescens*
	Bublinatka menší	*Utricularia minor*
	Bublinatka vícekvětá	*Utricularia bremii*
	Černucha rolní	*Nigella arvensis*
	Devaterka poléhavá	*Fumana procumbens*
	Hadí jazyk obecný	*Ophioglossum vulgatum*
	Hlaváček letní	*Adonis aestivalis*
	Hlaváček plamenný	*Adonis flammea*
	Hlízovec Loeselův	*Liparis loeselii*
	Hořinka východní	*Conrigia orientalis*
	Hruštička prostřední	*Pyrola media*
	Hruštička zelenokvětá	*Pyrola chlorantha*
	Chruplavník větší	*Polycnemum majus*
	Kapradinka skalní	*Woodsia ilvensis*
	Kotvice plovoucí	*Trapa natans*
	Kozinec dánský	*Astragalus danicus*
	Koniklec jarní	*Pulsatilla vernalis*
	Koukol polní	*Agrostemma githago*
	Lněnka bezlistenná	*Thesium ebracteatum*
	Lnice rolní	*Linaria arvensis*
	Lnička setá	*Camelina sativum*
	Mařinka rolní	*Asperula arvensis*
	Míčovka kulkonosná	*Pilularia globulifera*
	Ostřice Davallova	*Carex davalliana*
	Ostřice dvoudomá	*Carex dioica*

	Písečnatka nejmenší	*Arnoseris minima*
	Plavuník – všechny druhy	*Diphasiastrum* spp.
	Pobřežnice jednokvětá	*Litorella uniflora*
	Pochybek největší	*Androsace maxima*
	Pochybek prodloužený	*Androsace elongata*
	Popelivka sibiřská	*Ligularia sibirica*
	Prorostlík okrouhlolistý	*Bupleurum rotundifolium*
	Protěž žlutobílá	*Gnaphalium luteoalbum*
	Pryšec srpovitý	*Euphrobia falcata*
	Puchýřka útlá	*Coleanthus subtilis*
	Rdest trávolistý	*Potamogeton gramineus*
	Rdest zbarvený	*Potamogeton coloratus*
	Rosnatka prostřední	*Drosera intermedia*
	Rozrazil bažinný	*Veronica anagalloides*
	Ruměnice písečná	*Onosma arenaria*
	Sítina kulatoplodá	*Juncus sphaerocarpus*
	Sítina strboulkatá	*Juncus capitatus*
	Stolístek střídavokvětý	*Miriophyllum alterniflorum*
	Střevíčník pantoflíček	*Cypripedium calceolus*
	Stulík malý	*Nuphar pumila*
	Sveřep rolní	*Bromus arvensis*
	Šáchor Micheliův	*Cyperus michelianus*
	Škarda ukousnutá	*Crepis praemorsa*
	Švihlík krutiklas	*Spiranthes spiralis*
	Trýzel rozkladitý	*Erysimum repandum*
	Úpor kuřičkovitý	*Elatine alsinastrum*
	Violka nízká	*Viola pumila*
	Violka vyvýšená	*Viola elatior*
	Vratička heřmánkolistá	*Botrychium matricariifolium*
	Vratička mnohoklaná	*Botrychium multifidum*
	Záraza s. l. – všechny druhy	*Orobanche* spp. s. l.
	Zběhovec trojklaný	*Ajuga chamaepitys*
	Zemědým zobánkatý	*Fumaria rostellata*

	Zevar úzkolistý	*Sparganium angustifolium*

Odůvodnění zařazení druhů

Křeček polní (*Cricetus cricetus)*

- Česká republika, jako smluvní strana Bernské úmluvy, má na základě Doporučení č. 136 (2008) Stálého výboru ze dne 27. 11. 2008 zvážit přípravu ZP/PP pro tento druh.
- Má evropský ZP *European Action Plan for the conservation of the Common hamster (Cricetus cricetus, L. 1758), February 2009*

Letouni (*Chiroptera)*

- Česká republika, jako smluvní strana Bernské úmluvy, má na základě Doporučení č. 72 (1999) Stálého výboru ze dne 3. 12. 1999 povinnost připravit ZP/PP pro netopýra pořežního *(Myotis dasycneme)* a vrápence velkého *(Rhinolophus ferrumequinum),* dále se na všechny letouny vztahuje Dohoda o ochraně evropských netopýrů (EUROBATS).
- Mají evropský ZP *Action Plan for the Conservation of All Bat Species in the European Union, 2018–2024*

Medvěd hnědý (*Ursus arctos)*

- Česká republika, jako smluvní strana Bernské úmluvy, má na základě Doporučení č. 10 (1988) Stálého výboru ze dne 9. 12. 1988 zvážit přípravu ZP/PP pro tento druh.
- Vztahuje se na něj *International Action Plan on Conservation of Large Carnivores and Ensuring Ecological Connectivity in the Carpathians, November 2021*
- Má evropský ZP *Action Plan for Conservation of the Brown Bear in Europe (Ursus arctos), January 2000*

Rys ostrovid (*Lynx lynx)*

- Česká republika, jako smluvní strana Bernské úmluvy, má na základě Doporučení č. 204 (2019) Stálého výboru ze dne 6. 12. 2019 zvážit přípravu ZP/PP pro tento druh.
- Vztahuje se na něj *International Action Plan on Conservation of Large Carnivores and Ensuring Ecological Connectivity in the Carpathians, November 2021*
- Má evropský ZP *Action Plan for the Conservation of the Eurasian Lynx in Europe (Lynx lynx), 2000*

Vlk obecný (*Canis lupus)*

- Česká republika, jako smluvní strana Bernské úmluvy, má na základě Doporučení č. 10 (1988) Stálého výboru ze dne 27. 11. 2008 zvážit přípravu ZP/PP pro tento druh.

- Vztahuje se na něj *International Action Plan on Conservation of Large Carnivores and Ensuring Ecological Connectivity in the Carpathians, November 2021*
- Má evropský ZP *Action plan for the conservation of Wolves in Europe (Canis lupus) (Nature and environnement No. 113) (2000)*

Břehouš černoocasý *(Limosa limosa)*

- Česká republika, jako smluvní strana Bernské úmluvy, má na základě Doporučení č. 165 (2013) Stálého výboru ze dne 5. 12. 2002 povinnost připravit ZP/PP pro tento druh.
- Má evropský ZP *International Single Species Action Plan for the Conservation of the Black-tailed Godwit Limosa l. limosa & L. l. islandica, September 2008*

Bukač velký (*Botaurus stellaris)*

- Česká republika, jako smluvní strana Bernské úmluvy, má na základě Doporučení č. 121 (2006) Stálého výboru ze dne 30. 11. 2006 povinnost připravit ZP/PP pro tento druh.
- Vztahuje se na něj evropský ZP *European Union Action Plans for Eight Priority Bird Species:* ***Bittern (Botaurus stellaris), Ferruginous Duck (Aythya nyroca),*** *Steller's Eider (Polysticta stelleri), Lammergeier (Gypaetus barbatus), Greater Spotted Eagle (Aquila clanga), Lesser Spotted Eagle (Aquila pomarina), Bonelli's Eagle (Hieraaetus fasciatus), Little Bustard (Tetrax tetrax), January 2001*

Drop velký *(Otis tarda)*

- Česká republika, jako smluvní strana Bernské úmluvy, má na základě Doporučení č. 165 (2013) Stálého výboru ze dne 5. 12. 2002 a na základě Memoranda o ochraně středoevropské populace dropa velkého, spadajícího pod Bonnskou úmluvu, povinnost připravit ZP/PP pro tento druh.
- Má evropský ZP *International single species action plan for the Western Palearctic population of Great Bustard, Otis tarda tarda, 2009*

Chřástal polní (*Crex crex)*

- Česká republika, jako smluvní strana Bernské úmluvy, má na základě Doporučení č. 48 (1996) Stálého výboru ze dne 22. 1. 1996 a na základě Doporučení č. 121 (2006) Stálého výboru ze dne 30. 11. 2006 povinnost připravit ZP/PP pro tento druh.
- Má evropský ZP *International Single Species Action Plan for the Conservation of the Corncrake (Crex crex), June 2006*

Kolpík bílý *(Platalea leucordia)*

- Česká republika, jako smluvní strana Bernské úmluvy, má na základě Doporučení č. 165 (2013) Stálého výboru ze dne 5. 12. 2002 povinnost připravit ZP/PP pro tento druh.
- Má evropský ZP *Species Action Plan for the red kite Milvus milvus in the European Union, 2009*

Luňák červený *(Milvus milvus)*

- Česká republika, jako smluvní strana Bernské úmluvy, má na základě Doporučení č. 165 (2013) Stálého výboru ze dne 5. 12. 2002 povinnost připravit ZP/PP pro tento druh.
- Má evropský ZP *Species Action Plan for the red kite Milvus milvus in the European Union, September 2009*

Orel mořský (*Haliaeetus albicilla)*

- Česká republika, jako smluvní strana Bernské úmluvy, má na základě Doporučení č. 92 (2002) Stálého výboru ze dne 5. 12. 2002 povinnost připravit ZP/PP pro tento druh.
- Má nadnárodní ZP *International Species Action Plan for the conservation of White-tailed Sea Eagle (Haliaeetus albicilla), September 2003* a *Action Plan for the conservation of the White-tailed Sea Eagle (Haliaeetus albicilla) along the Danube, October 2011*

Polák malý (*Aythya nyroca)*

- Česká republika, jako smluvní strana Bernské úmluvy, má na základě Doporučení č. 121 (2006) Stálého výboru ze dne 30. 11. 2006 povinnost připravit ZP/PP pro tento druh.
- Má nadnárodní ZP *International Single Species Action Plan for the Conservation of the Ferruginous Duck Aythya nyroca, June 2006* a vztahuje se na něj *European Union Action Plans for Eight Priority Bird Species:* ***Bittern (Botaurus stellaris), Ferruginous Duck (Aythya nyroca),*** *Steller's Eider (Polysticta stelleri), Lammergeier (Gypaetus barbatus), Greater Spotted Eagle (Aquila clanga), Lesser Spotted Eagle (Aquila pomarina), Bonelli's Eagle (Hieraaetus fasciatus), Little Bustard (Tetrax tetrax)*

Raroh velký (*Falco cherrug)*

- Česká republika, jako smluvní strana Bernské úmluvy, má na základě Doporučení č. 121 (2006) Stálého výboru ze dne 30. 11. 2006 povinnost připravit ZP/PP pro tento druh.
- Má nadnárodní ZP *Saker Falcon Falco cherrug Global Action Plan (SakerGAP), August 2014*

Užovka stromová (*Zamenis longissimus)*

- Česká republika, jako smluvní strana Bernské úmluvy, má na základě Doporučení č. 106 (2003) Stálého výboru ze dne 4. 12. 2003 povinnost zajistit ochranu stanovišť tohoto druhu, průchodnost prostředí mezi jednotlivými arelami výskytu a zabránit jejich zmenšování.

Hnědásek osikový (*Hypodryas maturna*), jasoň dymnivkový (*Parnassius mnemosyne*), klínatka rohatá (*Ophiogomphus cecilia*), okáč jílkový (*Lopinga achine*), páchník hnědý (*Osmoderma eremita*), potápník (*Graphoderus bilineatus*), potápník široký (*Dytiscus latissimus*), vážka (*Leucorrhinia caudalis*), vážka běloústá (*Leucorrhinia albifrons*) a vážka jasnoskvrnná (*Leucorrhinia pectoralis*)

- Česká republika, jako smluvní strana Bernské úmluvy, má na základě Doporučení č. 51 (1996) Stálého výboru ze dne 6. 12. 1996 zvážit přípravu ZP/PP pro tyto druhy.

Modrásek bahenní (*Maculinea nausithous*), modrásek hořcový (*Maculinea alcon*), modrásek Rebelův (*Maculinea rebeli*), modrásek očkovaný (*Maculinea teleius*) a modrásek černoskvrnný (*Maculinea arion*)

- Česká republika, jako smluvní strana Bernské úmluvy, má na základě Doporučení č. 51 (1996) Stálého výboru ze dne 6. 12. 1996 a Doporučení č. 65 (1998) ze dne 4. 12. 1998 zvážit přípravu ZP/PP pro tyto druhy.
- Mají evropský ZP *Action plan for Maculinea Butterflies in Europe, June 1999*

Aldrovandka měchýřkatá (*Aldrovanda vesiculosa*), hlízovec Loeselův (*Liparis loeselii*), kotvice plovoucí (*Trapa natans*), lněnka bezlistenná (*Thesium ebracteatum*), popelivka sibiřská (*Ligularia sibirica*), puchýřka útlá (*Coleanthus subtilis*), střevíčník pantoflíček (*Cypripedium calceolus*)

- Na základě Doporučení č. 40 (1993) Stálého výboru ze dne 3. 12. 1993 by měla Česká republika jako smluvní strana Bernské úmluvy zvážit přijetí ZP/PP pro tyto druhy.
- Pro střevíčník pantoflíček navíc existuje evropský ZP *Action plan for Cypripedium Calceolus in Europe (1999)*

Ostatní druhy rostlin uvedené v tabulce

- Na základě Doporučení č. 44 (1995) Stálého výboru ze dne 24. 3. 1995 by měla Česká republika jako smluvní strana Bernské úmluvy věnovat zvýšené úsilí ochraně těchto druhů.

Literatura

BAROVA S. & STREIT A. [eds.] (2018): Action Plan for the Conservation of All Bat Species in the European Union, 2018–2024.

BOITANI L. (2000): Action plan for the conservation of Wolves in Europe *(Canis lupus)*. Nature and environnement, No. 113. Council of Europe Publishing.

BREITENMOSER U. & AL. (2000): Action Plan for the Conservation of the Eurasian Lynx in Europe *(Lynx lynx)*. Nature and Environment, No. 112. Council of Europe Publishing.

HELANDER B. & STJERNBERG T. (2003): International Species Action Plan for the conservation of the White-tailed Sea Eagle *(Haliaeetus albicilla)*. Strasbourg.

JENSEN F. P., BÉCHET A. & WYMENGA E. (2008): International Single Species Action Plan for the Conservation of the Black-tailed Godwit *Limosa l. limosa* & *L. l. islandica*. AEWA Technical Series No. 37

KNOTT J., NEWBERY P. & BAROV B. (2009): Action plan for the red kite *Milvus milvus* in the European Union

KOFFIJBERG K. & SCHAFFER N. (2006): International Single Species Action Plan for the Conservation of the Corncrake *(Crex crex)*. Technical Series No. 14 (CMS) and No. 9 (AEWA).

KOVÁCS A., WILLIAMS N. P. & GALBRAITH C. A. (2014): Saker Falcon *Falco cherrug* Global Action Plan (SakerGAP) including a management and monitoring system, to conserve the species. Raptors MOU Technical Publication No. 2. CMS Technical Series No. 31. Coordinating Unit - CMS Raptors MOU, Abu Dhabi

MUNGUIRA M. L. & MARTÍN J. (1999). Action plan for Maculinea Butterflies in Europe. Nature and Environment No. 97. Council of Europe Publishing.

NAGY S. (2009). International single species action plan for the Western Palearctic population of Great Bustard, *Otis tarda tarda*.

NAGY S. & DEMETER I. (2006). International Action Plan for the Saker Falcon *(Falco cherrug)*.

PAPP, C. R., EGERER H., NAGY G. & KURAŚ K. (2020). International Action Plan on Conservation of Large Carnivores and Ensuring Ecological Connectivity in the Carpathians.

NAGY S. & DEMETER I. (2006). International Action Plan for the Saker Falcon *(Falco cherrug)*.

PROBST R. & GABORIK A. (2011): Action Plan for the conservation of the White-tailed Sea Eagle *(Haliaeetus albicilla)* along the Danube. Strasbourg.

SCHÄFFER N. & GALLO-ORSI U. (2001): European Union Action Plans for Eight Priority Bird Species: Bittern *(Botaurus stellaris),* Ferruginous Duck *(Aythya nyroca),* Steller's Eider *(Polysticta stelleri),* Lammergeier *(Gypaetus barbatus),* Greater Spotted Eagle *(Aquila clanga),* Lesser Spotted Eagle *(Aquila pomarina),* Bonelli's Eagle *(Hieraaetus fasciatus),* Little Bustard *(Tetrax tetrax)*.

SWENSON J. E., EGERER H., NAGY G. & KURAŚ K. (2020): Action Plan for the Conservation of the Brown Bear in Europe *(Ursus arctos)*. Nature and Environment, No. 114. Council of Europe Publishing.

TERSCHUREN J. (1999): Action plan for Cypripedium Calceolus in Europe. Nature and Environment, No. 100. Council of Europe Publishing.

TRIPLET P. & AL. (2008): International Single Species Action Plan for the Conservation of the Eurasian Spoonbill *Platalea leucorodia*. AEWA Technical Series No. 35.

WEINHOLD U. (2009): European Action Plan for the conservation of the Common hamster *(Cricetus cricetus, L. 1758).* 3rd edited version

Internetové zdroje:

www.biomonitoring.cz

http://portal.nature.cz/c1/rostliny/

www.botany.cz

https://botzool.sci.muni.cz

https://portal.nature.cz/kartydruhu

Příloha VI – Osnova pro zpracování záchranného programu pro zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů

(v případě odlišnosti obsahu kapitol osnovy pro rostliny a živočichy je tato odlišnost v textu osnovy vyznačena)

SOUHRN ZÁCHRANNÉHO PROGRAMU

Souhrn záchranného programu je nutné zpracovat takovým způsobem, aby co nejúplněji a současně co nejstručněji podal informaci o důvodech vypracování, cílech a způsobu realizace záchranného programu.

Informace o záchranném programu uveďte v následujícím členění:

- taxonomický status a stav druhu (*informace o stupni ohrožení podle vyhlášky č. 395/1992 Sb. a podle aktuálního červeného seznamu, informace o rozšíření, početnosti a trendu v rámci areálu a v ČR, význam výskytu v ČR z hlediska areálu*)
- biotopové nároky druhu
- příčiny ohrožení (*z hlediska celého areálu výskytu druhu a v ČR*)
- cíle záchranného programu, hlavní zásady a doba jeho trvání
- hlavní okruhy opatření podle jejich priority (probíhá-li záchranný program také v zahraničí, uveďte stručně, zda je předpokládáno navázání spolupráce a případně stručně uveďte v zahraničí uplatňovaná opatření v péči o druh a biotop a jejich hodnocení ve vztahu k růstu populace)

Tento souhrn bude zveřejněn v českém a anglickém jazyce na internetových stránkách Agentury ochrany přírody a krajiny České republiky (*www.zachranneprogramy.cz*).

1. VÝCHOZÍ INFORMACE PRO REALIZACI ZÁCHRANNÉHO PROGRAMU

Popisné kapitoly 1.1-1.3 budou zpracovány dle odlišné osnovy pro druhy rostlin a živočichů.

Osnova kapitol 1.1-1.3 pro živočichy:

1.1. Taxonomie

Uveďte, kým a kdy byl druh popsán s odkazem na citaci popisu druhu (*check-list, monografie, apod.*), odkud čerpáte jména druhu a jeho morfologických variabilit, synonyma, popř. jména druhu v jazyce anglickém, německém, francouzském a ruském, existenci vnitrodruhových jednotek, poddruhů, genotyp druhu, hybridogenní potenciál druhu (*se kterými druhy a jak často se kříží, zhodnocení rizik tohoto křížení při ochraně druhu, zhodnocení rizik narušení vnitrodruhové variability aj.*).

1.2. Rozšíření

1.2.1. Celkové rozšíření

Popište historické a recentní rozšíření druhu v rámci celého areálu, dále pak současný výskyt a početnost v okolních státech. Zhodnoťte význam území České republiky v areálu druhu. Přiložte mapu současného areálu rozšíření (viz Přílohy). Popište pokles početnosti druhu (kdy k němu došlo, jaká byla jeho rychlost a rozsah). Změny je nutné zhodnotit jak v rámci ČR, tak i z hlediska celkového rozšíření druhu. Je třeba také zohlednit přirozenou dynamiku populace, a to jak z hlediska početnosti, tak i rozšíření (*fluktuace, oscilace*).

1.2.2. Rozšíření v ČR

1.2.2.1. Historické rozšíření

Pro lepší pochopení stanovištních požadavků druhu popište jeho historické rozšíření na území ČR, detailněji především rozšíření za posledních 50 let, uveďte příčiny, pokud jsou známy, proč se na historických lokalitách daný druh již nevyskytuje.

1.2.2.2. Recentní rozšíření

Přesná znalost rozšíření, početnosti a struktury populace druhu v posledních dvaceti letech je klíčovou informací pro plánování ochranných opatření. Uveďte odhady početnosti, případně přesné údaje o počtu jedinců (*rojů, hnízd, populací*) daného druhu vyskytujících se na území ČR. Bylo-li provedeno detailní sčítání, uveďte citaci publikovaných výsledků, případně jeho autory a datum konání. Uveďte věkové složení populace, poměr pohlaví a další populační charakteristiky. Přiložte seznam či databázi všech známých lokalit recentního výskytu daného druhu (*tj. v posledních dvaceti letech*) s následujícími údaji: název lokality, zeměpisné souřadnice (*jsou-li k dispozici*), katastr, okres, číslo čtverce síťového mapování, statut ochrany lokality (*název zvláště chráněného území, významného krajinného prvku apod.*), datum pozorování, početnost. Nezbytnou přílohou dokumentu je také mapka recentního rozšíření druhu v ČR (viz Přílohy). Údaje o rozšíření druhu budou začleněny do Nálezové databáze ochrany přírody.

1.2.2.3. Trendy v rozšíření

Popište současné trendy v dynamice rozšíření druhu, změny hranic areálu druhu a negativní/pozitivní příčiny těchto změn mající vliv na velikost populace druhu.

1.3. Biologie a ekologie druhu

Uveďte pouze fakta a informace, které u daného druhu souvisejí s plánováním záchranného programu, programu péče. Rozlište obecně známé poznatky od vlastních zjištění, nových a dosud nepublikovaných informací.

1.3.1. Nároky na prostředí

Tento bod musí obsahovat podrobné informace o stanovištních požadavcích druhu.

1.3.2. Rozmnožování a životní strategie

Popište rozmnožování a sociální chování druhu. Uveďte, kdy dochází k dospívání do reprodukčního věku a jaká část populace se podílí na rozmnožování. Je nutno zdůraznit zvláštnosti ekologie daného druhu, které by mohly mít vliv na úspěch ochranných opatření (např. tvorba kolonií, společná tokaniště, péče o mláďata, hierarchie v societě apod.)

1.3.3. Potravní ekologie

Potrava může být limitujícím faktorem rozšíření druhu. Uveďte informace o složení potravy, způsobech jejího získávání, potravních konkurentech a rozdílech na jednotlivých lokalitách.

1.3.4. Pohyb, migrace a demografické parametry

Uveďte, jde-li u sledovaného druhu o pravidelné migrace nebo jen kratší potulky, popište způsoby disperze, významné trasy a období přesunů. Popište také velikost a strukturu teritoria, domovského okrsku, v jakém rozsahu se uplatňuje fidelita, filopatrie apod. Pokud existují znalosti o věkovém složení, poměru pohlaví a dalších populačních charakteristikách, je žádoucí je v tomto bodě rozvést.

1.3.5. Role v ekosystému

Popište, jakou roli má druh v ekosystému, zda přetváří jím obývané prostředí, jaké je jeho postavení v potravní síti, kteří jsou jeho nejvýznamnější predátoři. Pokud se jedná o parazita či hostitele nebo pokud existuje symbiotický vztah s jinými druhy, zdůrazněte tuto skutečnost. Rovněž uveďte, zda jde o klíčový druh *(keystone species)* a za jakých podmínek.

Osnova kapitol 1.1-1.3 pro rostliny:

1.1 Taxonomie

1.1.1 Nomenklatura

Uveďte kým, kdy a kde byl druh popsán, synonyma, popř. jména druhu v dalších jazycích.

1.1.2 Popis

Stručný popis a důležité rozlišovací znaky druhu, případně odkaz na literaturu (*Květena ČR atd.*), odkaz na vyobrazení v příloze.

1.1.3 Variabilita

Popište šíři variability druhu, existenci vnitrodruhových jednotek atd.

1.1.4 Karyologie

Zjištěné počty chromozomů druhu s odkazem na lokalizace rostlin a literaturu.

1.1.5 Hybridizace

Hybridogenní potenciál druhu, s kterými druhy a jak často se kříží, vyhodnocení rizik tohoto křížení při ochraně druhu.

1.2 Rozšíření

1.2.1. Celkové rozšíření

Popište historické a recentní rozšíření druhu v rámci celého areálu, včetně vztahu rozšíření druhu a nadmořské výšky, dále pak současný výskyt a početnost v okolních státech. Zhodnoťte význam území ČR v areálu druhu (*mezní prvky, exklávy, endemické druhy atd*.). Přiložte mapu současného areálu rozšíření (viz Přílohy). Popište pokles početnosti druhu (*kdy k němu došlo, jaká byla jeho rychlost a rozsah*). Změny je nutné zhodnotit jak v rámci ČR, tak i z hlediska celkového rozšíření druhu. Je třeba také zohlednit přirozenou dynamiku populace, a to jak z hlediska početnosti, tak i rozšíření (*fluktuace, oscilace*).

1.2.2. Rozšíření v ČR

1.2.2.1. Historické rozšíření

Pro lepší pochopení stanovištních požadavků druhu popište jeho historické rozšíření na území ČR (*fytogeografické okresy, čísla čtverců atd.*), detailněji popište především rozšíření za posledních 50 let, uveďte příčiny, pokud jsou známy, proč se na historických lokalitách daný druh již nevyskytuje.

1.2.2.2. Recentní rozšíření

Přesná znalost rozšíření, početnosti a struktury populace druhu v současnosti (v posledních cca 5–20 letech, dle charakteru, životní strategie atp. druhu a dynamiky změn v jeho populacích) je klíčovou informací pro plánování ochranných opatření. Uveďte odhady početnosti, případně přesné údaje o počtu jedinců (*populacích daného druhu*) vyskytujících se na území ČR. Bylo-li provedeno detailní sčítání, uveďte citaci publikovaných výsledků, případně jeho autory a datum konání. Pokud existují znalosti o věkovém složení, poměru sterilních a fertilních jedinců a dalších populačních charakteristikách, je žádoucí je v tomto bodě rozvést. Přiložte seznam či databázi všech známých lokalit recentního výskytu daného druhu (*tj. v posledních letech, viz výše*) s následujícími údaji: název lokality, zeměpisné souřadnice (*jsou-li k dispozici*), velikost populace, poloha populace v rámci lokality, jednotka početnosti populace atd. (*tyto údaje se uvádějí ve formě „Dotazníku AOPK ČR pro mapování a monitoring ohrožených druhů rostlin“, viz Příloha*). Povinnou přílohou dokumentu je také mapka recentního rozšíření druhu v ČR. Údaje o rozšíření druhu budou začleněny do Nálezové databáze ochrany přírody.

1.2.2.3. Trendy v rozšíření

Popište současné trendy v dynamice rozšíření druhu, změny hranic areálu druhu a negativní/pozitivní příčiny těchto změn mající vliv na velikost populace druhu.

1.3. Biologie a ekologie druhu

1.3.1 Životní cyklus, fenologie, životní forma a strategie

Popište ontogenetický vývoj, fenofáze, životní formu a typ strategie v CRS kontinuu.

1.3.2 Generativní reprodukce

Uveďte kdy a za jakých podmínek dochází ke kvetení, podíl sexuálního a asexuálního rozmnožování, autogamie a allogamie, způsob opylení (*při entomogamii uvést opylovače*), podmínky pro dozrávání diaspor, množství vytvořených diaspor a způsoby jejich šíření, dormance, životnost diaspor.

1.3.3 Biologie klíčení a ecese

Souhrnně popište podmínky klíčení, uchycení semenáčků a jejich vývoj na stanovišti.

1.3.4 Vegetativní reprodukce

Uveďte, zda jde o klonální rostliny, podíl a význam vegetativní reprodukce a její formy.

1.3.5 Ekologické nároky

Popište stručně následující ekologické nároky druhu:

- nároky na světlo (*světelné požadavky druhu, tolerance k zastínění, rozdílnosti v různých ontogenetických stadiích atd.*)
- nároky na teplo (*teplotní požadavky druhu, tolerance k chladu atd.*)
- nároky na vodu (*vlhkostní požadavky, ale i schopnost druhu snášet sucho, nebo naopak zaplavení, rozdíly v různých ontogenetických stádiích či v průběhu roku, rozlišit průměrné a limitní hodnoty*)
- nároky na substrát a živiny (*zmínit zejména, existuje-li určitý vyhraněný požadavek, např. serpentinofyty, acidofyty, kalcifyty, psamofyty, chasmofyty, torfofyty, nitrofyty atd., lze odkázat na přílohu, kde může být uveden půdní rozbor z lokalit s výskytem druhu*).

1.3.6 Biotické faktory

Zhodnoťte význam existujících mezidruhových vazeb pro daný druh (herbivoři a paraziti, choroby, mykorrhiza aj.).

1.3.7 Vazba na společenstva

Uveďte, ve kterých typech společenstev má druh optimum, ve kterých společenstvech se dále vyskytuje a ve kterých je schopen dlouhodobě nebo i ojediněle přežívat.

1.4. Příčiny ohrožení druhu

Pro přesnou formulaci cílů záchranného programu je nezbytné provést detailní rozbor příčin ohrožení daného druhu (*v rámci celého areálu druhu a výskytu v ČR*) a vyhodnotit, které problémy je nutné považovat za prioritní v řešení záchranného programu. Jednotlivé známé i potenciální faktory uveďte jako samostatné body. Ke každému faktoru přiřaďte stupeň jeho závažnosti (*kritický faktor, vysoce významný faktor, středně významný faktor, málo významný faktor*) a na základě tohoto hodnocení je seřaďte. Pokud je známé působení několika

činitelů současně (*synergický efekt*), uveďte tuto skutečnost. Pokud je to účelné, uveďte příčiny ohrožení druhu zvlášť pro jednotlivé lokality s jeho výskytem.

1.5. Statut ochrany

1.5.1. Statut ochrany na mezinárodní úrovni

Uveďte zařazení druhu do Červeného seznamu IUCN – Světového svazu ochrany přírody (BAILLIE et al. 2004, IUCN 2004), do příloh Směrnice č. 79/409/EHS o ochraně volně žijících ptáků a/nebo Směrnice č. 92/43/EEC o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Popište ochranu druhu podle mezinárodních úmluv (Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin – CITES; Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť – Bernská úmluva; Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů – Bonnská úmluva; dále také podle jednotlivých dohod sjednaných v rámci této úmluvy (Dohoda o ochraně populací evropských netopýrů – EUROBATS; Dohoda o ochraně africko-eurasijských tažných vodních ptáků – AEWA). U ptáků uveďte zařazení mezi Zájmové druhy evropské ochrany přírody (Species of European Conservation Concern, HEATH & al. 2000), do Evropské klasifikace ohrožených druhů ptáků (European Threat Status, BIRDLIFE INTERNATIONAL 2004).

1.5.2. Legislativní aspekty ochrany druhu v ČR

Popište formu legislativního zajištění ochrany daného druhu v České republice (zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, a vyhláška č. 395/1992 Sb.). Uveďte další právní předpisy a popište z nich plynoucí vlivy na stav druhu, které mohou být efektivněji využity při ochraně biotopu druhu nebo které při realizaci záchranného programu mohou nastat a mohou tak ovlivňovat průběh záchranného programu, jako zákon č. 100/2004 Sb., o obchodování s ohroženými druhy, vyhláška č. 227/2004 Sb. k zákonu č. 100/2004 Sb., zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, zákon č. 289/1995 Sb., o lesích, zákon č. 254/2001 Sb., o vodách, zákon č. 99/2004 Sb., o rybářství. Uveďte, zda a v jaké kategorii je daný druh zařazen v Červeném seznamu ČR, případně v Červené knize ČR.

1.5.3. Statut ochrany v ostatních zemích s recentním výskytem druhu

Uveďte legislativní normy pro ochranu daného druhu v ostatních zemích s jeho výskytem. Uveďte, zda a v jaké kategorii je daný druh zařazen v Červených seznamech v ostatních zemích s jeho výskytem.

1.6. Dosavadní opatření pro ochranu druhu

1.6.1. Nespecifická ochrana

Popište, zda a jakým způsobem je zajištěna územní ochrana daného druhu v zahraničí (*národní parky, rezervace, lokality soustavy chráněných území ES Natura 2000 aj.*) a v ČR (*zvláště chráněná území, přechodně chráněné plochy, a to včetně režimu ochrany plánu péče apod. a jeho časového vymezení*) a dále uveďte, která nespecifická managementová opatření, jež jsou v zahraničí a v ČR prováděna, napomáhají zlepšit stav biotopů tohoto druhu. Tuto kapitolu rozdělte do dvou bodů:

1.6.1.1. Nespecifická ochrana druhu v zahraničí

1.6.1.2. Nespecifická ochrana druhu v ČR

1.6.2. Specifická ochrana

Podrobně popište všechna doposud realizovaná opatření zaměřená na záchranu daného druhu a péči o něj (*jednotlivé typy opatření, metodiky i způsoby aplikací*) a uveďte jejich výsledky (včetně citace publikací atp.), pokud jsou známy. Pro plánování záchranného programu je nezbytné sestavit přehled nejen úspěšných opatření, ale také neúspěšných akcí a opatření, u nichž výsledek není znám. U každého opatření uveďte, kým a kde bylo realizováno a zhodnoťte jeho účinnost. Existují-li nějaké zkušenosti s chovem daného druhu živočicha v lidské péči a s repatriačními pokusy, podrobně je popište. Pokud možno uveďte pro ČR přehled všech chovných zařízení, kde je v současnosti daný druh chován. U rostlin uveďte, pokud a kde je druh kultivován nebo uložen v genobance, včetně jejich původu. Dokumentaci ke kultivovaným nebo uchovávaným druhům je nutno přiložit. U repatriačních pokusů uveďte, zda vypouštění / vysazovaní jedinci pocházeli z volné přírody nebo byli odchováni v zajetí / vypěstováni v kultuře, a popište metodiku vypouštění nebo vysazování. Detailně zhodnoťte úspěšnost odchovu, u rostlin pak celkovou úspěšnost kultivace (*procento přežívání jednotlivých vývojových stádií, výčet faktorů způsobujících mortalitu*), u ptáků a savců uveďte, jaké je riziko imprintingu odchovávaných mláďat na chovatele a zda lze tento problém nějak řešit. Uveďte, zda byla při těchto opatřeních sledována genetická struktura, variabilita populace, případně zda došlo k jejímu ovlivnění. Zhodnoťte úspěšnost repatriace (*procento přežívání vypouštěných / vysazovaných jedinců*) v následujících letech, jejich zapojení do volně žijící / rostoucí populace a účast na reprodukci, výčet faktorů způsobujících mortalitu vypouštěných / vysazovaných jedinců. Tuto kapitolu rozdělte do dvou bodů:

1.6.2.1. Opatření realizovaná v zahraničí

Uveďte zejména metodologicky významná opatření využitelná v podmínkách ČR včetně stručného popisu specifických příčin ohrožení, na něž opatření reagují, případně uveďte též další údaje, jako jsou způsoby hodnocení úspěšnosti opatření.

1.6.2.2. Opatření realizovaná v ČR

2. CÍLE ZÁCHRANNÉHO PROGRAMU

Stanovte dlouhodobé cíle **záchranného programu**, které shrňte do krátkých, jasně formulovaných bodů. Specifikujte jasné, měřitelné cíle, kterých má být dosaženo v průběhu realizace záchranného programu a které přispějí k takovému zlepšení stavu druhu, jež odvrátí jeho vymizení nebo zastaví degradaci populace/í a umožní další existenci druhu bez nutnosti cílené podpory (*např. zvýšení celkové početnosti populace na 5000 jedinců, zvětšení rozlohy areálu o 30 %, založení pěti nových populací, které budou schopny samovolné reprodukce, ověřené nejméně 5 let po sobě apod.).* Uvedené cíle mohou být kombinovány, např. *zvýšení celkového počtu jedinců druhu v ČR na 3500 a současně založení dvou nových metapopulací, které budou schopny samovolné*

reprodukce, ověřené nejméně 5 let po sobě. Dlouhodobé cíle jsou celkové cíle záchranného programu, po jejich naplnění bude záchranný program ukončen.

Dále stanovte střednědobé cíle (cíle hlavních opatření, jež mají být realizována atp.) záchranného programu na danou etapu realizace programu (5 až 10 let), které povedou k naplňování dlouhodobého cíle/ů. Naplňování střednědobých cílů a jejich efekt ve vztahu k dosažení dlouhodobého cíle/ů bude v pětiletém intervalu vyhodnoceno (*hodnocení na základě výsledků výzkumu, monitoringu a realizace jednotlivých typů opatření navržených v plánu opatření*) a střednědobé cíle budou dle potřeby aktualizovány.

Krátkodobé cíle budou stanovovány v rámci realizačních projektů (jedno- až dvouletých) jejichž popis není předmětem této osnovy.

3. PLÁN OPATŘENÍ ZÁCHRANNÉHO PROGRAMU

Každé opatření uvedené v následujících subkapitolách bude členěno na části Motivace (*zdůvodnění*) a Náplň opatření. V části Motivace bude zdůvodněno, proč se dané opatření navrhuje a v části Náplň opatření bude uvedena jeho stručná specifikace. Detailní rozvedení navrhovaných opatření budou, tam kde je to vhodné, uvedeny v podobě samostatné metodiky v příloze programu. Souhrnný výčet všech navržených opatření uveďte formou tabulky v „Plánu realizace“ (bod č. 4 osnovy).

3.1. Péče o biotop

Vzhledem k tomu, že péče o biotop ve většině případů řeší ochranu daného druhu nejúčinněji, je třeba této skupině opatření věnovat maximální pozornost. Jednotlivá opatření formulujte jako samostatné body. Z formulace opatření musí být patrný způsob jeho provádění, časové souvislosti (*např. zda předchází či navazuje na jiné opatření, jaká je jeho periodicita*), důvody proč je nutné jej realizovat. Pro metodicky komplikované typy opatření uveďte jejich detailní specifikaci do přílohy záchranného programu formou metodiky. Stanovte prioritu jednotlivých opatření podle stupně jejich důležitosti.

3.2. Péče o druh

V tomto bodu uveďte, která opatření týkající se vlastní péče o druh budou realizována v průběhu jednotlivých etap záchranného programu. U živočichů se jedná např. o vypouštění, přikrmování, podpora reprodukce, kontrola chorob, omezení rušení, hlídání hnízd apod., u rostlin pak o opatření in situ (*např. ochrana před škůdci a býložravci*), záchranu druhu ex situ (*záchranná kultivace, genobanka*), záchranu in vitro a repatriace. U každého opatření uveďte jeho lokalizaci a způsob, jakým bude prováděno (*metodika bude přílohou záchranného programu*). V případě zásahů, u nichž existuje riziko narušení genofondu druhu (*repatriace, podpora reprodukce, resp. ex-situ opatření a vysazování atp.*) popište a zhodnoťte možná rizika a uveďte, v kterých případech je nutné provést genetickou analýzu nebo přijmout opatření k zamezení ovlivnění genofondu, a popište potřebné metody k jeho dosažení.

3.3. Monitoring

Navrhněte systém monitoringu stavu populace (*mateřské, případně i nově vzniklých*) a uveďte, jakým způsobem bude monitoring záchranného programu probíhat a v jakých časových intervalech ve vztahu k jednotlivým etapám programu. V rámci monitoringu je nutné průběžně (*každoročně v rámci výročních zpráv a jednou za pět let v rámci výsledných aktualizací*) vyhodnocovat výsledky (*naplňování opatření, změny stavu populace, pokud k nim došlo, vliv dílčích opatření na stav populace*).

3.4. Výzkum

Uveďte, které chybějící údaje o bionomii druhu je nutno doplnit a upřesněte, jak tyto informace přispějí k naplnění cílů záchranných programů. Popište, za jakým účelem bude výzkum formou jednotlivých typů studií probíhat a co od něj na základě analýzy doposud známých skutečností lze očekávat.

3.5. Výchova a osvěta

Naplánujte způsob osvěty a vzdělávání (*formou prezentace na internetu, článků, přednášek, tisku letáků, reportáží, dokumentárních filmů atp.*), zejména s cílem oslovit příslušné zájmové skupiny. Zvažte, zda a případně které plánované kroky bude vhodné šířeji medializovat.

3.6. Ostatní opatření

Dle potřeby uveďte ostatní opatření nezbytná pro úspěšnou realizaci záchranného programu a nespadající do výše uvedených bodů – např. dílčí přípravné nebo podkladové studie (*jednorázové, neodpovídající definicím výzkumu*), které jsou nezbytné pro naplnění jiných typů opatření uvedených v návrhu záchranného programu (*např. vytvoření revitalizační studie apod.*), opatření k řízení rizik, mezinárodní spolupráce aj.

4. PLÁN REALIZACE

Formou tabulky uveďte souhrnný výčet všech opatření a pro každé z nich uveďte: 1) jeho prioritu, 2) termín realizace, 3) informaci, zda se jedná o jednorázové či opakované opatření, 4) informaci, zda opatření navazuje nebo předchází jinému plánovanému opatření, 5) předpokládaného řešitele a 6) v poznámce uveďte upřesňující údaje (např. bližší specifikaci intenzity nebo způsobu provedení).

5. LITERATURA

Uveďte v textu citované literární zdroje a případné další prameny (*internetové adresy apod.*).

6. PŘÍLOHY

- mapa recentního areálu druhu
- mapa recentního rozšíření druhu v ČR
- seznam lokalit recentního výskytu druhu v ČR
- dotazník AOPK ČR pro mapování a monitoring ohrožených druhů
- dokumentace ke kultivovaným nebo chovaným jedincům
- metodiky jednotlivých opatření v realizaci záchranného programu, programu péče

Příloha VII – Osnova pro zpracování programu péče

SOUHRN PROGRAMU PÉČE

Souhrn programu péče je nutné zpracovat takovým způsobem, aby co nejúplněji a současně co nejstručněji podal informaci o důvodech vypracování, resp. příčinách konfliktu ohroženého druhu se socioekonomickými či hospodářským zájmy člověka, cíli a způsobu realizace programu při zachování ochrany dotčeného druhu.

Informace o záchranném programu uveďte v následujícím členění:

- taxonomický status a stav druhu (informace o stupni ohrožení podle vyhlášky č. 395/1992 Sb. a podle aktuálního červeného seznamu, informace o rozšíření, početnosti a trendu v rámci areálu a v ČR, význam výskytu v ČR z hlediska areálu)
- biotopové nároky druhu
- příčiny ohrožení (z hlediska celého areálu výskytu druhu a v ČR)
- příčiny vzniku konfliktu s člověkem, resp. důvod pro zpracování programu péče
- cíle programu, hlavní zásady a doba jeho trvání
- hlavní okruhy opatření podle jejich priority

Tento souhrn bude zveřejněn v českém a anglickém jazyce na internetových stránkách Agentury ochrany přírody a krajiny České republiky (*www.zachranneprogramy.cz*).

1. CÍLE PROGRAMU PÉČE

Stanovení dlouhodobých cílů programu péče, krátké, jasně formulované body, pokud to lze, měřitelné cíle, kterých má být dosaženo v průběhu realizace programu péče a které přispějí k minimalizaci konfliktního potenciálu. Uvedené cíle mohou být kombinovány. Dlouhodobé cíle jsou celkové cíle programu péče, po jejichž dosažení bude program péče ukončen.

Stanovení střednědobých cílů (cíle hlavních opatření, jež mají být realizována atp.) na 5 až 10 let, které povedou k naplňování dlouhodobého cíle/ů. Naplňování střednědobých cílů a jejich efekt ve vztahu k dosažení dlouhodobého cíle/ů bude v pětiletém intervalu vyhodnoceno (hodnocení na základě výsledků výzkumu, monitoringu a realizace jednotlivých typů opatření navržených v plánu opatření) a střednědobé cíle budou dle potřeby aktualizovány.

Krátkodobé cíle budou stanovovány v rámci realizačních projektů (jedno- až dvouletých) jejichž popis není předmětem této osnovy.

2. PLÁN OPATŘENÍ PROGRAMU PÉČE

Každé opatření uvedené v následujících subkapitolách bude členěno na části Motivace (*zdůvodnění*) a Náplň opatření. V části Motivace bude zdůvodněno, proč se dané opatření navrhuje a v části Náplň opatření bude uvedena jeho stručná specifikace. Detailní rozvedení navrhovaných opatření budou, tam kde je to vhodné,

uvedeny v podobě samostatné metodiky v příloze programu. Souhrnný výčet všech navržených opatření uveďte formou tabulky v „Plánu realizace“ (bod č. 4 osnovy).

2.1. Péče o biotop a péče o druh

- způsob provádění péče o biotop, zajištění, časová souvislost, důvody proč je nutné jej realizovat.
- popis opatření týkajících se vlastní péče o druh (např. chovy ex situ, přikrmování, podpora reprodukce, kontrola chorob, omezení rušení, hlídání hnízd apod.), případně zdůvodnění, proč nejsou tato opatření pro daný druh v rámci programu péče plánována, zhodnocení rizik
- lokalizace a způsob, jakým bude prováděno (*metodika bude případně přílohou programu*).

2.2. Omezení konfliktu

- klíčová opatření vedoucí ke zmírnění konfliktního potenciálu seřazená dle naléhavosti, s popisem realizace a odůvodnění, se vztahem ke konkrétním skupinám dotčených subjektů, s očekávaným dopadem na zmírnění konfliktu

2.3. Monitoring

- systém monitoringu stavu populace, metodika, intenzita, systém vyhodnocování

2.4. Výzkum

- definování chybějících údajů pro úspěšnou ochranu druhu či realizaci programu péče, popsání účelu a očekávaných výsledků pro realizaci programu

2.5. Výchova a osvěta

- plán způsobu osvěty a vzdělávání, práce s dotčenými subjekty (definování typu informací, které je potřebné předat a doporučení formy adekvátní cílové skupině), zacílení na konkrétní skupiny
- navázání na plán komunikace konfliktních druhů vycházející z aktuální situace ve veřejném prostoru

2.6. Ostatní opatření

- ostatní opatření nezbytná pro úspěšnou realizaci programu péče a nespadající do výše uvedených bodů – např. dílčí přípravné nebo podkladové studie (*jednorázové, neodpovídající definicím výzkumu*), které jsou nezbytné pro naplnění jiných typů opatření uvedených v návrhu programu, opatření k řízení rizik, mezinárodní spolupráce aj.

3. PLÁN REALIZACE

Formou tabulky uveďte souhrnný výčet všech opatření a pro každé z nich uveďte: 1) jeho prioritu, 2) termín realizace, 3) informaci, zda se jedná o jednorázové či opakované opatření, 4) informaci, zda opatření navazuje nebo předchází jinému plánovanému opatření, 5) předpokládaného řešitele (pokud lze) a 6) v poznámce uveďte upřesňující údaje (např. bližší specifikaci intenzity nebo způsobu provedení).

4. PROGRAM PÉČE – PODKLADOVÁ ČÁST

4.1. Taxonomie

- kým a kdy byl druh popsán s odkazem na citaci popisu druhu (check-list, monografie, apod.), odkud čerpáte jména druhu a jeho morfologických variabilit, synonyma, popř. jména druhu v jazyce anglickém, německém, francouzském a ruském, existenci vnitrodruhových jednotek, poddruhů, genotyp druhu, hybridogenní potenciál druhu (se kterými druhy a jak často se kříží, zhodnocení rizik tohoto křížení při ochraně druhu, zhodnocení rizik narušení vnitrodruhové variability aj.).

4.2. Rozšíření

- historické a recentní rozšíření druhu v rámci celého areálu, dále pak současný výskyt a početnost v okolních státech, vývoj.
- zhodnocení významu území České republiky v areálu druhu, mapa současného areálu rozšíření (viz Přílohy).
- rozšíření v ČR, historie, současnost, početnost a struktura populace, mapa recentního rozšíření v ČR

4.3. Biologie a ekologie druhu

- fakta a informace, které u daného druhu souvisejí s plánováním programu péče a vzniku konfliktního potenciálu
- nároky na prostředí, rozmnožování a životní strategie
- potravní ekologie, pohyb, migrace, případně demografické parametry, velikost teritorií
- role v ekosystému /postavení v potravní síti, predátoři, zda jde o klíčový či deštníkový druh, atp./.

4.4. Příčiny ohrožení druhu a důvody vzniku konfliktního potenciálu

- rozbor příčin ohrožení daného druhu *(v rámci celého areálu druhu a výskytu v ČR)* a vyhodnocení, které problémy je nutné považovat za prioritní v řešení programu. Jednotlivé známé i potenciální faktory uvést jako samostatné body.
- popis vzniku konfliktu mezi životními projevy druhu a zájmy člověka s uvedením legislativních souvislostí, místních specifik.

4.5. Statut ochrany

- statut ochrany na mezinárodní úrovni (Červený seznam IUCN, Směrnice č. 79/409/EHS o ochraně volně žijících ptáků a/nebo Směrnice č. 92/43/EEC o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, CITES a další mezin. úmluvy, u ptáků zařazení mezi Zájmové druhy evropské ochrany přírody (Species of European Conservation Concern, HEATH & al. 2000), do Evropské klasifikace ohrožených druhů ptáků (European Threat Status, BIRDLIFE INTERNATIONAL 2004).
- statut ochrany druhu v ČR (červené seznamy, vyhláška č. 395/1992 Sb. a zákon č. 114/1992 Sb., zákon o myslivosti č. 449/2001 Sb., o rybářství, lesní zákon, zákon o vodách, atp.).
- statut ochrany v ostatních zemích s recentním výskytem druhu; dosavadní opatření pro ochranu druhu

4.6. Dosavadní opatření pro ochranu druhu a pro minimalizaci konfliktního potenciálu

- nespecifická ochrana – popis zajištění územní ochrany druhu v zahraničí a v ČR (velkoplošná CHÚ, Natura 2000, atp)
- specifická ochrana – popis dosud realizovaných opatření pro záchranu druhu a minimalizaci konfliktu v ČR a zahraničí (s detailem na EU), výsledky, popis úspěšných i neúspěšných projektů, popis zkušeností s chovem ex situ, repatriacemi (pokud byly realizovány), výčet zařízení, která druh chovají v lidské péči, genetická příslušnost, náročnost chovu, péče o handicapy, atp.

5. LITERATURA

Uveďte v textu citované literární zdroje a případné další prameny (*internetové adresy apod.*).

6. PŘÍLOHY

- Metodiky, mapy, výsledky výzkumu, atp.

Příloha VIII – Osnova pro zpracování regionálního akčního plánu

SOUHRN

U RAP realizovaných AOPK ČR bude souhrn zveřejněn v českém a anglickém jazyce na internetových stránkách *www.zachranneprogramy.cz*. Celé RAP budou zveřejněny v informačním systému ochrany přírody.

ÚVOD

Úvod regionálního akčního plánu (dále RAP) je nutné zpracovat takovým způsobem, aby co nejúplněji a současně co nejstručněji podal informaci o důvodech vypracování, cílech a způsobu realizace regionálního akčního plánu.

Informace uveďte v následujícím členění:

- název druhu / taxonu a stupeň jeho ohrožení
- příčiny ohrožení a biotopové nároky druhu
- cíle RAP, informace o jeho schválení a doba jeho trvání

1.1. Název a popis

Uveďte název druhu / taxonu, popř. jeho synonyma, jsou-li šířeji používána, případně pokud je to pro ochranu druhu relevantní, uveďte také existenci vnitrodruhových jednotek, hybridogenní potenciál druhu (*se kterými druhy a jak často se kříží, zhodnocení rizik tohoto křížení při ochraně druhu*). Dále uveďte stručný popis a důležité rozlišovací znaky druhu, případně odkaz na literaturu (*Květena ČR atd.*) či odkaz na vyobrazení v příloze.

1.2. Rozšíření v ČR

Popište historické a recentní rozšíření druhu / taxonu v rámci ČR. Popište současné trendy v dynamice rozšíření druhu / taxonu v daném regionu a negativní / pozitivní příčiny těchto změn mající vliv na velikost populace druhu. Je třeba také zohlednit přirozenou dynamiku populace, a to jak z hlediska početnosti, tak i rozšíření (*fluktuace, oscilace*).

1.3. Biologie a ekologie druhu

Uveďte pouze fakta a informace, které u daného druhu souvisejí s plánováním RAP. Rozlište obecně známé poznatky od vlastních zjištění, nových a dosud nepublikovaných informací. Popište nároky na stanoviště, u živočichů informace o rozmnožování a sociálním chování, o potravní ekologii, u rostlin informace o kvetení, podílu sexuálního a vegetativního rozmnožování, o způsobu rozšiřování diaspor.

1.4. Stav a příčiny ohrožení druhu

Uveďte míru ohrožení a faktory, které mají na druh jak nepříznivý, tak ale i příznivý vliv. Jednotlivé faktory setřiďte podle míry jejich závažnosti a intenzity jejich působení.

1.6. Dosavadní opatření pro ochranu druhu

Popište, zda a jakým způsobem je zajištěna územní ochrana daného druhu v daném regionu, a dále uveďte, která nespecifická managementová opatření napomáhají zlepšit stav biotopů tohoto druhu. Uveďte hlavní doposud realizovaná opatření zaměřená na záchranu daného druhu a péči o něj (včetně zkušeností ze zahraničí) a uveďte jejich výsledky, pokud jsou známy.

2. CÍLE REGIONÁLNÍHO AKČNÍHO PLÁNU

Stanovte střednědobé cíle RAP, které shrňte do krátkých, jasně formulovaných bodů. Specifikujte jasné, měřitelné cíle, kterých má být dosaženo v průběhu realizace RAP a které přispějí k takovému zlepšení stavu druhu, jež odvrátí jeho vymizení nebo zastaví degradaci populace/í a umožní další existenci druhu bez nutnosti cílené podpory (*např. zvýšení celkové početnosti populace na 5000 jedinců, založení pěti nových populací, které budou schopny samovolné reprodukce, ověřené nejméně 5 let po sobě apod.).* Uvedené cíle mohou být vzájemně kombinovány. Střednědobé cíle jsou celkové cíle RAP, po jejich naplnění bude RAP ukončen, popř. prodloužen a dle potřeb modifikován.

Krátkodobé cíle budou stanovovány v rámci realizačních projektů (jedno- až dvouletých), jejichž popis není předmětem této osnovy.

3. PLÁN OPATŘENÍ REGIONÁLNÍHO AKČNÍHO PLÁNU

Každé opatření uvedené v následujících subkapitolách bude členěno na části Motivace (*zdůvodnění proč je dané opatření potřebné*) a Náplň opatření. V části Motivace bude zdůvodněno, proč se dané opatření navrhuje a v části Náplň opatření bude uvedena jeho stručná specifikace. Detailní rozvedení navrhovaných opatření budou, tam kde je to vhodné, uvedeny v podobě samostatné metodiky v příloze RAP. Souhrnný výčet všech navržených opatření uveďte formou tabulky v „Plánu realizace“ (bod č. 4 osnovy).

3.1. Péče o biotop

Vzhledem k tomu, že péče o biotop ve většině případů řeší ochranu daného druhu nejúčinněji, je třeba této skupině opatření věnovat maximální pozornost. Jednotlivá opatření formulujte jako samostatné body. Z formulace opatření musí být patrný způsob jeho provádění, časové souvislosti (*např. zda předchází či navazuje na jiné opatření, jaká je jeho periodicita*), důvody proč je nutné jej realizovat. Pro metodicky komplikované typy opatření uveďte jejich detailní specifikaci do přílohy RAP formou metodiky. Stanovte prioritu jednotlivých opatření podle stupně jejich důležitosti.

3.2. Péče o druh

V tomto bodu uveďte, která opatření týkající se vlastní péče o druh budou realizována v průběhu RAP. U živočichů se jedná např. o vypouštění, přikrmování, podpora reprodukce, kontrola chorob, omezení rušení, hlídání hnízd apod., u rostlin pak o opatření in situ (*např. ochrana před škůdci a býložravci*), záchranu druhu ex situ (*záchranná kultivace, genobanka*), záchranu in vitro a repatriace. U každého opatření uveďte jeho lokalizaci a způsob, jakým bude prováděno (*metodika bude přílohou záchranného programu*). V případě zásahů, u nichž

existuje riziko narušení genofondu druhu (*repatriace, podpora reprodukce, resp. ex-situ opatření a vysazování atp.*) popište a zhodnoťte možná rizika a uveďte, v kterých případech je nutné provést genetickou analýzu nebo přijmout opatření k zamezení ovlivnění genofondu, a popište potřebné metody k jeho dosažení.

3.3. Monitoring

Navrhněte systém monitoringu stavu populace (*mateřské, případně i nově vzniklých*) a uveďte, jakým způsobem bude monitoring RAP probíhat. V rámci monitoringu je nutné průběžně (*každoročně v rámci výročních zpráv a jednou za pět let v rámci výsledných aktualizací*) vyhodnocovat výsledky (*naplňování opatření, změny stavu populace, pokud k nim došlo, vliv dílčích opatření na stav populace*).

3.4. Výzkum

Uveďte, které chybějící údaje o bionomii druhu je nutno doplnit a upřesněte, jak tyto informace přispějí k naplnění cílů RAP. Popište, za jakým účelem bude výzkum formou jednotlivých typů studií probíhat a co od něj na základě analýzy doposud známých skutečností lze očekávat.

3.5. Výchova a osvěta

Naplánujte způsob osvěty a vzdělávání (*formou prezentace na internetu, článků, přednášek, tisku letáků, reportáží, dokumentárních filmů atp.*), zejména s cílem oslovit příslušné zájmové skupiny. Zvažte, zda a případně které plánované kroky bude vhodné medializovat.

3.6. Ostatní opatření

Dle potřeby uveďte ostatní opatření nezbytná pro úspěšnou realizaci RAP a nespadající do výše uvedených bodů.

4. PLÁN REALIZACE

Formou tabulky uveďte souhrnný výčet všech opatření a pro každé z nich uveďte: 1) jeho prioritu, 2) termín realizace, 3) informaci, zda se jedná o jednorázové či opakované opatření, 4) informaci, zda opatření navazuje nebo předchází jinému plánovanému opatření, 5) předpokládaného řešitele a 6) v poznámce uveďte upřesňující údaje (např. bližší specifikaci intenzity nebo způsobu provedení).

5. LITERATURA

Uveďte v textu citované literární zdroje a případné další prameny (*internetové adresy apod.*).

6. PŘÍLOHY

- metodiky, mapy, seznam lokalit, atp.

Příloha IX – Osnova pro zpracování Realizačního projektu (RP) a Vyhodnocení realizačního projektu (VRP) záchranného programu, programu péče a regionálního akčního plánu

NADPIS

Sestaven podle vzorce:

RP: Realizační projekt + „plné jméno záchranného programu v 2. p.“ + pro rok 20xx

VRP: Vyhodnocení realizačního projektu + „plné jméno záchranného programu v 2. p.“ + pro rok 20xx

ÚVOD

RP: V úvodu je možné popsat strukturu dokumentu, zmínit skutečnosti, které jsou důležité pro realizaci více opatření (např. že byly získány finanční prostředky v rámci projektu, který řeší více opatření), dále je možné zmínit, kdo se na realizaci ZP/PP/RAP v daném roce podílel, a vše, co je pro daný rok důležité.

VRP: Platí totéž, co pro RP.

JEDNOTLIVÁ OPATŘENÍ

RP: V této části jsou uvedena všechna opatření, dle jejich názvu a číslování v ZP/PP/RAP, která jsou plánována pro daný rok. Pro každé opatření je třeba uvést jeho náplň, realizátora (je-li známý) a předpokládanou cenu.

VRP: Ve vyhodnocení se uvádí úplné znění RP, které se převede do kurzívy. Poté následuje popis toho, co bylo skutečně realizováno, jaké byly skutečné náklady. Rozdíly mezi plánem a skutečností se vysvětlují.

SHRNUTÍ

Shrnutí se zpracovává jen pro VRP. Jedná se o shrnutí aktuálního stavu populací druhu, populačních trendů, hlavních problémů, které jsou v rámci realizace ZP/PP/RAP řešeny, hlavní úspěchy v daném roce a je možné zmínit i hlavní úkoly pro následující období. Obsah shrnutí je pro každý program specifický.